Llibre de les bèsties

Ramon Llull

Llibre de les bèsties

Versió moderna de Miquel Desclot
il.lustrada per Perico Pastor

Proa

Col·lecció dirigida per

Consell assessor: Josep Camps, Xavier Cortadellas,
Ferran Gadea, Dolors Requena, Fina Salord,
Isabel Soler, Maria del Roser Trilla i Francesc Vernet

Disseny de la coberta: Perico Pastor

Primera edició: octubre del 2015

© de les imatges, Perico PAstor
© de la versió moderna, 2015 Miquel Desclot

Drets exclusius d'aquesta edició:
ECSA
Josep Pla, 95
08019 Barcelona
proa@grec.com
www.edicions-proa.com

ISBN: 84-8437-835-7
Dipòsit Legal: B-
Impressió: Tallers Gràfics Soler, SA

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, o la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Finit és lo *Llibre de les bèsties,* lo qual Fèlix
aportà a un rei per tal que veés la manera
segons la qual, en ço que fan les bèsties,
és significat com lo rei dega regnar e es dega
gordar de malvat consell e de falses hòmens

Comença el setè llibre de meravelles,
que tracta de les bèsties
p.16-17

I
De l'elecció del rei
24-25

II
Del consell del rei
38-39

III
De la traïció que la guineu tramà contra el rei
48-49

IV
De quina manera la guineu va ser porter del rei
64-65

V
Dels missatgers que el lleó envià al rei dels homes
102-103

VI
De la batalla del lleopard i el linx
144-145

VII
De la mort de la guineu
184-185

Pròleg

El *Llibre de les bèsties* és un dels llibres més populars de Ramon Llull, i alhora un dels més singulars. És singular dins el conjunt de l'obra ingent del gran escriptor, i ho és encara en el context mateix del *Llibre de meravelles* del qual forma part. D'una banda, per la forma de faula que adopta, s'allunya del designi doctrinal, apologètic, filosòfic o meditatiu, del gruix de la producció lul·liana, i fins i tot d'obres de ficció com la novel·la *Llibre d'Evast e d'Aloma e de Blanquerna son fill*, en la qual s'il·lustren literàriament els ideals lul·lians de la vida cristiana. De l'altra banda, per aquesta mateixa forma, el *Llibre de les bèsties* contrasta de manera sorprenent amb la resta de capítols del *Llibre de meravelles*, que tot i presentar una aparença narrativa no deixa de ser una panoràmica enciclopèdica de les meravelles del món que haurien de conduir tothom a conèixer i estimar el Déu de la cristiandat.

Sembla que Ramon Llull va escriure el *Llibre de meravelles*, quan encara no signava ni datava les seves obres, entre els anys 1287 i 1289, a París, en un estat de decepció i de desconsol, segons que es desprèn de la descripció que ell mateix en fa al començament del llibre: "En tristesa i en llanguiment estava un home en terra estranya. Molt es meravellava que la gent d'aquest món tan poc coneguessin i estimessin Déu, que ha creat aquest món i l'ha

donat als homes amb gran noblesa i bondat per tal que fos molt estimat i conegut per ells. Aquest home plorava i lamentava que Déu tingués en aquest món tan pocs amadors i servidors i lloadors. I per tal que sigui conegut, estimat i servit, fa aquest *Llibre de meravelles*, que divideix en deu parts, a saber: Déu, Àngels, Cel, Elements, Plantes, Metalls, Bèsties, Home, Paradís i Infern."

Aquest "home en terra estranya", tot i ser una contrafigura evident de l'autor, apareix com un anònim personatge de ficció, pare del jove Fèlix, a qui encarrega de recórrer la terra per reconèixer la Creació i meravellar-se de la ingratitud humana envers el Creador: "Vés pel món i meravella't com els homes deixen d'estimar i conèixer Déu. Que tota la teva vida s'adreci a estimar i conèixer Déu, i plora pels falliments dels homes que ignoren Déu i el desamen."

Fèlix emprèn, doncs, el pelegrinatge que se li proposa "i amb la doctrina que li donà son pare anà pels boscos, per muntanyes i per planes, i per erms i per poblats, i entre prínceps, per castells i per ciutats, i es meravellava de les meravelles que hi ha al món; i preguntava el que no entenia i explicava el que sabia, i en treballs i en perills es posava perquè a Déu es fes reverència i honor."

En diàleg amb ermitans, amb pastors, amb filòsofs, amb reis, amb escuders o amb cavallers que va trobant pel camí, el viatge de Fèlix permet la construcció d'una veritable enciclopèdia de la visió cristiana del món. La inevitable aridesa del catàleg de meravelles que s'hi desplega, amb raonaments prolixos, queda més o menys mitigada pel mètode didàctic, tan medieval, dels exemples o semblances (tot i que sovint els exemples són tan

profusos i rebuscats que fan de més mal entendre que els conceptes mateixos que volen il·lustrar).

Després de les lliçons de botànica medieval del llibre cinquè i de les nocions d'alquímia del sisè, el llibre s'aparta inesperadament d'aquell mètode i, en comptes d'oferir-nos les corresponents lliçons de zoologia, tan comunes als nombrosos bestiaris medievals, ens proposa una rondalla amb protagonistes animals sobre les intrigues d'una cort de l'època. Fa tot l'efecte, doncs, que aquest *Llibre de les bèsties* no va ser escrit en la mateixa embranzida que la resta de l'obra, i que Llull potser va aprofitar per inserir en aquell nínxol un text que probablement ja tenia escrit d'abans, amb l'única justificació dels seus protagonistes animals. El tema fa molt per al Llull convers que, després d'anys de vida cortesana com a senescal del futur Jaume II de Mallorca, es regirava contra les frivolitats i les misèries d'aquell viure mundanal. Però, sens dubte, el que li va suggerir la idea de l'apòleg és l'actualitat literària de l'època, en la qual tenien un paper prominent dos remarcables textos sobre bèsties: el francès *Le roman de Renart*, un extens conglomerat d'històries d'animals posades en noves rimades per autors diversos durant el darrer quart del segle XII i la primera meitat del segle XIII; i el *Kalila wa dimna*, un conjunt de faules d'animals procedents del clàssic sànscrit *Panchatantra*, arribat a Europa a través d'una versió àrab d'Ibn al-Muqaffa, del segle VIII, que havia de suscitar força més traduccions, com ara la castellana *Calila e Dimna*, impulsada per l'infant Alfons de Castella, el futur rei Alfons el Savi, a mitjan segle XIII.

De *Le roman de Renart*, un autèntic fenomen literari de l'època, Llull en va manllevar el protagonista principal, la guineu astuta i enredaire, i fins el seu nom, Renart. Així com als altres animals del seu llibre els va donar el nom català, com al Lleó, l'Elefant o el Bou, a la guineu no li va deixar el nom de Volp que era habitual a l'època, sinó que es va servir del nom de la guineu a l'obra francesa (que al seu torn havia renunciat al nom popular d'aquest animal en francès, "goupil", per adoptar el Renart d'origen germànic). Curiosament, a Renart li anteposa Llull l'article personal, cosa que no fa amb cap altre animal, però tot i posar-l'hi en femení, "Na Renart", el tracta sempre en masculí.

El deute amb el *Kalila wa dimna*, en canvi, és més substancial. No sabem com va conèixer Llull el clàssic oriental, però és bastant probable que fos a través del seu esclau sarraí, que li va ensenyar l'àrab, ja que el text d'Ibn al-Muqaffa era —i és— considerat un dels primers clàssics de la prosa aràbiga. Fos com fos, és evident que Llull coneixia bé l'obra, perquè en va manllevar faules senceres per al seu llibret, com era ben habitual en la pràctica literària de l'època (de fet, el text àrab de *Kalila wa dimna* ja era una adaptació lliure de la versió persa, que al seu torn ho era del *Panchatantra* sànscrit).

El *Llibre de les bèsties* del nostre autor és força més breu que el model oriental, i se centra en l'exposició de les intrigues i les maquinacions d'una cort del seu temps, dividida en dues faccions oposades, els animals menjadors de carn i els menjadors d'herba. El llibre és finalment una denúncia d'uns comportaments molt poc exemplars als ulls d'un cavaller cristià, que naturalment val

per a qualsevol cort de qualssevol temps i lloc, i per això al final del llibre se'ns diu que Fèlix, el protagonista del *Llibre de meravelles*, va portar l'apòleg "a un rei per tal que veiés la manera segons la qual, en allò que fan les bèsties, es representa com un rei ha de regnar i guardar-se de malvat consell i d'homes falsos". Maquiavel era a més de dos segles de distància en el futur.

En la meva adaptació moderna, m'he esforçat a aplanar la lectura del clàssic, mirant de no perdre'n tanmateix l'essencial de l'estil, en un compromís entre el respecte a l'autor antic i el servei al lector d'avui. Amb la intenció que el nou text serveixi per ajudar a llegir l'original, però que alhora es pugui llegir també per ell mateix. Tenint tot això en compte, he optat per rebatejar Na Renart com a Guineu, i a interpretar l'Onsa com a Linx, per facilitar la lectura autònoma de la versió moderna.

El text és el de la recent edició crítica del *Llibre de meravelles*, dirigida per Lola Badia i publicada en dos volums, a Palma, entre els anys 2011 i 2014, pel Patronat Ramon Llull. Al qual agraïm l'amable autorització per reproduir-lo en ocasió de l'any commemoratiu de la mort del gran escriptor.

Des de ben antic, els manuscrits que ens han transmès el *Panchatantra* i els seus derivats mostren una atracció especial per la il·lustració del món de la faula animal. La present edició del *Llibre de les bèsties* de Ramon Llull se suma a aquesta venerable tradició amb la interpretació plàstica d'un pintor i il·lustrador d'aquí i d'avui, el reconegut Perico Pastor, que l'enriqueix d'una manera equivalent a la d'aquelles miniatures antigues.

Comença lo viie libre, qui es de les besties

**Comença el setè llibre de meravelles,
que tracta de les bèsties**

Com Felix hac pres comiat del philosof et anava per .ıª. vall qui era plena d'arbres et de fontanes, a la exida de la vall ell encontrá dos homens qui havien grans barbes et grans cabells et eren pobrament vestits. Felix saludá aquells dos homens et ells saludaren Felix.

–Bells amichs –dix Felix–, vosaltres, d'on venits? Ni de qual orde sots? Cor, segons vostres vestiments, semblança havets que siats d'algun orde.

–Senyer –dixeren los homens–, nos | venim de longues terres et som passats | per .ıª. plana que es pres d'ací. En | aquella plana ha gran ajustament de besties salvatges qui volen elegir rey. Nosaltres som apellats de orde dels apostols et en nostres vestiments et en nostra paupertat significam lo capteniment en que los apostols eren dementre vivien en est mon.

Molt se maravellá Felix dels dos homens com havien emparat tan alt orde com es cell dels apostols et dix aquestes paraules:

–Orde de apostols es sobirá a totes ordens et qui es en orde d'apostol no deu duptar mort e deu anar mostrar la via salutable als infeels qui son en error; et als cristians qui son en peccat deu dar doctrina | de santa vida per obra e per preycació. Aytal home

Quan Fèlix hagué pres comiat del filòsof i anava per una vall que era plena d'arbres i de fonts, es va trobar a la sortida de la vall amb dos homes de barbes espesses i cabells llargs, pobrament vestits. Fèlix saludà aquells dos homes i ells també el van saludar.

–Bons amics –digué Fèlix–, vosaltres, d'on veniu? I de quin orde sou? Perquè, per la vostra vestidura, sembla que sigueu d'algun orde.

–Senyor –van dir els homes –, nosaltres venim de terres llunyanes i hem passat per una plana que és a prop d'aquí. En aquella plana hi havia una gran reunió de bèsties salvatges que volien elegir rei. A nosaltres ens anomenen de l'orde dels apòstols, i amb la nostra vestidura i amb la nostra pobresa signifiquem el capteniment dels apòstols mentre vivien en aquest món.

Molt es meravellà Fèlix d'aquells dos homes que havien abraçat tan alt orde com el dels apòstols, i digué aquestes paraules:

–L'orde dels apòstols és superior a tots els altres ordes, i qui és de l'orde dels apòstols no ha de témer la mort i ha d'anar a mostrar la via de salvació als infidels que estan en error; i als cristians que estan en pecat ha de donar doctrina de vida santa per obra

qui sia en orde d'apostol no deu cessar de preycar e de fer bones obres a tot son poder.

Aytals paraules et moltes d'altres dix Felix als dos homens qui ss'apellaven de l'orde dels apostols.

–Senyer –dixeren aquells dos homens–, nosaltres no som dignes que siam en tan alta vida com foren los apostols, mas som figura de la conversació dels apostols, la qual figura representam en nostres vestiments et en nostra paupertat et en lo discuriment que fem per lo mon. Nos havem esperança en Deu que ell trametrá ho|mens de santa vida en lo mon, los quals sien de l'orde dels apostols, e que aquells hajen sciençies et lenguatges on sapien preycar et convertir los infeels per ajuda de Deu, e als crestians donen bon eximpli per vida e per santes paraules; et per tal que Deus se·n mova a pietat e que los homens qui son crestians desigen l'aveniment d'aytals homens, representam en figura los apostols.

Molt plach a Felix ço que·ls .ii. homens li deyen et ab ells ensemps plorá longament et dix estes paraules:

–A senyor Deus Jesucrist! On es la santa fervor e devoció que esser solia en los apostols, qui en vos amar e conexer no duptaven a sostenir treballs et morts? Bell senyor Deus, placia a vos que en breu vejam temps en que·s complesca santa vida qui es significada en la figura de la vida de aquests homens.

Aprés aquestes paraules, Felix comaná a Deus los sants homens e aná en aquell loch on les besties volien elegir rey.

i per predicació. L'home que pertanyi a l'orde apostòlic no ha de cessar de predicar i de fer bones obres amb totes les seves forces.

Aquestes paraules i moltes altres va dir Fèlix als dos homes que es deien de l'orde dels apòstols.

–Senyor –digueren aquells dos homes–, nosaltres no som dignes de ser en tan alta vida com els apòstols, ans som figura de la conducta dels apòstols, que representem en la nostra vestidura i en la nostra pobresa i en el curs que fem pel món. Tenim l'esperança que Déu enviï homes de vida santa al món per ser de l'orde dels apòstols, i que posseeixin ciències i llengües amb les quals sàpiguen predicar i convertir els infidels amb l'ajuda de Déu, i als cristians donin bon exemple amb la vida i amb santes paraules; i per tal que Déu en tingui pietat i que els homes cristians desitgin l'adveniment de tals homes, nosaltres representem en figura els apòstols.

Molt va plaure a Fèlix allò que els dos homes li deien, i amb ells va plorar llargament i digué aquestes paraules:

–Ah, senyor Déu Jesucrist! On és el sant fervor i la devoció que hi havia en els apòstols, que per estimar-vos i coneixe-us no tenien por de sostenir treballs i mort? Bon senyor Déu, plagui-us que aviat veiem el temps en què es compleixi la vida santa que es representa en la figura de la vida d'aquests homes.

Després d'aquestes paraules, Fèlix encomanà a Déu els sants homes i anà cap al lloc on les bèsties volien elegir rei.

De la elección del rey

De l’elecció del rei

I

En una bella plana, per on passava una bella aygua, estaven gran re de besties salvatges que volien elegir rey. Acort fo pres per la major part que·l Leó fos rey, mas lo Bou contrastá molt fortment a aquella elecció e dix estes paraules:

–Senyors, a noblea de rey se cové bellea de persona e que sia gran et humil et no do dampnatge a ses gents. Lo Leó no es gran bestia ni es bestia que viva d'erba, ans menuga les besties. Lo Leó ha paraula et veu que fa estremir de pahor tots nosaltres com crida. Mas, per mon consell, vosaltres elegirets lo Cavall a rey, cor lo Cavall es gran bestia et humil; lo Cavall es bestia leugera et no ha semblant ergullós ni no menuga carn.

Molt plach al Çervo et al Cabirol et al Moltó et a totes les altres besties que viuen d'erba ço que·l Bou deya, mas Na Rrenart sa denentá de parlar davant tots e dix estes paraules:

–Senyors –dix Na Renart–, com Deu creá lo mon, no·l creá per entenció que home fos conegut ni amat, ans o feu per ço que ell fos amat et conegut per home; e segons aytal entenció, Deus volch que home fos servit per les besties, jatsia que home viva de carn e d'erbes. E vosaltres, senyors, no devets esguardar | a la entenció del Bou,

I

En una bella plana, per on passava un bell rierol, hi havia gran quantitat de bèsties salvatges que volien elegir rei. Es va acordar per majoria que el Lleó fos rei, però el Bou s'oposà molt fortament a aquella elecció i digué aquestes paraules:

–Senyors, a noblesa de rei convé bellesa de persona i que sigui gran i humil i que no causi dany a la seva gent. El Lleó no és una bèstia gran ni és bèstia que visqui d'herba, sinó que menja bèsties. El Lleó té una veu i una paraula que a tots nosaltres ens fa estremir de por, quan crida. El meu consell és que elegiu el Cavall com a rei, perquè el Cavall és bèstia gran i humil; el Cavall és bèstia lleugera i no té semblant orgullós ni menja carn.

Molt va plaure al Cérvol i al Cabirol i al Moltó i a totes les altres bèsties que viuen d'herba allò que deia el Bou, però la Guineu s'avançà a parlar davant de tots i digué aquestes paraules:

–Senyors –va fer la Guineu–, quan Déu va crear el món, no el va crear amb la intenció que l'home fos conegut i estimat, sinó que ho va fer perquè ell fos conegut i estimat per l'home; i segons aquesta intenció, Déu volgué que l'home fos servit per les bèsties, encara que l'home visqui de carn i d'herbes. I vosaltres, senyors, no heu

que desama lo Leó per ço que menuga carn, ans devets seguir la retgla e la ordenança que Deus ha donada e posada en les creatures.

De l'altra part alleguá lo Bou, ab sos companyons, contra les paraules de Na Renart e dix que per ço com ell deya que·l Cavall fos rey, lo qual menuga erba, par que ell et sos companyons hajen vera entençió a la elecció del rey; et cor si falsa entenció hi havian no dirien que·l Cavall, qui menuga erba que ells menuguen, fos rey. Ni ells no deuen creure Na Renart de la elecció del rey, cor Na Renart mes vol | que lo Leó sia rey per ço cor viu de les romanalles que romanen al Leó com ha menjat en la caça que ha presa, que no fa | per noblea del Leó.

Tantes de paraules hac de la una part e de l'altra que tota la cort se torbá et la elecció fo enpatxada. El Ors et el Leopart et la Onsa, que havien esperança que fossen elets a rey, dixeren que la cort s'alongás tro a altre temps que haguessen determenat qual bestia es pus digna de esser rey. Na Renart conech que·ll Ors et el Leopard et la Onssa alongaven la eleçció per ço cor cascú havia esperança de esser rey e dix, en presençia de tots, estes paraules:

–En una esgleya catedral se faya elecçió et era contrast, en aquell capitol, de la elecçió del bisbe; cor los uns canonges volien que fos bisbe lo sagristá d'aquella esgleya, | lo qual era hom molt savi de letres et de virtuts era habondós. L'artiaque cuydava esser elet a bisbe et lo cabiscol atretal, et contrastaven a la elecció del sagristá et consentien que fos bisbe un canonge simple qui era de persona bell et no sabia nenguna sciencia. Aquell canonge era flac de persona et era molt luxuriós. Molt se maravellá tot lo capitol de

de fer cas de la intenció del Bou, que no estima el Lleó perquè menja carn, sinó que heu de seguir la regla i l'ordenança que Déu ha donat i posat en les criatures.

De l'altra part intervingué el Bou, amb els seus companys, contra les paraules de la Guineu i digué que si ell proposava que el Cavall fos rei, que menja herba, era clar que ell i els seus companys tenien dreta intenció en l'elecció del rei; i que si tinguessin falsa intenció no dirien que el Cavall, que menja l'herba que ells mengen, fos rei. I ells no havien de creure el consell de la Guineu en l'elecció del rei, car la Guineu prefereix que el Lleó sigui rei perquè viu de les romanalles que deixa el Lleó quan ha menjat la presa que ha caçat, que no fan per a la seva noblesa.

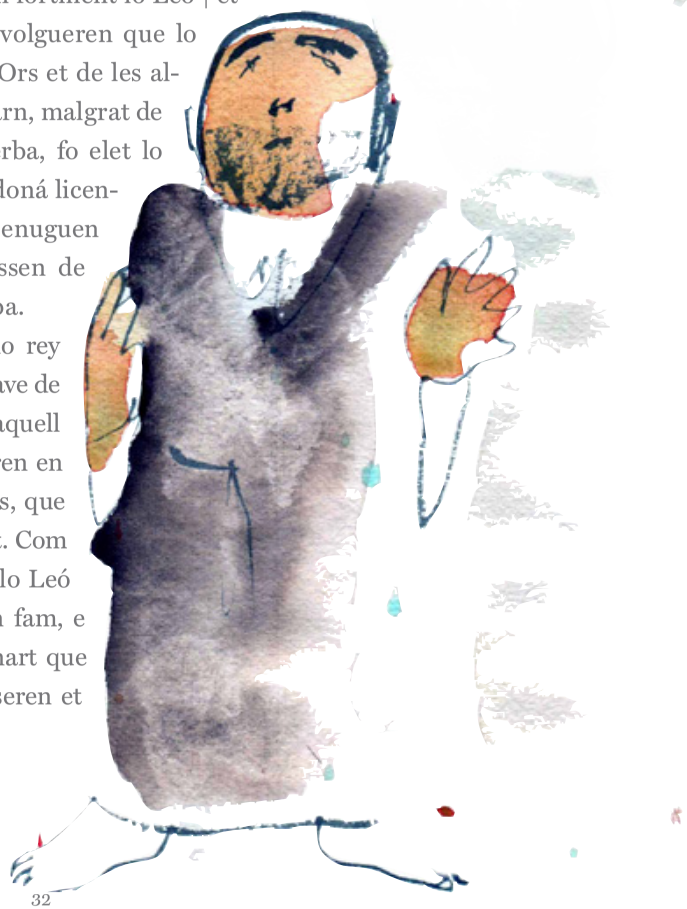
Tantes paraules hi va haver d'una part i de l'altra que tota la cort es torbà i l'elecció quedà entrebancada. L'Ós i el Lleopard i el Linx, que tenien l'esperança de ser elegits rei, digueren que la cort s'ajornés fins que haguessin determinat quina bèstia era més digna de ser rei. La Guineu comprengué que l'Ós i el Lleopard i el Linx ajornaven l'elecció perquè cadascú tenia esperança de ser rei, i digué, en presència de tots, aquestes paraules:

–En una església catedral es feia elecció, i hi havia disputa, en aquell capítol, sobre l'elecció del bisbe; car uns canonges volien que fos bisbe el sagristà d'aquella església, que era home molt savi de lletres i abundós de virtuts. L'ardiaca aspirava a ser elegit bisbe, i el cabiscol també, i s'oposaven a l'elecció del sagristà i consentien que fos bisbe un canonge simple que era bell de persona i no sabia cap ciència. Aquell canonge era flac de persona i molt luxuriós.

ço que·l artiaque et lo cabiscol deyen. En aquell capitol havia un canonge qui dix aquestes paraules: “Si lo Leó es rey, et l’Ors | et la Onssa et el Leopart han contrast a la elecció sua, tots temps seran en malvolença del rey. E si lo Cavall es rey et lo Leó fa negun falliment contra·l rey, com ne porá pendre venjança lo Cavall, qui no es tan forts bestia com es lo Leó?”

Com l’Ors et la Onssa e·l Leopart hagueren hoyt l’exempl[illegible] Na Renart havia dit, temeren fortment lo Leó | et consentiren en la elecció e volgueren que lo Leó fos rey. Per la força del Ors et de les altres besties qui menuguen carn, malgrat de les besties que menuguen erba, fo elet lo Leó a esser rey; lo qual Leó doná licencia a totes les besties qui menuguen carn que menjassen et vivissen de les besties qui menuguen erba.

Un dia s’esdevench que lo rey estava en par|lament et tractave de la ordenació de sa cort. Tot aquell dia tro pres de la nit estigueren en parlament lo rey e sos barons, que no hagueren menjat ne begut. Com hagueren tengut parlament, lo Leó et sos companyons hagueren fam, e demaná al Llop et a Na Renart que porien menjar; et ells resposeren et

Molt es meravellà tot el capítol d’allò que l’ardiaca i el cabiscol deien. En aquell capítol hi havia un canonge que digué aquestes paraules: “Si el Lleó és rei, i l’Ós i el Linx i el Lleopard s’oposen a la seva elecció, sempre estaran en malvolença del rei. I si el Cavall és rei i el Lleó fa cap falliment contra el rei, com en podrà prendre venjança el Cavall, que no és bèstia tan forta com el Lleó?”

Quan l’Ós i el Linx i el Lleopard van haver sentit l’exemple que la Guineu havia dit, van témer fortament el Lleó i consentiren en l’elecció i volgueren que el Lleó fos rei. Per la força de l’Ós i de les altres bèsties que mengen carn, i a desgrat de les bèsties que mengen herba, fou elegit el Lleó per ser rei; el qual Lleó donà llicència a totes les bèsties que mengen carn que mengessin i visquessin de les bèsties que mengen herba.

Un dia s’esdevingué que el rei estava en parlament i tractava de l’ordenament de la cort. Tot aquell dia fins quasi a la nit van estar en parlament el rei i els seus barons, sense menjar ni beure. Havent tingut parlament, el Lleó i els seus companys van tenir fam, i es demanà al Llop i la Guineu què podrien menjar; i ells van respondre i van dir que era tard per anar a buscar vianda, però que a la vora d’aquell lloc hi havia un vedell, fill del Bou, i un pollí, fill del Cavall, dels quals podrien menjar abundosament. El Lleó

dixeren que tart era com poguessen percaçar vianda, mas pres de aquell loch havia .i. vedell, fill del Bou, et un pollí, fill del Cavall, de que porien menjar abundosament. Lo Leó tramés en aquell loch e feu venir lo vedell et lo pollí et menjaren-los. Molt fo irat lo Bou de la mort de son fill et si·s fo lo Cavall, et ensemps vingueren-se·n a l'hom per tal que·l servissen e que los venjás del falliment que lur senyor havia fet contra ells. Com lo Bou et lo Cavall se foren presentats a l'home per servir, lo hom cavalcá en lo Cavall e feu arar lo Bou.

Un jorn s'esdevench que·l Ca|vall et el Bou s'encontraren et cascun demaná a l'altre de son estament. Lo Cavall dix que molt era treballat en servir son senyor, cor tots jorns lo cavalcava e·l feya correr amunt et avall, e de jorn e de nuyt estava pres. Molt desirá lo Cavall que fos exit de la servitut de son senyor et tornara volenters esser sotsmés del Leó; mas, per ço cor lo Leó menuga carn et cor hac alguna veu a esser elet rey, duptá que tornás en la terra | en la qual lo Leó regnava et amá mes esser en treball sots senyoria d'ome, qui no menuga carn de cavall, que en | paria del Leó, qui menuga carn de cavall.

va fer anar en aquell lloc i va fer venir el vedell i el pollí i els menjaren. Molt es va enfurir el Bou per la mort del seu fill, i també el Cavall, i plegats van anar amb l'home per tal de servir-lo i perquè els vengés del falliment que el seu senyor havia fet contra ells. Quan el Bou i el Cavall es van haver presentat a l'home per servir-lo, l'home cavalcà en el Cavall i féu llaurar el Bou.

Un dia s'esdevingué que el Cavall i el Bou es van trobar i cadascun va demanar a l'altre com estava. El Cavall digué que estava molt fatigat de servir el seu senyor, perquè cada dia el cavalcava i el feia córrer amunt i avall, i de dia i de nit estava pres. Molt desitjà el Cavall alliberar-se de la servitud del seu senyor i de bon grat hauria tornat a sotmetre's al Lleó; però com que el Lleó menja carn i com que ell havia aspirat algun cop a ser elegit rei, va tenir por de tornar a la terra on regnava el Lleó, i s'estimà més viure en fatiga sota la senyoria de l'home, que no menja carn de cavall, que en avinença del Lleó, que menja carn de cavall.

Com lo Cavall hac recomptat son estament al Bou, lo Bou dix al Cavall que ell era en gran treball tot jorn d'arar e, del blat que la terra que ell arava levava, no li lexava son senyor menjar, ans convenia que com ere exit | hujat de l'arada, que anás pasturar les erbes que havien menjades les ovelles et les cabres dementre que ell arava. Molt fortment se clamava lo Bou de son senyor et lo Cavall lo conortava aytant com podia.

Dementre que enaxí lo Bou et lo Cavall parlaven, un carniçer vench guardar lo Bou si era gras cor lo senyor del Bou | lo li havia tret venal. Lo Bou dix al Cavall que son senyor lo volia vendre e·l volia fer auciure et menjar als homens. Lo Cavall dix que mal guardó li retia del serví que feyt li havia. Longament ploraren lo Cavall et lo Bou, et lo Cavall consellá al Bou que fogís e se·n tornás en sa terra, cor mes li valia estar en perill de mort en repós et enfre sos parents, que en perill de mort ne en treball et ab senyor desconexent.

Quan el Cavall va haver contat el seu estat al Bou, el Bou digué al Cavall que ell estava en gran fatiga de llaurar tot el dia i que, del blat que llevava la terra que ell llaurava, el seu senyor no n'hi deixava menjar, sinó que quan acabava cansat de la llaurada li calia anar a pasturar l'herba que ja havien escurat les ovelles i les cabres mentre ell llaurava. Molt fortament s'exclamava el Bou del seu senyor i el Cavall el consolava tant com podia.

Mentre el Bou i el Cavall parlaven així, un carnisser vingué a veure si el Bou estava gras, perquè el senyor del Bou l'havia posat a la venda. El Bou digué al Cavall que el seu senyor el volia vendre i el volia fer matar i menjar pels homes. El Cavall va dir que mal guardó li donava pel servei que li havia fet. Llargament van plorar el Cavall i el Bou, i el Cavall aconsellà al Bou que fugís i se'n tornés a la seva terra, car més li valia estar en perill de mort en repòs i entre els seus parents, que en perill de mort i en fatiga i amb senyor malagraït.

Del consell del rey

Del consell del rei

II

Com lo Leó fo elegit rey, ell feu un bell sermó denant tot son poble et dix aquestes | paraules:

–Senyors, volentat es de vosaltres que yo sia rey. Tuyt sapiats que offiçi de rey es molt perillós et es de gran treball: perillós es cor per los peccats del rey s'esdevé moltes vegades que Deus tramet en terra fam et malalties et mort et guerres; et açó matex fa per peccat de poble. Et per açó es a rey perillosa cosa regnar et son regnar es perillosa cosa a tot son poble. Et cor sia gran treball a rey governar si matex et son poble, per açó vos prech tuyt ensemps que·m donets cosellers qui·m ajuden et qui·m consellen en tal manera que sia salvament de mi et de mon poble. Aquells consellers que·m darets, vos prech que sien homens savis, leals et tals que sien dignes de esser consellers et en paria del rey".

A tots los barons et al poble d'aquella cort plagueren les paraules que havia dites lo rey e tuyt se tengueren per be avenguts en la elecció del rey. Acort fo pres que l'Ors et el Leopart et la Onssa et la Serpent et el Lop fossen consellers del rey. Tots aquests, en presençia de la cort, juraren com al rey donassen leal consell en tot ço que poguessen.

II

Quan el rei va ser elegit rei, va fer un bell sermó davant tot el seu poble i digué aquestes paraules:

–Senyors, és voluntat vostra que jo sigui rei. Sapigueu tots que l'ofici de rei és molt perillós i de gran fatiga: perillós perquè pels pecats del rei s'esdevé moltes vegades que Déu envia a la terra fam i malalties i mort i guerres: i això mateix fa pels pecats del poble. I per això per al rei és perillosa cosa regnar, i el seu regnar és perillosa cosa per a tot el seu poble. I com que és gran treball per a un rei governar-se a si mateix i el seu poble, per això us prego a tots plegats que em doneu consellers que m'ajudin i que m'aconsellin de tal manera que se'n segueixi la meva salvació i la del meu poble. Els consellers que em doneu us prego que siguin homes savis, lleials i tals que siguin dignes de ser consellers en la companyia del rei.

A tots els barons i al poble d'aquella cort els van plaure les paraules que havia dit el rei, i tots es van donar per ben avinguts en l'elecció del rei. S'acordà que l'Ós i el Lleopard i el Linx i la Serp i el Llop fossin consellers del rei. Tots aquests, en presència de la cort, van jurar que donarien al rei consell lleial en tot el que poguessin.

Molt desplach a Na Renart com no·l hagueren elegit a esser conseller del rey et en presençia | de la cort dix estes paraules:

–Segons que·s tro|ba escrit en l'Avengeli, Jesucrist, qui es rey del çel et de la terra, volch haver amistat et companyia en est mon d'omens simples e humils et per açó elech los apostols, qui eren simples et pobres, a significança que | en la virtut los exalçás et que ells ne fossen pus homils. A esmena de tots vosaltres, senyors, dich que a mi seria semblant que el rey | degués haver en son consell besties simples et humils, per ço que no s'ergullasen per poder ne per linatge ne que ab lo rey no·s volguessen egualar, et que a les besties simples et qui viuen d'erba fos exempli d'esperança, d'omilitat.

A l'Aurifany et al Senglar et al Boch et al Moltó et a les altres besties qui viuen d'erba parech bo ço qui deya Na Renart, et tots aquells consellaren al rey que Na Renart, qui era ben parlant et havia gran saviea, fos del consell del rey. Et Na Renart consellá et tench per bo que l'Aurifany et el Senglar et el Boch et el Moltó fossen del consell del rey.

En gran consirer foren lo Leopart et la Onssa com oyren que Na Renart fos del consell, cor gran paor agren que Na Renart, ab sa parlaria et maestria|, no·ls fes venir en ira del rey, et majorment com Na Renart hagués mes consellada la elecció del rey que neguna altra bestia.

–Senyer –dix el Leopart al rey–, en vostra cort es lo Gall, qui es bell en persona et es savi, que sab esser senyor de moltes gallines. Aquell canta en l'alba molt clarament e bellament; molt mils se cové que ell sia de vostre consell que Na Renart.

Molt desplagué a la Guineu que no l'haguessin escollida per ser consellera del rei, i en presència de la cort digué aquestes paraules:

–Segons que es troba escrit a l'Evangeli, Jesucrist, que és rei del cel i de la terra, volgué tenir en aquest món amistat i companyia d'homes senzills i humils i per això elegí els apòstols, que eren senzills i pobres, per significar que en la virtut els exaltaria i ells en serien més humils. Per a esmena de tots vosaltres, senyors, dic que a mi em sembla que el rei hauria de tenir al seu consell bèsties senzilles i humils, per tal que no s'enorgullissin de poder ni de llinatge, i amb el rei no es volguessin igualar, i que per a les bèsties senzilles i que viuen d'herba fos exemple d'esperança i d'humilitat.

A l'Elefant i al Senglar i al Boc i al Moltó i a les altres bèsties que viuen d'herba els semblà bé el que deia la Guineu, i tots ells van aconsellar al rei que la Guineu, que parlava bé i tenia gran saviesa, fos del consell del rei. I la Guineu aconsellà i donà per bo que l'Elefant i el Senglar i el Boc i el Moltó fossin del consell del rei.

En gran cavil·lació van caure el Lleopard i el Linx en sentir que la Guineu seria del consell, perquè van tenir molta por que la Guineu, amb la seva parleria i astúcia, no els posés en ira del rei, i sobretot perquè la Guineu havia influït més que cap altra bèstia en l'elecció del rei.

–Senyor –digué el Lleopard al rei–, a la vostra cort hi ha el Gall, que és bell de persona i savi, que sap ser senyor de moltes gallines. Ell canta a l'alba molt clarament i bellament; molt millor seria que ell fos del vostre consell que no pas la Guineu.

L'Aurifany dix que bo era que lo Gall fos del consell del rey, per ço que li donás exempli com degués reger e sotsmetre a si la regina, e per açó que·l despertás en l'alba per ço que pregás Deu; et Na Renart era bo a esser conseller del rey per ço cor es savia bestia e sab moltes coses.

Lo Leopart dix que no·s cové en consell de rey esser dues persones qui per natura sien en malvolença, cor per la mala volentat que s'an se·n poria torbar lo consell del rey. De l'altra part parlá Na Renart et dix que | al consell del rey se tanyien que hi fossen belles besties e grans, axí com l'Aurifany et el Senglar et el Boch et el Moltó et el Çervo, cor en presencia | del rey cové bellea de persona.

En volentat fo lo rey que Na Renart e sos companyons fosen de sa cort et de son consell et fora fet, mas que·l Leopart dix al rey secretament estes paraules:

–Senyer, un compte havia gue|rra ab un rey et cor lo compte no era tan poderós com lo rey, ajudava·s ab maestria de la guerra del rey ço es a saber, | que aquell compte secretament doná grans diners a l'escrivá del rey per tal que li faés a saber tots los ardits que·l rey faria en sa guerra contra lo compte. Et per açó aquell escrivá empaxava lo poder del rey, que no podia venir a fi de la guerra del comte.

Com lo Leopart hac fenides ses paraules e·l Leó hac entesa sa semblança, ell dix que·l Gall fos de sa cort et no volch que Na Renart fos de sa cort, que no fes a saber a l'Aurifany ne a les besties qui viuen d'erba l'ardit del rey ni de sos companyons qui menjaven carn.

L'Elefant digué que era bo que el Gall fos del consell del rei, perquè li donés exemple de com havia de regir i sotmetre la reina, i el despertés a l'alba per pregar Déu; i la Guineu era bo que fos consellera del rei perquè és sàvia bèstia i sap moltes coses.

El Lleopard digué que no és convenient que al consell del rei hi hagi dues persones que per natura es tinguin malvolença, car per la mala voluntat que es porten es podria torbar el consell del rei. De l'altra part parlà la Guineu i digué que al consell del rei esqueia que hi hagués belles bèsties i grans, així com l'Elefant i el Senglar i el Boc i el Moltó i el Cérvol, perquè en presència del rei cal bellesa de persona.

El rei va voler que la Guineu i els seus companys fossin de la seva cort i del seu consell, i així s'hauria fet, si no hagués estat que el Lleopard digué al rei secretament aquestes paraules:

–Senyor, un comte estava en guerra amb un rei i, com que el comte no era tan poderós com el rei, s'ajudava amb astúcia en aquella guerra, això és, que aquell comte secretament donà molts diners a l'escrivà del rei per tal que li fes saber tots els ardits que el rei pensava fer en la guerra contra el comte. I per això aquell escrivà entrebancava el poder del rei, que no podia venir a acabament de la guerra amb el comte.

Quan el Lleopard va haver acabat de parlar i el Lleó va haver entès la semblança, aquest digué que el Gall fos de la seva cort i no volgué que la Guineu en fos també, per cas que fes saber a l'Elefant i a les bèsties que viuen d'herba l'ardit del rei i dels seus companys que mengen carn.

De la tració que Na Renart tractá del rey

De la traïció que la Guineu tramà contra el rei

III

Molt desplach a Na Renart e a sos conpanyons com no foren del consell del rey et en aquell punt Na Renart conçebé en son coratge tració et desirá la mort del rey. Et dix aquestes paraules al Aurifany:

–De aquí avant gran enemistat será enfre les besties que menuguen carn et les besties que menuguen erba; cor lo rey e sos consellers menjen carn et vosaltres no havets en son consell nenguna bestia que sia de vostra natura ni qui vostre dret mantingue.

Et l'Aurifany respós et dix que en la Serp et en lo Gall havia esperança que rahonassen son dret en la | cort del rey, cor eren besties que no vivien de carn. Respós Na Renart et dix que en una terra s'esdevench que un crestiá havia un serray en qui molt se fiava et al qual faya molts de plahers; el serray, per ço cor era a ell contrari per lig, no li podia portar bona volentat, ans considerava tots jorns com l'auçiés.

–E per açó, senyer Aurifany –dix Na Renart–, tan son d'estrany linatge la Serp et el Gall a vos e a vostres companyons, que jatsia açó que | no menuguen carn, per tot açó no us hi fiets, ans creats per çert que consintran en tot ço que sia dampnatge de vos et de vostres companyons.

III

Molt desplagué a la Guineu i als seus companys no ser al consell del rei, i en aquell punt la Guineu concebé traïció en el seu cor i desitjà la mort del rei. I digué aquestes paraules a l'Elefant:

–D'ara endavant hi haurà gran enemistat entre les bèsties que mengen carn i les bèsties que mengen herba; perquè el rei i els seus consellers mengen carn i vosaltres no teniu al seu consell cap bèstia que sigui de la vostra natura ni mantingui el vostre dret.

I l'Elefant respongué i va dir que tenia esperança que la Serp i el Gall raonessin el seu dret a la cort del rei, perquè eren bèsties que no vivien de carn. Respongué la Guineu i digué que en una terra es va escaure que un cristià tenia un sarraí en qui molt confiava i al qual feia molt bons tractes; el sarraí, com que li era contrari per llei, no li podia portar bona voluntat, i cada dia considerava com el mataria.

En gran consirer entrá l'Aurifany per les paraules que Na Renart li havia dites e consideá longament en lo dampnatge que li podia esdevenir a ell et a sos companyons per | la elecció del rey et per sos consellers. Dementre que·l Aurifany enaxí considerava, | Na Renart li dix que no hagués temor del rey | ni de sos companyons, cor si ell volia esser rey, ell tractaria per que poria esser rey. Mas l'Aurifany duptá en Na Renart que no·l trahís, cor per natura mes deuria amar les besties qui viuen de carn que les besties qui viuen d'erba. Et dix a Na Renart estes paraules:

–En una terra s'esdevench que .i. milá portava una rata et un hermitá pregá Deus que aquella rata caygués en sa falda. Per les oracions del sant home, Deus feu caer aquella rata en la falda d'aquell ermitá, lo qual pregá Deus que·n feés una bella donzella. Deus exoy los prechs del ermitá e feu de la rata .iª. donzella. "Bella filla –dix l'ermitá–, vos volets lo sol per marit?" "Senyer, no, cor al sol tolen les nuus | sa claredat". El ermitá li demaná si volia per marit la luna et ella dix que la luna no havia sa claredat per si matexa, ans la havia per lo sol. "Bella filla, vos volets per marit la nuu?" Respós que no, cor lo vent menava les nuus la on se volia. La donzella no volch lo vent per marit per ço cor les muntayes l'enpaxaven

–I per això, senyor Elefant –digué la Guineu–, la Serp i el Gall són de llinatge tan estrany al vostre i al dels vostres companys, que encara que no mengin carn no us n'heu de fiar, ans tingueu per cert que consentiran en tot allò que comporti perjudici per a vós i per als vostres companys.

En gran consideració entrà l'Elefant per les paraules que la Guineu li havia dit i meditá llargament sobre el perjudici que li podia escaure a ell i als seus companys per l'elecció del rei i pels seus consellers. Mentre l'Elefant així meditava, la Guineu li va dir que no tingués por del rei ni dels seus companys, car si ell volia ser rei, ella tractaria la manera com ho fos. Però l'Elefant va témer que la Guineu no el traís, ja que per natura havia d'estimar més les bèsties que viuen de carn que les bèsties que viuen d'herba. I va dir a la Guineu aquestes paraules:

–En una terra s'esdevingué que un milà portava una rata, i un ermità pregà Déu que aquella rata li caigués a la falda. Per les oracions del sant home, Déu va fer caure la rata a la falda de l'ermità, el qual pregà Déu que en fes una donzella. Déu escoltà els precs de l'ermità i de la rata en va fer una donzella. "Bella filla –digué l'ermità–, vós voleu el sol per marit?" "Senyor, no, que al sol els núvols li tapen la claror". L'ermità li va demanar si volia per marit la lluna, i ella

a son moviment; ni volch les muntanyes per ço cor les rates les foradaven; ni volch l'ome per marit per ço cor aucia les rates. A la fi la donzella pregá l'ermitá que pregás Deus que tornás rata enaxí com era d'abans e que li donás per marit .i. bell rat.

Com Na Renart hac oyt l'exempli, conech que·l Aurifany hac sospita en ell et temé·s que no·l descobrís, et dixera volenter al Senglar que fos rey enaxí com havia dit a l'Aurifany. Mas per tal que molts no sabessen son coratge volch tractar a totes passades que·l Aurifany fos rey et dix estes | paraules:

–En una terra s'esdevench que un cavaller havia, de .iª. dona, .i. bell fill. Esdevench-se que la muller d'aquell cavaller murí et lo cavaller pres altra muller, la qual desamá molt lo donzell, que son marit molt amava. Com aquell donzell fon de edat de .xx. anys, la dona cogitá la manera per la qual feés a son marit exillar de son alberch son fill et dix a son marit que lo donzell la havia demanada de follia. Tan fort|ment amava lo cavaller sa muller, que encontinent la creech de tot ço que dit li havia, et gitá son fill de son alberch et a·quell feu manament que per null temps no fos en sa presençia. Lo donzell fo fort mogut a ira | contra son pare per ço cor sens rahó l'avia gitat de son ostal et li havia tolta sa graçia.

va dir que la lluna no tenia claror per si mateixa, sinó que la tenia del sol. "Bella filla, voleu per marit el núvol?" Va respondre que no, perquè el vent menava els núvols allà on volia. La donzella no volgué el vent per marit perquè les muntanyes li impedien el moviment; ni volgué les muntanyes perquè les rates les foradaven; ni volgué l'home per marit perquè matava les rates. A la fi la donzella demanà a l'ermità que pregués Déu que la tornés rata, com era abans, i que li donés per marit un bon rat.

En haver sentit l'exemple, la Guineu conegué que l'Elefant sospitava d'ella, i temé que no la descobrís, i de bon grat hauria dit al Senglar si volia ser rei, com ho havia dit a l'Elefant. Però perquè no sabés tothom les seves intencions, volgué intentar de totes passades que l'Elefant fos rei i digué aquestes paraules:

–En una terra s'esdevingué que un cavaller tenia un bell fill amb una dona. Es va escaure que la muller d'aquell cavaller morí i el cavaller va prendre una altra muller, la qual va desamar molt aquell noi, que el seu marit estimava tant. Quan aquell noi va tenir vint anys d'edat, la dona va meditar la manera de fer que el seu marit foragités el seu fill de casa seva i va dir al seu marit que el noi li havia demanat folles relacions. Tan fortament estimava el cavaller la seva muller, que de seguida va creure tot allò que li havia dit, i va fer fora el seu fill de casa seva, i li manà que mai més no tornés a la seva presència. El jove es va carregar d'ira contra son pare, perquè sense raó l'havia fet fora de casa i l'havia privat de la seva gràcia.

Segons l'exempli que Na Renart hac dit, fo en partida l'Aurifany consolat et hac esperança en ço que Na | Renart li hac dit com fos rey; et dix a Na Renart com poria tractar que·l rey morís ni que ell fos elet rey, com sia cosa que·l rey sia tan forts de persona et haja tan savi consell et com Na Renart sia tan pocha bestia et ab tan frevol poder.

Respós Na Renart et dix aquest exempli:

–En una terra s'esdevench que totes les besties s'acordaren que donasen tots dies una bestia al leó, per ço que no los treballás en son caçar, e·l leó les en apellá quities. Tots dies aquelles besties gitaven sorts et aquella bestia sobre qui caya la sort anava al leó et menjave-la. Un dia s'esdevench que caech la sort sobre una lebre et aquella lebre triguá a anar al leó tro ha hora de migdia, cor temia morir. Molt fo irat lo leó cor tant s'avia estat la lebre, cor gran fam havia, e dix a la lebre per que havia tant estat. E la lebre s'escusá e dix que pres de aquell loch havia un leó qui deya que era rey d'aquella terra et qui la havia cuydada pendre. Lo leó fo molt yrat et cuydá·s que fos veritat ço que la lebre li havia dit, e dix que li mostrás lo leó. La lebre se mes primera et lo leó | la seguí. La lebre vench ha un gran pelech d'aygua, la qual era en una bassa que era envi|ronada de totes parts de .i. gran mur. Com la lebre fo sobre l'aygua et la ombra del leó aparegué en l'aygua, dix la lebre al leó: "Senyor, veus lo leó qui es en l'aygua et vol menjar una lebre?" Lo leó se cuydá de la | sua ombra que fos lo leó e saltá en l'aygua, per ço que·s combatés ab aquell leó. Lo leó murí en l'aygua et la lebre ab sa certea auçís lo leó.

Segons l'exemple que havia dit la Guineu, l'Elefant se'n consolà en part i tingué esperança en allò que la Guineu li havia dit de si volia ser rei; i demanà a la Guineu com podia tractar que el rei morís i que ell fos elegit rei, com sigui que el rei és tan fort de persona i té tan savi consell, i la Guineu és tan petita i amb tan poca força.

Respongué la Guineu i digué aquest exemple:

–En una terra es va esdevenir que totes les bèsties es van acordar per donar cada dia una bèstia al lleó, per tal que no els perjudiqués amb el seu caçar, i el lleó les declarà lliures. Aquelles bèsties es tiraven sorts cada dia, i la bèstia sobre qui queia la sort anava al lleó i aquest la menjava. Un dia es va esdevenir que la sort va caure sobre una llebre, i aquella llebre va trigar a anar al lleó fins a l'hora de migdia, car tenia por de morir. Molt es va irar el lleó perquè la llebre havia trigat tant, ja que tenia molta fam, i demanà a la llebre per

Com l'Aurifany hac oyt l'exempli ell dix a Na Renart aquest exempli:

–Un rey havia dos donzells qui pensaven de sa persona. Un dia | s'esdevench que lo rey seya en sa cadira e denant si estaven gran re de als barons et de cavallers. La un d'aquells donzells estava denant ell et viu en una vestidura de samit blanch que·l rey vestia estar una pus. Aquell donzell dix al rey que li plagués que ell s'acostás a ell et que presés una pus que estava en son mantell. Lo rey doná licencia al donzell que s'acostás a ell; et lo donzell pres la pus, et lo rey volch veer la pus e mostrá-la a sos cavallers et dix que molt era gran maravella com tan pocha bestia se gosava acostar a rey. Lo rey feu donar al donzell .c. besants. L'altre donzell hac enveja de son conpanyó e l'endemá posá un gran poll en lo man-

què havia tardat tant. I la llebre s'excusà i digué que prop d'aquell lloc hi havia un lleó que deia que era rei d'aquella terra i que l'havia volgut prendre. El lleó es va enfurir molt i va creure que era veritat el que la llebre li havia dit, i li va manar que li mostrés el lleó. La llebre va anar primera i el lleó la seguí. La llebre vingué a un gran estany d'aigua, que era en una bassa envoltada pertot arreu d'un gran mur. Quan la llebre va ser damunt l'aigua i l'ombra del lleó aparegué a l'aigua, digué la llebre al lleó: "Senyor, veieu el lleó que és a l'aigua i vol menjar una llebre?" El lleó es va pensar que el seu reflex era el lleó i saltà a l'aigua, per tal de combatre amb aquell lleó. El lleó morí a l'aigua i la llebre amb la seva saviesa matà el lleó.

Quan l'Elefant va haver sentit l'exemple, va dir a la Guineu aquest altre exemple:

–Un rei tenia dos donzells que s'ocupaven de la seva persona. Un dia es va escaure que el rei seia al tron i davant seu hi tenia una colla d'alts barons i de cavallers. Un d'aquells donzells era davant seu i veié que en una vestidura de seda blanca del rei hi havia una puça. Aquell donzell digué al rei que li plagués de deixar-lo acostar per agafar una puça que tenia al mantell. El rei donà llicència al donzell per acostar-se-li, i el donzell agafà la puça, i el rei va voler veure la puça i la va ensenyar als seus cavallers, i va dir que molt era gran meravella que una bèstia tan petita gosés acostar-se al rei. El rei va fer donar cent besants d'argent al donzell. L'altre donzell va tenir enveja del seu company i l'endemà va posar un gros poll al mantell reial i digué al rei unes

tell | del rey et dix semblants paraules al rey que son conpanyó li havia dites. Lo donzell doná al rey lo poll et lo rey s'esquivá fortment e dix que ell era digne de mort per ço cor sos vestits no guardava de polls; e feu donar aquell donzell cent açots.

Na Renart conech que·l Aurifany havia pahor en esser rey et maravellá·s com en tan gran persona com la sua podia caber tanta de pahor. Et dix a l'Aurifany estes paraules:

–Recompta·s que la Serpent et Na Eva, que era una sola fembra, feu venir en la ira de Deu Adam e tots sos conseguents. Donchs, si la Serpent ab Eva tractá tant de mal, be·s pot esdevenir que yo, ab mon seny et ab ma çertea, pusca tractar que lo rey vingua en ira de son poble.

En aquella | hora que·l exempli de Eva li hac comptat Na Renart, conçebé l'Aurifany la tració del rey e dix a Na Renart que ell seria volenters rey, tota hora que Na Renart hagués fet auçiure lo rey. Na Renart dix a l'Aurifany | que ell tractaria que el rey morís, et l'Aurifany promés a Na Renart grans dons et grans honraments si ell tractava com ell fos rey.

paraules semblants a les que havia dit el seu company. El donzell donà el poll al rei, i aquest s'indignà de valent i li digué que era digne de mort perquè no guardava els seus vestits dels polls; i li va fer donar cent assots.

La Guineu s'adonà que l'Elefant tenia por de ser rei i es meravellà molt que en una còrpora tan gran com la seva hi pogués cabre tanta por. I digué a l'Elefant aquestes paraules:

–Diuen que la Serp i Eva, que era una sola dona, va fer caure Adam i tots els seus descendents en la ira de Déu. Així, doncs, si la Serp amb Eva tramà tant de mal, bé es pot esdevenir que jo, amb el meu seny i la meva saviesa, pugui tramar que el rei caigui en la ira del seu poble.

En aquella hora que la Guineu li contà l'exemple d'Eva, l'Elefant va concebre la traïció del rei i digué a la Guineu que ell seria rei de bon grat, sempre que la Guineu hagués fet matar el rei. La Guineu digué a l'Elefant que ella planejaria que el rei morís, i l'Elefant prometé a la Guineu grans dons i grans honraments si s'ocupava que ell fos rei.

En qual manera Na Renart
fo porter del rey

De quina manera la Guineu
va ser porter del rei

IV

En la cort del rey fo ordenat que lo Gat fos cambrer del rey et lo Ca fos porter. Lo Gat fo cambrer per ço que menjás les rates, que destrovien los draps, | e per ço cor era semblant al rey en figura; lo Ca fo porter per ço cor sentia de luny e ladrava et faya a saber al rey aquells qui a ell venien. Estants lo Gat et el Ca en lur offici, Na Renart aná cercar lo Bou et el Cavall, qui eren partits de la cort del rey, et atrobá lo Bou en la via, qui se·n tornava a la cort del rey. En una bella plana se trobaren Na Renart et el Bou. Cascú saludá a l'altre molt agradablement, et lo Bou comptá a Na Renart de son estament, ço es a saber, com era vengut tot franch a home ni com home l'avia tengut longament en servitut et, a la fi, com lo volch vendre a un carniçer qui·l volia auçiure.

De l'altra part, Na Renart recomtá al Bou l'estament de la cort del rey, segons que damunt ja es dit.

–Senyer En Bou – dix Na Renart–, qual es vostra volentat?

Lo Bou dix a Na Renart que ell venia estar en la cort del rey, et fugia | al home, qui·l havia volgut | vendre e fer auçiure.

Na Renart dix al Bou estes paraules:

IV

A la cort del rei es va ordenar que el Gat fos cambrer del rei, i el Gos, porter. El Gat va ser cambrer perquè mengés les rates, que destruïen la roba, i perquè s'assemblava al rei en figura; el Gos va ser porter perquè ensumava de lluny i lladrava i feia saber al rei qui era que venia. Estant el Gat i el Gos en el seu ofici, la Guineu va anar a cercar el Bou i el Cavall, que havien marxat de la cort del rei, i va trobar el Bou pel camí, que se'n tornava a la cort del rei. En una bella plana es van trobar la Guineu i el Bou. Cadascú saludà l'altre molt agradablement, i el Bou contà a la Guineu com li havia anat, això és, que havia vingut ben lliure amb l'home i que l'home l'havia tingut llargament en servitud, i que a la fi l'havia volgut vendre a un carnisser que el volia matar.

De l'altra part, la Guineu explicà al Bou com anava tot a la cort del rei, segons que damunt ja s'ha dit.

–Senyor Bou –digué la Guineu–, quina és la vostra voluntat?

El Bou digué a la Guineu que ell volia tornar a la cort del rei, i que defugia l'home, que l'havia volgut vendre i fer matar.

La Guineu digué al Bou aquestes paraules:

–En un regisme s'esdevench que hac un rey mal acostumat et hac molt malvat consell; per la maliçia del rey et de son consell estava tot aquell regne en treball et en ira de Deu, | cor inaesmable era lo mal que·l rey et son consell feyen a les gents que staven en aquell regnat. Tan longament durá lo mal que·l rey e son consell feyen en aquella terra, que les gents no u pogren soferir, et per la mala vida et mal exempli del rey et de son consell, les gents desijaren la mort del rey et de son consell.

Lo Bou entés, segons que Na Renart li hac dit, que lo rey, e son consell, era malvat et dubtá a anar estar sots malvat regiment. Et dix a Na Renart estes paraules:

–En .iª. ciutat havia un | bisbe qui era molt contrari a son ofiçi; per la maliçia et la desonestat del bisbe et per lo mal exempli que donava a son capitol et a les gents d'aquella çiutat, se seguia molt de mal e·s perdia molt de be qui fora en aquella çiutat si·l bisbe fos aquell qui esser degua, segons la regla et la doctrina que Jesucrist ne donava als apostols e a sos conseguents. Esdevench-se un dia que lo bisbe hac feta una gran injuria et puxes aná cantar la missa. En tan gran abhominació hac un canonge lo falliment que·l bisbe faya, que s'exí d'aquella çiutat | et aná partiçipar ab los pastós en los boscatges; et dix que mellor cosa era estar ab los pastors qui guardaven les besties dels lops que ab pastor qui les sues ovelles auciu et dona als lops.

–En un reialme s'esdevingué que hi havia un rei de mals costums que tenia un molt malvat consell; per la malícia del rei i del seu consell estava tot aquell regne en ira i en càstig de Déu, car era incalculable el mal que el rei i el seu consell feien a la gent que vivien en aquell regnat. Tan llargament durà el mal que el rei i el seu consell feien en aquella terra que la gent no ho van poder suportar, i per la mala vida i el mal exemple de la cort, la gent del poble van desitjar la mort del rei i del seu consell.

El Bou entengué, segons el que la Guineu li havia dit, que el rei, i el seu consell, era malvat, i va tenir por d'anar a viure sota un regiment malvat. I va dir a la Guineu aquestes paraules:

–En una ciutat hi havia un bisbe que era molt contrari al seu ofici; per la malícia i la deshonestedat del bisbe i pel mal exemple que donava al seu capítol i a la gent d'aquella ciutat, se seguia molt de mal i es perdia molt de bé que hi hauria hagut en aquella ciutat si el bisbe hagués estat com havia de ser, segons la regla i la doctrina que Jesucrist donava als apòstols i als seus descendents. Es va escaure un dia que el bisbe va cometre una gran injúria i després anà a cantar missa. Un canonge tingué en tan gran abominació el falliment del bisbe que fugí d'aquella ciutat i anà a conviure amb els pastors als boscatges; i digué que era millor cosa viure amb els pastors que guardaven les bèsties dels llops que amb un pastor que mata les seves ovelles i les dóna als llops.

Com lo Bou ach dit l'eximpli, ell dix a Na Renart que·s ixiliria de tota aquella terra e que no·s volia metre en cosiment del rey ni de son consell.

–Senyer En Bou –dix Na Renart–, havets vos hoyda la demanda que un hermitá feu ha un rey?

–Et qual demanda es aquexa? –dix lo Bou.

Na Renart dix que en una alta muntanya estava un sant hermitá.

–Aquell hermitá era home de molt santa vida et oya tots jorns molts clams del rey d'aquella terra, qui era home peccador e de mal regiment; e les gents deyen-ne al sant home molt de mal. Lo sant home fo | molt despagat del malvat estament qui era en lo rey et hac devoció com lo rey pogués enduyr a bon estament. Et lo bon hom devallá de son ermitatge et vench en una bella çiutat on estava lo rey: "Senyer rey –dix lo bon hom–, qual cosa vos es semblant que sia a Deu pus | agradable en est mon: o vida hermitana o vida de rey que sia be acostumat en reger son poble?" Longament cogitá lo rey en la demanda ans que resposés, et a la fi dix que vida de rey en bones obres es occasió de major be que vida d'ermitá. "Senyer –dix l'ermitá–, molt me tench per pagat de vostra resposta, | segons la qual es significat que malvat rey dona mes de dampnatge que no es lo be que negun hermitá pusque fer en son hermitatge. Et per açó yo son vengut a vos, e son devallat de mon hermitatge et prepós a estar ab vos tant longament, tro que vos e vostre regne siats en bon estament, dient a vos paraules de Deu per les quals hajats a Deu amor et hajats de Deu conexença et temor". Aquell hermitá estech longament en la cort del rey dient bones paraules

En haver sentit l'exemple, el Bou digué a la Guineu que s'exiliaria de tota aquella terra i que no volia posar-se en desfavor del rei ni del seu consell.

–Senyor Bou –va dir la Guineu–, heu sentit mai la pregunta que un ermità va fer a un rei?

–I quina pregunta era? –va dir el Bou.

La Guineu digué que en una muntanya molt alta hi vivia un sant ermità.

–Aquell ermità era un home de vida molt santa, i sentia cada dia moltes queixes del rei d'aquella terra, que era home pecador i de mal govern; i la gent en deien molt de mal al sant home. El sant home tingué un gran disgust pel mal capteniment del rei, i es proposà de dur-lo a bon estament. I el bon home davallà del seu ermitatge i anà en una bella ciutat on vivia el rei: "Senyor rei –digué el bon home–, quina cosa us sembla que sigui a Déu més agradable en aquest

de Deu per les quals lo rey esdevench en bon estament et tot son regne ne fo en bon regi|ment.

Com Na Renart hac dit l'exempli, ell dix al Bou estes paraules:

–Senyer En Bou, vos sots bestia semblant a l'hermitá et, si us vo|lets, yo us daré consell per lo qual porets induyr lo rey mon senyor et vostre a bon estament, e seguir-s'a molt de be de ço que vos farets.

Lo Bou promés a Na Renart que ell faria tot lo be que fer poria, per tal que·l rey et son poble ne fos en bon estament. Adonchs Na Renart consellá al Bou que estigués en una bella praderia, que era pres d'aquell loch on estava lo rey e sos barons, e que menjás e sojornás, per tal que fos bell a veer et que fos forts a bruvolar.

–Encontinent, com vos, senyer En Bou, vos sintrets revengut et forts, vos bruvolats, com pus fortment puscats, .iii. vegades lo jorn et .iii. vegades la nuyt; et enfre tant yo auré parlat ab lo rey de vostre estament.

Lo Bou estech en consell de Na Re|nart et Na Renart se·n torná a la cort del rey.

Com lo Bou hac molt sojornat et fo forts, ell començá a bruvolar fortment. Et adonchs Na Renart, qui hoy que·l Bou bruvolava, se n'aná denant lo rey et estech denant ell dementre que·l Bou bruvolava. En tanta de paor estava lo rey dementre que lo Bou bruvolava, que no·s podia tenir ni assegurar de estremir; et havia vergonya de sos barons, cor temia que no·l tenguessen per volpill. Dementre que lo Leó enaxí estava pahorós, negun de sos barons | no sabien aperçebre la pahor que·l rey havia; Na Renart s'acostá al rey, et lo Gall cantá e·l Ca ladrá per ço cor Na Renart se fo acostat al | rey. Al

món: la vida ermitana o la vida d'un rei que sàpiga regir dretament el seu poble?" Llargament meditá el rei sobre la pregunta abans de respondre, i a la fi digué que vida de rei dedicada a bones obres és més causa de bé que vida d'ermità. "Senyor –digué l'ermità–, molt em plau la vostra resposta, que ve a significar que malvat rei provoca un dany més gran que no pas el bé que cap ermità pugui fer a la seva ermita. I per això he vingut a vós, i he davallat del meu ermitatge amb el propòsit d'estar amb vós tan llargament com calgui perquè vós i el vostre regne estigueu en bona disposició, dient-vos paraules de Déu perquè tingueu amor a Déu, i també coneixença i temor de Déu". Aquell ermità estigué llargament a la cort del rei dient bones paraules de Déu, gràcies a les quals el rei tornà a bona disposició i tot el seu regne es trobà en bon regiment.

Quan la Guineu va haver dit l'exemple, adreçà al Bou aquestes paraules:

–Senyor Bou, vós sou una bèstia semblant a l'ermità i, si voleu, jo us donaré consell pel qual podreu induir el rei, senyor meu i vostre, a bona disposició, i d'això que fareu se'n seguirà molt de bé.

El Bou va prometre a la Guineu que faria tot el bé que podria, per tal que el rei i el seu poble estiguessin en bona situació. Llavors la Guineu aconsellà al Bou que anés a viure en una bella praderia que hi havia a prop d'aquell lloc on vivia el rei i els seus barons, i que hi mengés i hi reposés, perquè fos bell de veure i fort per bramular.

–Tan aviat com vós, senyor Bou, us sentiu revingut i fort, bramuleu tan fortament com pugueu tres cops al dia i tres cops a la nit; i entretant jo hauré parlat amb el rei de la vostra situació.

rey plach com Na Renart li fo aprés et demaná-li si sabia aquella veu que oya de quina bestia era, cor molt li paria gran bestia e forts segons la veu que havia.

–Senyer –dix Na Renart–, en .iª. vall hac un juglar posat son alduf qui penjava en un arbre, et lo vent menava aquell alduf e faya-lo ferir en les branques de l'arbre. Per lo feriment que·l alduf faya de si matex en l'arbre, exia del alduf una gran veu, la qual retendí tota aquella vall. Un simi havia en aquella vall qui hoy lo son et vench a aquell | alduf; aquell simi se cuydá que enaxí com la veu era gran, que enaxí l'alduf fos ple de mantega o de alcuna cosa que fos bona de menjar. Lo simi esquinçá l'alduf et trobá·l tot buyt. Enaxí, senyer –dix Na Renart al Leó–, podets vos pens-sar que aquesta veu que hoyts es de bestia que es buyda et no ha la força que la veu significa; et estats forts et ardit de corat-ge, cor a rey no li está be com es paorós ni com ha pahor de ço que no sab que s'es.

Dementre que Na Renart aquestes pa-raules deya al rey, lo Bou cridá et bruvolá molt fortment, et en tal manera | cridá, que tot aquell loch on estava lo Leó feu retendir et

El Bou s'avingué al consell de la Guineu, i aquesta se'n tornà a la cort del rei.

Quan el Bou va haver reposat prou i es va sentir fort, va comen-çar a bramular fortament. I llavors la Guineu, en sentir que el Bou bramulava, se'n va anar davant el rei i s'hi va estar mentre ressona-ven els bramuls. Tanta por tenia el rei mentre el Bou bramulava que no s'aguantava ni podia estar-se de tremolar; i s'avergonyia davant els seus barons, perquè temia que no el tinguessin per un covard. Mentre el Lleó estava així esporuguit, cap dels seus barons no va saber percebre la por que el rei tenia; la Guineu s'acostà al rei, i el Gall cantà i el Gos lladrà perquè la Guineu s'havia acostat al rei. Al rei li va plaure tenir la Guineu a prop i li demanà si sabia de quina bèstia era aquella veu que se sentia, que li semblava que havia de ser una bèstia grossa i forta, per la veu que tenia.

–Senyor –digué la Guineu–, en una vall un joglar havia penjat el seu pandero en un arbre, i el vent el menava i el feia topar amb les branques de l'arbre. Pels cops que el pandero rebia de l'arbre, sortia de l'instrument una gran veu, que retrunyia per tota aquella vall. En aquell indret hi havia un mico, que en sentir aquell so es va acostar al pandero; el mico es va pensar que així com la veu era tan gran, el pandero devia ser ple de mantega o d'alguna altra cosa bona per menjar. El mico va esquinçar, doncs, el pandero i el va trobar tot buit. Així, senyor –va dir la Guineu al Lleó–, podeu pensar que aquesta veu que sentiu és d'una bèstia que és buida i que no té la força que la veu dóna a entendre; sigueu fort i tingueu coratge, que a un rei no li escau estar espantat ni tenir por d'allò que no sap què és.

lo Leó et sos companyons estremir. No·s poch abstenir lo rey que no donás senyal de pahor et dix que, si la força d'aquella bestia era segons la veu, mal estar lo faria en aquell logar. Lo Bou bruvolá altra vegada e lo Leó ab tots aquells de son consell hagueren temor; et Na Renart no feu en si negun semblant de pahor, ans estech alegrament denant lo rey et denant son consell. Molt se maravellá lo rey de Na Renart, qui no havia pahor, e si·s feren tots los altres. El rey dix a Na Renart estes paraules:

–Na Renart –dix lo rey–, com pot esser que tu no has pahor d'esta veu tan gran e tan estranya? Ja veus tu que yo, qui som tan poderós, e l'Ors et el Leopart e moltes d'altres besties, qui son pus forts que tu, havem pahor d'esta veu.

Na Renart respós al rey et dix estes paraules:

–Un corp | faya son niu en una roca et tots anys una gran serpent menjava-li sos fills. Lo corp havia molt gran | ira d'aquella serpent qui sos fills li menjava et no·s gosava combatre ab la | serpent, per ço cor no era tan poderós que la pogués vençre per força d'armes. Aquell corp cogitá que s'ajudás ab maestria de la serpent, pus que força li fallia. Esdevench-se un dia que la filla de .i. rey

Mentre la Guineu deia aquestes paraules al rei, el Bou cridà i bramulà molt fort, de tal manera que tot aquell lloc on estava el Lleó va fer retrunyir, i el rei i els seus companys tremolar. El rei no es pogué abstenir de donar senyals de por i digué que, si la força d'aquella bèstia era segons la veu, li donaria mal viure en aquell lloc. El Bou bramulà altra vegada i el Lleó i tots els del seu consell van tenir temor; però la Guineu no va fer cap semblant de por, ans es va estar alegrement davant el rei i el seu consell. Molt es meravellà el rei que la Guineu no tingués por, i el mateix van fer tots els altres. El rei digué a la Guineu aquestes paraules:

–Guineu –va fer el rei–, com pot ser que tu no tinguis por d'aquesta veu tan forta i tan estranya? Ja veus tu que jo, que sóc tan poderós, i l'Ós i el Lleopard i moltes altres bèsties que són més fortes que tu, tenim por d'aquesta veu.

–La Guineu va respondre al rei i digué aquestes paraules:

–Un corb feia el niu en una roca i cada any una gran serp li menjava els fills. El corb sentia una ira molt gran contra aquella serp que li menjava els fills, però no es gosava combatre amb la serp perquè no era prou poderós per poder-la vèncer per força d'armes. I el corb va pensar com es podia valdre de l'astúcia contra la serp, ja que la força li faltava. Es va escaure un dia que la filla d'un rei jugava amb les donzelles en un jardí, i havia deixat la seva diadema d'or i argent i pedres precioses a la branca d'un arbre. El corb va prendre aquella diadema i va estar volant per l'aire llargament, fins que molts homes es van posar a seguir el corb per veure on deixaria la diadema que la filla del rei estimava

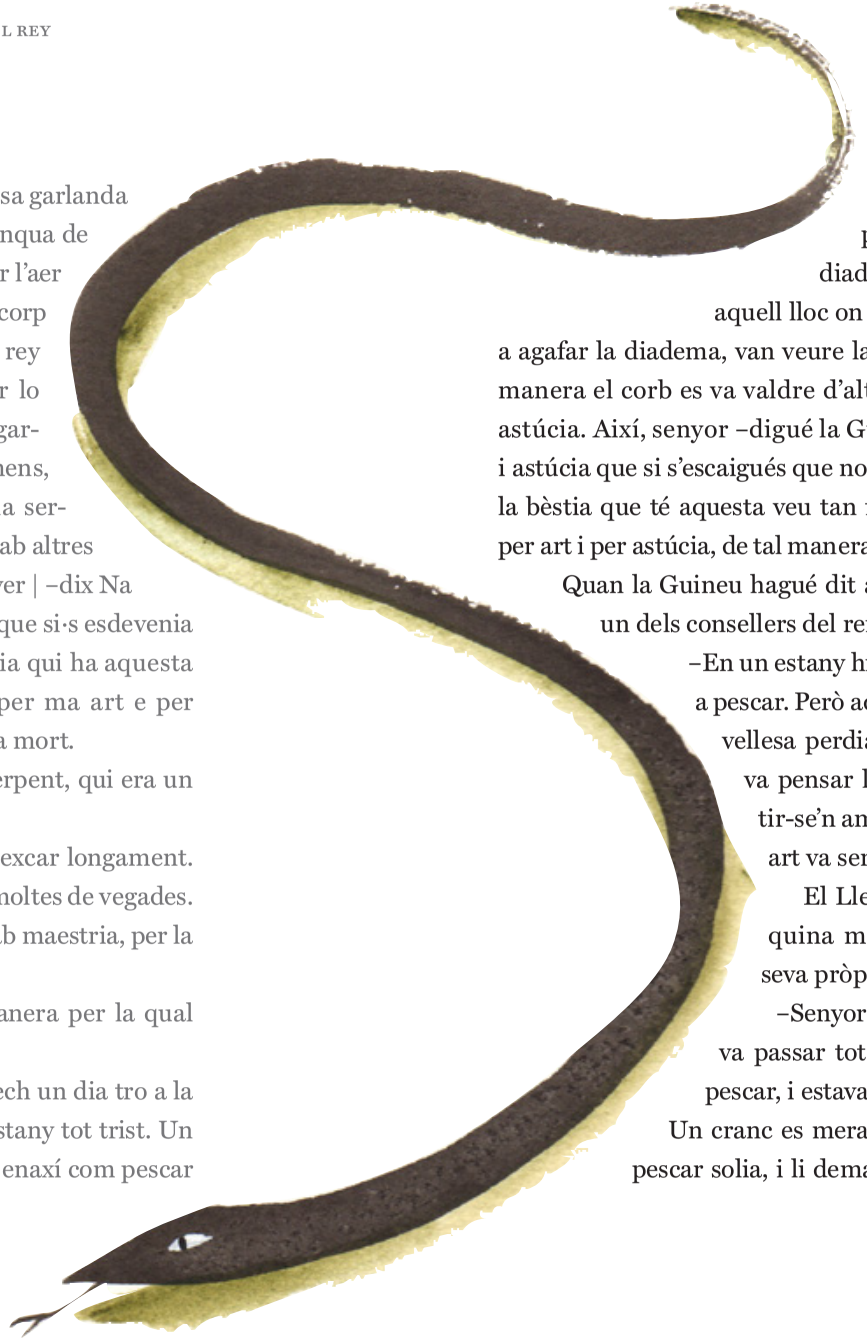
jugava ab donzelles en un verger et havia posada sa garlanda d'argent et d'aur et de pedres precioses en la branqua de un arbre. Lo corp pres aquella garlanda e volá per l'aer longament, tro que molts homens segui|ren lo corp per veer on posaria la garlanda que la filla del rey molt amava, e qui plorava fortment per ço car lo corp se·n portava sa garlanda. Lo corp posá la garlanda en aquell loch on estava la serpent; los homens, quant vengueren pendre la guarlanda, veeren la serpent et aucieren aquella. Et enaxí lo corp ajudá·s ab altres de la serpent, per art et per maestria. Enaxí, senyer | –dix Na Renart al Leó–, yo he tanta de art e de maestria, que si·s esdevenia que non pogués vençre per força d'armes la bestia qui ha aquesta veu tan forts et tan terrible, aydar-me-n'hia per ma art e per maestria, en tal manera que la faria morir a mala mort.

Com Na Renart hac dit aquest exempli, la Serpent, qui era un dels consellers del rey, dix aquest exempli:

–En un estany havia un agró acostumat de pexcar longament. Aquell agró envellí e per la vellea perdia sa caça moltes de vegades. L'agró cogitá art e manera com s'ajudás ab art e ab maestria, per la qual art ell fo occasió de sa mort.

Lo Leó dix a la Serpent que recomtás la manera per la qual l'agró fo occasió de sa mort.

–Senyer rey –dix la Serpent–, aquell agró estech un dia tro a la nit que no volch pescar, et estava riba d'aquell estany tot trist. Un cranch se maravellá del agró per que no pescava enaxí com pescar

tant, i que plorava fortament perquè el corb se li emportava la diadema. El corb posà la diadema en aquell lloc on vivia la serp; els homes, en venir a agafar la diadema, van veure la serp i la van matar. I d'aquesta manera el corb es va valdre d'altres contra la serp, per art i per astúcia. Així, senyor –digué la Guineu al Lleó–, jo tinc tant d'art i astúcia que si s'escaigués que no pogués vèncer per força d'armes la bèstia que té aquesta veu tan forta i tan terrible, me'n sortiria per art i per astúcia, de tal manera que la faria morir de mala mort.

Quan la Guineu hagué dit aquest exemple, la Serp, que era un dels consellers del rei, digué aquest exemple:

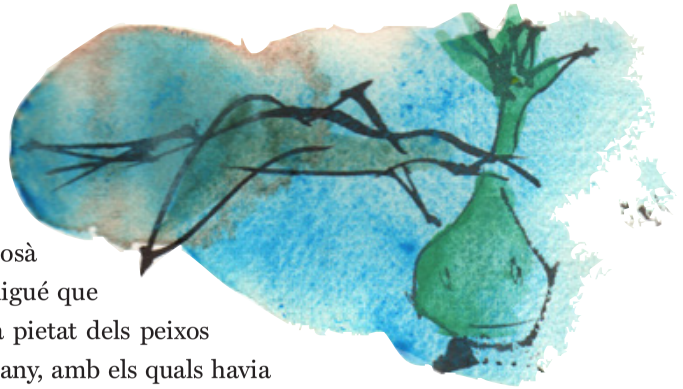
–En un estany hi havia un agró llargament avesat a pescar. Però aquell agró envellí i per culpa de la vellesa perdia la caça moltes vegades. L'agró va pensar l'art i la manera com podia sortir-se'n amb art i amb astúcia, però aquella art va ser causa de la seva pròpia mort.

El Lleó digué a la Serp que contés de quina manera l'agró va ser causa de la seva pròpia mort.

–Senyor rei –digué la Serp–, aquell agró va passar tot un dia fins a la nit sense voler pescar, i estava tot trist a la riba d'aquell estany. Un cranc es meravellà que l'agró no pesqués com pescar solia, i li demanà per què estava tan pensarós.

solia, e demaná a l'agró per que estava axí consirós. L'agró se plorá e dix que molt havia gran pietat del pex d'aquell estany, ab qui havia viscut longament, et molt planyia lur mort et lur dampnatge; cor dos pescadós pescaven en un estany et proposaven venir en aquell estany, com | hauran | pescat en aquell estany. "Aquells pescadós son savis maestres de pexcar, cor null peix no·ls pot escapar, et pendran tots los peixs d'aquest estany". Lo cranch, com oy aquestes paraules, hac gran pahor et dix-ho als peixs qui eren en aquell estany. Tots los peixs s'ajustaren et vengueren denant l'agró, lo qual pregaren que·ls donás consell. "No y ha altre consell –dix l'agró–, mas un: so es a saber, que yo us port, de un a un tots, ha un estany qui es pres d'açí una legua. En aquell | estany ha moltes

L'agró es posà a plorar i digué que tenia molta pietat dels peixos d'aquell estany, amb els quals havia conviscut llargament, i molt en planyia el dany i la mort; i és que dos pescadors estaven pescant en un altre estany i ja es proposaven de venir en aquell, després de pescar al seu. "Aquells pescadors són savis mestres de pescar, talment que cap peix no els pot esquivar, i agafaran tots els peixos d'aquest estany". El cranc, en sentir aquestes paraules, tingué molta por i ho digué als peixos de l'estany. Tots els peixos es reuniren i anaren davant l'agró a demanar-li que els donés consell. "No hi ha més consell –digué l'agró– que aquest: és a dir, que jo us porti a tots, d'un en un, a un estany que hi ha a una llegua d'aquí. En aquell estany hi ha moltes canyes i un gran fangar, i els pescadors no us hi podran fer mal". Tots els peixos ho van donar per bo i cada dia l'agró prenia tants peixos com volia i feia semblant d'emportar-se'ls a l'estany; i llavors es posava en un puig per menjar-se els peixos que portava, i en acabat tornava per altres. Això va fer l'agró durant molt de temps i així vivia sense la fatiga de pescar.

cayes et ha gran fangua, per que los pescadós no us hi poden donar dampnatge". Tots los peixs | o tengueren per bo et tots dies l'agró prenie aytants peyxs com volia et faya semblant que·ls portás a l'estany; et en un puig ell se posava et menjava lo peixs que portava, et puxes tornava per altre. Açó hac tengut l'agró longament et enaxí vivia sens treball de pescar.

Esdevench-se un jorn que lo cranch pregá l'agró que·l portás en aquell estany. L'agró estés son coll et lo cranch se pres al coll del agró ab amendues ses mans. Dementre que l'agró axí volava ab lo cranch que portava a son coll, lo cranch se maravellá cor no veya l'estany al qual se cuydava que·l agró lo portás. Com l'agró fo pres d'aquell loch on solia menjar lo pex, lo cranch viu les espines del peix que·l agró avia menjats e conech l'engan que·l agró faya. Lo cranch dix: "Dementre | que has temps, t'es mester que·t ajuds d'aquest traydor qui·t preposa menjar". Adonchs lo cranch estrenyé tan fortment lo coll del agró, que·l li trencá, et l'agró caech mort en la terra. Et lo cranch se·n torná a sos companyons, als quals recomptá la tració que·l agró los faya; per la qual tració l'agró fo occasió de sa mort.

–Senyer –dix Na Renart–, en aquell temps, quant Deus gitá Adam de parays, malay Deus la serpent, qui havia consellat a Eva que menjás del fruyt que Deus havia vedat a Adam; et d'aquell temps a ençá son totes les serpents orribles a veer e son verinoses, e per serpent son venguts tots los mals qui son en est mon; et per açó un savi home feu gitar una ser|pent del consell del rey, la qual serp lo rey molt amava.

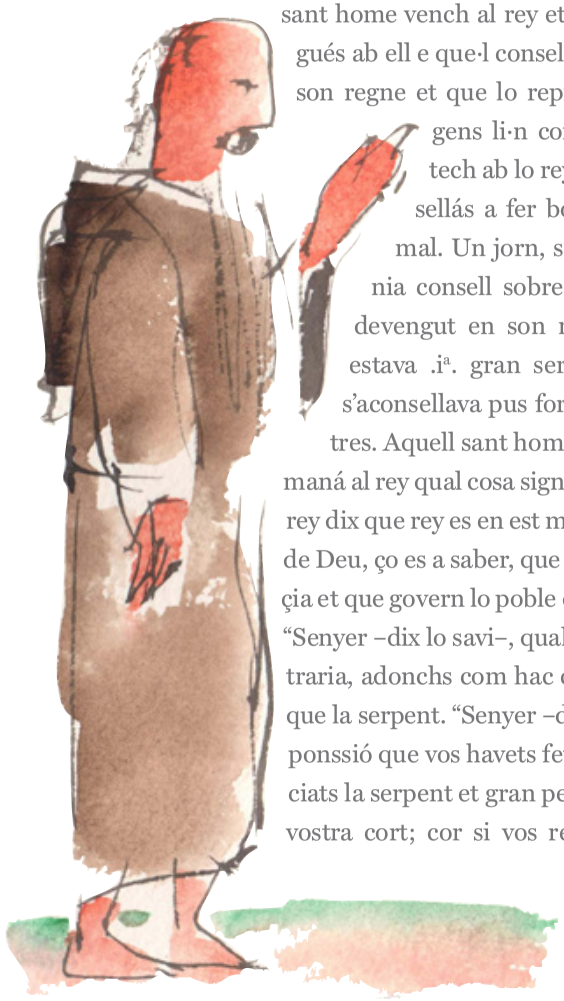

Es va escaure un dia que el cranc va pregar a l'agró que el portés a aquell estany. L'agró va estendre el coll i el cranc es va agafar al coll de l'ocell amb les mans. Mentre l'agró volava així amb el cranc a coll, el cranc es meravellà de no veure l'estany al qual es pensava que l'agró el portava. Quan l'agró va ser a prop d'aquell lloc on solia menjar el peix, el cranc va veure les espines dels peixos que s'havia menjat l'agró i va comprendre l'engany de l'ocell. El cranc digué: "Ara que en tens temps, t'has de valdre contra aquest traïdor que es proposa menjar-te". Llavors el cranc va estrènyer tan fortament el coll de l'agró que l'hi va trencar, i així l'ocell caigué mort a terra. I el cranc se'n tornà amb els seus companys, als quals contà la traïció que l'agró els havia fet; per la qual l'agró va ser causa de la seva pròpia mort.

–Senyor –digué la Guineu–, en aquell temps, quan Déu foragità Adam del paradís, Déu maleí la serp, que havia aconsellat a Eva que mengés del fruit que Déu havia vedat a Adam; i d'aquell temps ençà totes les serps són horribles de veure, i verinoses, i per la serp han vingut tots els mals d'aquest món; i per això un home savi va fer fora una serp del consell del rei, tot i que aquest l'estimava molt.

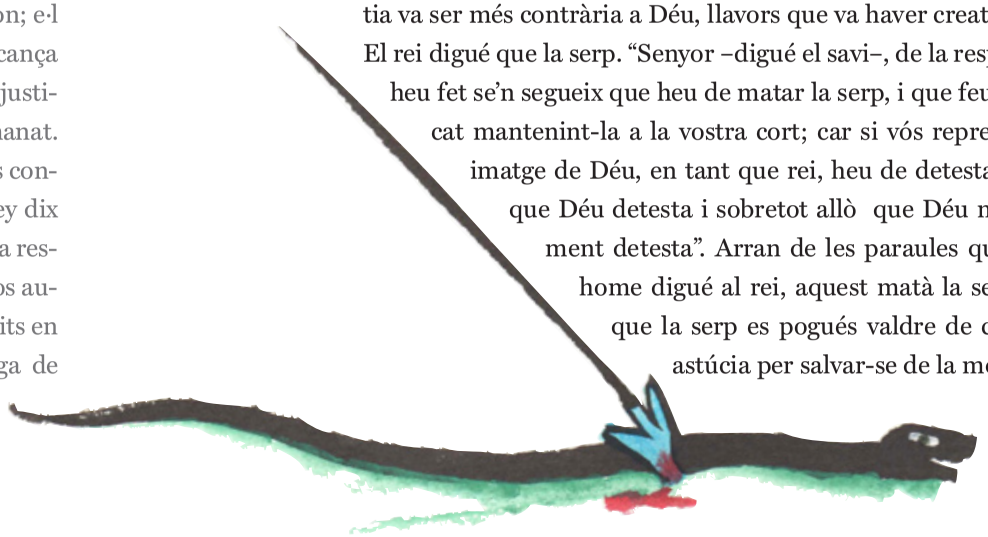
Lo Leó dix a Na Re|nart que recomptás aquell exempli.

–Senyer –dix Na Renart–, un rey havia hoyt parlar de .i. un sant home qui havia molt gran saviesa et tramés-lo demanar. Aquell sant home vench al rey et el rey pregá-lo que estigués ab ell e que·l consellás com pogués governar son regne et que lo represés d'alguns vicis, || si gens li·n conexia. Lo sant home estech ab lo rey per entenció que li consellás a fer bones obres et a esquivar mal. Un jorn, s'esdevench que lo rey tenia consell sobre un gran fet qui era esdevengut en son regne. Prop d'aquell rey estava .iª. gran serpent, ab la qual lo rey s'aconsellava pus fortment que ab tots los altres. Aquell sant home, com viu la serpent, demaná al rey qual cosa significava rey en est mon; e·l rey dix que rey es en est mon establit a significança de Deu, ço es a saber, que rey tengua en terra justiçia et que govern lo poble que Deus li ha acomanat. "Senyer –dix lo savi–, qual bestia fo a Deu pus contraria, adonchs com hac creat lo mon?" El rey dix que la serpent. "Senyer –dix lo savi–, segons la responssió que vos havets feta, se segueix que vos auciats la serpent et gran peccat fets com la tenits en vostra cort; cor si vos representats la ymaga de

El Lleó digué a la Guineu que expliqués aquell exemple.

–Senyor –digué la Guineu–, un rei havia sentit parlar d'un sant home que posseïa una saviesa molt gran, i envià a buscar-lo. Aquell sant home vingué davant el rei, i aquest li pregà que es quedés amb ell i que l'aconsellés com podia governar el seu regne i que el reprengués d'alguns vicis, si n'hi trobava cap. El sant home estigué amb el rei amb la intenció d'aconsellar-li de fer bones obres i d'esquivar el mal. Un dia, es va escaure que el rei tenia consell sobre un gran fet que s'havia esdevingut al seu regne. A prop d'aquell rei hi havia una gran serp, amb la qual ell s'aconsellava més fortament que amb tots els altres. Aquell sant home, en veure la serp, demanà al rei què significava la figura de rei en aquest món; i el rei digué que la figura de rei és establerta en aquest món a significació de Déu, és a dir, que el rei mantingui justícia a la terra i que governi el poble que Déu li ha encomanat. "Senyor –digué el savi–, quina bèstia va ser més contrària a Déu, llavors que va haver creat el món?" El rei digué que la serp. "Senyor –digué el savi–, de la resposta que heu fet se'n segueix que heu de matar la serp, i que feu gran pecat mantenint-la a la vostra cort; car si vós representeu la imatge de Déu, en tant que rei, heu de detestar tot allò que Déu detesta i sobretot allò que Déu més fortament detesta". Arran de les paraules que el sant home digué al rei, aquest matà la serp, sense que la serp es pogués valdre de cap art ni astúcia per salvar-se de la mort.

Deu, en quant rey, vos devets airar tot ço que Deus aira et majorment ço que Deus pus fortment aira". Per les paraules que·l sant home hac dites al rey, aucís lo rey la serpent, sens que la serpent no hac art ni maestria que·s sabés ajudar de la mort.

Com Na Renart hac comptat l'exempli, lo Bou cridá et bruvolá tan fortment que tot aquell loch feu estremir. Lo Leó et tots los altres agren gran paor; si, que Na Renart dix al rey que, si ell ho volia, iria a la bestia de qui la veu tan estranya exia et veuria si aquella bestia poria amenar al rey, que fos de sa companyia. Al Leó et a tots los altres plach que Na Renart anás veer aquella bestia que cridava. Na Renart pregá lo rey que si tant | era que s'esdevengués que aquella bestia a qui anava pogués amenar en sa cort, que fos salva et segura en sa cort, que negun no li donás dampnatge a sa persona ni li feés vilania. Et lo Leó denant tot son consell autrajá a Na Renart tot ço que demanat li havia.

Na Renart vench en aquella praderia on estava lo Bou en sejorn e·l Bou, quant la viu, hac gran plaher de sa venguda. Amdós | se saludaren bellament et Na Renart recomptá al Bou tot ço que li era esdevengut depús que era d'ell partit.

–Bell amich –dix Na Renart–, vos hirets denant lo rey et serets | ab semblant homil et en vostres gests darets semblant de gran saviea; et yo diré que vos havets hauda gran | contricçió, com tan longament havets estat fora la | senyoria del rey; et vos, denant tots, demanats perdó al rey, com vos anás estar ab home. En tal manera, bell amich –dix Na Renart–, parlats et estats denant lo rey et sa cort, que el rey et tot son consell s'asaut de vostres paraules et de vostres

Quan la Guineu hagué contat l'exemple, el Bou cridà i bramulà tan fort que va fer tremolar tot aquell indret. El Lleó i tots els altres van tenir molta por; talment que la Guineu va dir al rei que, si ell ho volia, ella aniria a veure la bèstia de qui sortia aquella veu tan estranya, i miraria si la podia portar davant el rei perquè fos de la seva companyia. Al Lleó i a tots els altres els va plaure que la Guineu anés a veure aquella bèstia que cridava. La Guineu pregà al rei que, si s'esdevenia que ella aconseguia portar a la cort aquella bèstia que buscaven, fos salva i segura a la seva cort, i que ningú no li causés mal en la persona ni li fes cap vilania.

La Guineu va anar en aquella praderia on estava el Bou en repòs, i el Bou, en veure-la, tingué gran goig de la seva arribada. Tots dos es van saludar bellament i la Guineu contà al Bou el que li havia esdevingut després que s'haguessin separat.

–Bon amic –digué la Guineu–, ara anireu davant el rei, amb posat humil, i us comportareu amb gestos que facin semblant de saviesa; i jo diré que esteu molt penedit d'haver viscut tan llargament fora de la senyoria del rei; i vós, davant de tots, demaneu perdó al rei per haver anat a viure amb l'home. En tal manera, bon amic –digué la Guineu–, heu de parlar i estar davant el rei i la seva cort, que ell i el seu consell s'agradin de les vostres paraules i dels vostres gestos; i heu d'explicar al rei l'estat dels homes i aconsellar-li que tingui bona amistat amb el rei dels homes.

El Bou i la Guineu van anar a la cort del rei. Quan el rei i els seus barons van veure venir el Bou i la Guineu, van reconèixer el Bou i es van tenir per ximples de la por que n'havien tingut, i el rei es mera-

gets; et recomptats al rey del estament dels homens et consellats al rey que haja amistat ab lo rey dels homens.

Lo Bou et Na Renart se·n vengueren a la cort del rey. Com lo rey et sos barons veeren venir lo Bou et Na Renart, lo rey e tots los altres conegueren lo Bou et tuyt se tingeren per pechs de la paor que havien hauda del Bou, et lo rey se maravellá com lo Bou podia haver tan alta veu et tan terribla. Lo Bou feu a son senyor aquella reverencia qui·s tany a rey; el rey lo demaná de son estament; el Bou li recomptá tot ço que li era esdevengut dementre estava en la servitut d'ome. Lo rey dix al Bou que se maravellava com ell havia tant canviada sa veu; e·l Bou dix que ell cridava ab temor et ab contricçió, per ço cor se tenia per malmirent al rey et a tota sa cort, en quant longament l'avia lexat per altruy senyoratge. Et cor temor et contricció faya tremolar son coratge, per açó havia canviada sa veu, que significava temor, terribilitat et espaordiment, per ço cor exia de cors on estava coratge temerós e | penident. Lo Bou demaná al rey perdó et lo rey li perdoná en presencia de tota sa cort. Lo rey demaná al Bou del estament del rey dels homens; e·l Bou li dix que ver havia dit la serpent, que la pus mala bestia et la pus falsa que sia en est mon, es home. Lo Leó dix al Bou que li recomptás la rahó per que la serpent havia dit que home es la pus falsa bestia et la pus mala que sia en | lo mon.

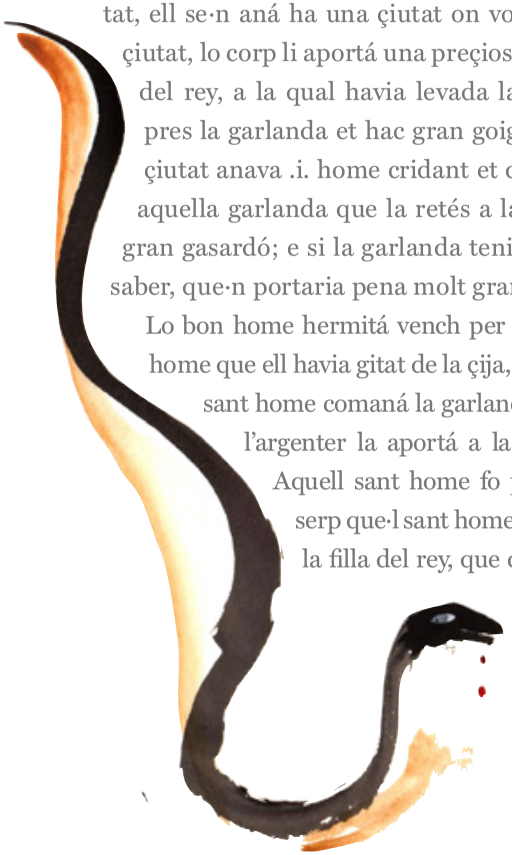
–Senyer rey –dix lo Bou–, una vegada s'esdevench que un ors et un corp et un home et una serpent caygueren en una çija. Per aquell loch on era la çija, passava un sant home qui era hermitá, et guardá en aquella çija e viu-los estar en aquella çija tots quatre,

vellà que el Bou pogués tenir una veu tan forta i tan terrible. El Bou va fer al seu senyor la reverència que pertoca al rei; el rei li demanà com estava; el Bou li explicà tot el que li havia esdevingut mentre estava en la servitud de l'home. El rei digué al Bou que es meravellava que hagués canviat tant de veu; i el Bou va dir que cridava amb por i amb penediment, perquè se sentia deslleial davant el rei i tota la cort, ja que tan llargament l'havia deixat per un altre senyoratge. I com que la por i el penediment li feien tremolar el coratge, per això li havia canviat la veu, que significava por, terribilitat i espaordiment, perquè sortia d'un cos amb un coratge temorós i penedit. El Bou demanà perdó al rei, i aquest el perdonà en presència de tota la cort. El rei va preguntar al Bou sobre l'estat del rei dels homes; i el Bou li va dir que la serp havia dit veritat, que la més mala bèstia, i la més falsa, d'aquest món és l'home. El Lleó digué al Bou que li expliqués la raó per la qual la serp havia dit que l'home és la més mala bèstia, i la més falsa, de tot el món.

–Senyor rei –va fer el Bou–, una vegada es va esdevenir que un ós, un corb, un home i una serp van caure en una sitja. Per aquell lloc on era la sitja, hi passava un sant home que era ermità, i aquest mirà dins la sitja i els va veure allí tots quatre, que no podien sortir-ne. Tots junts van pregar a aquell sant home que els tragués de la sitja i cadascun n'hi va prometre bona paga. Aquell home tragué de la sitja l'ós, el corb i la serp, i quan va voler treure l'home, la serp li digué que no ho fes, que si ho feia mal guardó en cobraria. L'ermità no va voler fer cas del consell de la serp i tragué aquell home de la sitja. L'ós portà al sant home un buc d'abelles, tot ple de bres-

et no podien exir de la çija. Tots ensemps pregaren aquell sant home que·ls tragués d'aquella çija et cascun li·n promés bon loguer. Aquell home trasch | de la çija l'ors et el corp et la serpent, et com ne volch traher l'ome, la serpent li dix que | no o fes, cor si ho faya, mal guardó ne cobraria. L'ermitá no volch creure la serpent del consell que li donava et trasch aquell home de la çija. L'ors aportá al sant home un buch de abelles, qui ere ple de bresques. Com l'ermitá hac menjades de les bresques a tota sa volentat, ell se·n aná ha una çiutat on volia preycar. Al entrant de la çiutat, lo corp li aportá una preçiosa garlanda, que era de la filla del rey, a la qual havia levada la garlanda del cap. L'ermitá pres la garlanda et hac gran goig, cor molt valia. Per aquella çiutat anava .i. home cridant et deya que tot hom qui hagués aquella garlanda que la retés a la filla del rey, que li donaria gran gasardó; e si la garlanda tenia amagada et hom ho podia saber, que·n portaria pena molt gran.

Lo bon home hermitá vench per una carrera, on estava aquell home que ell havia gitat de la çija, lo qual home era argenter. Lo sant home comaná la garlanda al argenter secretament, et l'argenter la aportá a la cort et acusá lo sant home. Aquell sant home fo pres, batut et en|carçerat. La serp que·l sant home havia gitada de la çija vench a la filla del rey, que dormia, et mordé-la en la ma. La filla del rey plorá et cridá et hac sa ma inflada. Molt | fo lo rey irat de la malaltia de sa

ques. Quan l'ermità va haver-ne menjat a voluntat, se n'anà a una ciutat on volia p redicar. A l'entrada de la ciutat, el corb li portà una diadema preciosa, que era de la filla del rei, a la qual la hi havia presa del cap. L'ermità va agafar la diadema i en tingué gran goig, perquè valia molt. Per aquella ciutat un home anava fent crides i deia que qui tingués aquella diadema que la tornés a la filla del rei, que n'hi donaria bon guardó; i que si tenia la diadema amagada i s'arribava a saber, se n'enduria pena molt gran.

El bon home ermità va anar per un camí per on venia aquell home que ell havia tret de la sitja, que era argenter. El sant home confià la diadema secretament a l'argenter, i l'argenter la portà a la cort i acusà el sant home. Aquell sant home va ser pres, batut i empresonat. La serp que el sant home havia tret de la sitja

filla, que la ma havia inflada et entuxegada, et feu cridar per tota la çiutat que a tot hom daria grans dons que li pogués guarir sa filla. La serpent vench en durment al rey et a la orella dix-li que en la carçre de sa cort estava pres .i. home qui havia una herba ab que guarria la | filla del rey. Aquella herba havia donada la serpent al bon home, et havia·l adoctrinat com la posás en la ma de la filla del rey et com demanás al rey que feés justiçia del argenter, que tan mal guardó li havia retut. Enaxí fo fet com la serpent ho hac ordenat; lo sant home fon deliure de la carçre et lo rey feu justiçia del argenter.

Molt plach al Leó et a tot son consell l'exempli que·l Bou hac dit contra home et dix al Bou si li era semblant que ell degués aver temor dels homens; e ell Bou dix al Leó que molt es perillosa cosa | esser en enamistat del rey dels homens, cor d'ome mal, poderós et maestre nulla bestia no·s pot defendre.

va anar a la filla del rei, que dormia, i li mossegà la mà. La filla del rei plorà i cridà, i la mà se li inflà tota. Molt es va enfurir el rei per la malaltia de sa filla, que tenia la mà inflada i enverinada, i va fer cridar per tota la ciutat que faria grans dons a qui li pogués guarir la filla. La serp va anar al rei mentre dormia i li digué a l'orella que a la presó de la cort hi havia un home pres que tenia una herba amb la qual guariria la filla del rei. Aquella herba l'havia donada la serp al bon home, i l'havia adoctrinat sobre com l'havia de posar a la mà de la filla del rei i com havia de demanar al rei que fes justícia amb l'argenter, que tan mal guardó li havia donat. I així es va fer com la serp havia ordenat; el sant home va ser alliberat de la presó i el rei va fer justícia amb l'argenter.

Molt plagué al Lleó i a tot el seu consell l'exemple que el Bou havia dit contra l'home, i preguntà al Bou si li semblava que havia de tenir por dels homes: i el Bou digué al Lleó que era cosa molt perillosa estar enemistat amb el rei dels homes, car d'home dolent, poderós i astut cap bèstia no se'n pot defensar.

El Lleó es quedà molt pensarós per allò que el Bou li havia dit, i la Guineu s'adonà que el Lleó tenia por del rei dels homes, i digué aquestes paraules al rei:

–Senyor, la bèstia més orgullosa i la que té més avarícia que cap altra és l'home; i per això, si us sembla bé a vós i al vostre consell, seria bo que enviéssiu missatgers i joies al rei dels homes, que li contessin de part vostra la bona voluntat que li teniu i que li donessin les vostres joies; i el rei concebrà amor en el seu cor i us estimarà a vós i el vostre poble.

Molt estech consirós lo Leó de ço que·l Bou li hac dit, et Na Renart conech que lo Leó hac pahor del rey dels homens et dix al rey estes paraules:

–Senyer, la pus ergullosa bestia et çella on mes ha d'|avariçia que en altra bestia, es home; et per açó, si paria a vos bo et a vostre consell, seria bo que vos trametessets missatgers et joyes al rey dels homens, qui de part vos li recomptassen la bona volentat que vos li havets et que li donassen vostres joyes; e·l rey conçebrá amor en son coratge a amar vos et vostre poble.

Lo rey et son consell tench per bo ço que Na Renart deya, mas lo Gall hi contrastá et dix aquestes paraules:

–En una terra s'esdevench que Força et Maestria se contrastaven davant un rey. Força deya que ella havia senyoria per natura sobre Maestria et Maestria deya lo contrari. Lo rey volch saber qual d'amdós devia haver senyoria la un sobre l'altre et feu-los amdós combatre, et la Maestria vençé et sobrá Força. Et, per açó, senyer rey –dix lo Gall–, si vos havets amistança ab lo rey dels homens et li trame|tets missatges et ell vos tramet sos missatges, aquells missatges que ell vos trametrá conexeran en vostra persona et en vostres barons que, segons gin ni art, vos no us podets defendre al rey dels homens, qui·s combat ab art e ab engyin, ab que apodera tots aquells que per força se combaten sens art et maestria.

De l'altra part allegá Na Renart e dix que Deus fa ço que fa ab poder sens art et maestria; et per açó coven que, segons natura, sien pus poderoses en la batalla tots aquells qui·s | combaten ab semblants armes d'aquelles de Deu, que cells que·s combaten ab dessemblants d'armes d'aquelles de Deu.

El rei i el seu consell tingué per bo el que deia la Guineu, però el Gall s'hi oposà i digué aquestes paraules:

–En una terra s'esdevingué que la Força i l'Astúcia es discutien davant un rei. La Força deia que ella tenia senyoria per natura sobre l'Astúcia, i l'Astúcia deia el contrari. El rei volgué saber qui dels dos havia de tenir senyoria sobre l'altre i els va fer combatre, i l'Astúcia vencé i sobrà la Força. I per això, senyor rei –digué el Gall–, si vós teniu amistat amb el rei dels homes i li envieu missatgers, i ell us envia els seus, els que ell us enviarà coneixeran en la vostra persona i en els vostres barons que, per art o per enginy, vós no us podeu defensar del rei dels homes, que combat amb art i amb enginy, amb els quals sotmet tots aquells que combaten amb la força, sense art ni astúcia.

De l'altra part al·legà la Guineu que Déu fa el que fa amb poder, sense art ni astúcia; i per això cal que, segons natura, siguin més poderosos en la batalla tots aquells que combaten amb armes semblants a les de Déu, que no els que combaten amb armes dissemblants de les de Déu.

Molt plach al Leó l'exempli de Na Renart et volch a totes passades trametre joyes et missatges al rey dels homens. Lo rey demaná quals missatges conssellaven que anassen al rey dels homens ni quals joyes li trametrien; et Na Renart dix al rey que lo Bou lo | devia conssellar, per ço cor ell sabia la costuma dels homens ni quals coses eren aquelles de que ells se altaven pus fortment. Lo rey dix al Bou que ell volia estar en son consell dels missatgers et de les joyes que al rey volia trametre, et adonchs lo Bou li dix aquestes paraules:

–Senyer rey –dix lo Bou–, natura es dels reys homens que, com trameten los missatges, que·ls trameten de llur consell dels pus nobles que sien en son consell. Los pus nobles consellers que vos havets m'es semblant que sien la Onça et lo Leopart. De | l'altra part, lo Gat es en semblança de vostra ymatge, et lo rey tendrá-s'ho a gran graçia si vos li trametets per yoyes lo Gat et lo Ca: lo Gat per ço cor es a vos semblant, lo Ca per ço que·n caz, cor los homens se alten molt de caçar.

Enaxí com lo Bou ho | hac dit, ho feu lo Leó et tramés la Onça et lo Leopart al rey per missatges, et lo Gat et lo Ca per joyes. Com los missatges foren partits de cort, lo rey feu lo Bou cambrer de sa cambra et Na Renart tench lo offiçi que·l Ca solia tenir.

Molt plagué al Lleó l'exemple de la Guineu, i volgué de totes passades enviar joies i missatgers al rei dels homes. El rei preguntà quins missatgers aconsellaven que enviés al rei dels homes, i quines joies li trametria; i la Guineu digué al rei que l'havia d'aconsellar el Bou, perquè ell sabia els costums dels homes i quines coses eren les que els agradaven més. El rei digué al Bou que volia saber el seu consell sobre els missatgers i les joies que volia trametre al rei, i llavors el Bou li digué aquestes paraules:

–Senyor rei –féu el Bou–, la natura dels reis humans és que, a l'hora d'enviar missatgers, els escullen del seu consell, i entre els més nobles d'aquests. Els consellers més nobles que teniu vós em sembla que són el Linx i el Lleopard. De l'altra part, el Gat guarda semblança amb la vostra imatge, i el rei se sentirà molt honorat si li trameteu com a joies el Gat i el Gos: el Gat perquè és semblant a vós, el Gos perquè és caçador, i als homes els agrada molt caçar.

Així com ho va dir el Bou ho va fer el Lleó, i envià el Linx i el Lleopard com a missatgers al rei, i el Gat i el Gos com a joies. Quan els missatgers van haver partit de la cort, el rei va fer el Bou cambrer de la seva cambra i la Guineu aconseguí l'ofici que solia tenir el Gos.

Dels missatgers que lo Leó tramés
al rey dels homens

Dels missatgers que el Lleó envià
al rei dels homes

V

Lo Leó adoctriná lo Leupart et la Onça com deguessen fer missatgeria, et dix estes paraules:

–Saviea de senyor es significada en missatges savis, be parlants, be consellants, be acordants; et noblea de senyor es significada en missatges qui façen honrrada messió et qui sien be vestits et hajen companya ben nodrida et be arreada, et que los missatges ni lur companya no hajen avariçia ni negun altre vici. Totes aquestes coses e moltes d'altres son neçessaries a | missatges de noble prinçep, per tal que la missatgeria sia agradable al prinçep et a sa cort, a qui son trameses los missatges.

Com lo Leó hac adoctrinats sos missatges com deguessen parlar ab lo rey ni com se deguessen captenir e·ls missatges foren partits de sa cort, los missatges anaren longament per moltes terres et diverses. Tant anaren los missatges, tro que vengueren en una ciutat on lo rey tenia gran parlament. | A l'entrant d'aquella ciutat se sdevench que staven folles fembres de bordell et en presencia dels missatges peccaven ab los homens.

V

El Lleó adoctrinà el Lleopard i el Linx sobre com havien de fer l'ambaixada, i digué aquestes paraules:

–Saviesa de senyor és representada en missatgers savis, bons parladors, bons consellers i bons acordadors; i noblesa de senyor és representada en missatgers que despenguin honradament i que vagin ben vestits i tinguin una companyia ben nodrida i guarnida, i que ni els missatgers ni la companyia tinguin avarícia ni cap altre vici. Totes aquestes coses i moltes d'altres són necessàries en missatgers de noble príncep, per tal que l'ambaixada sigui agradable al príncep i a la cort a qui són enviats els missatgers.

Quan el Lleó va haver adoctrinat els missatgers sobre com havien de parlar amb el rei i com s'havien de captenir, i els missatgers van partir de la cort, aquests van viatjar llargament per moltes terres i diverses. Molt van viatjar els missatgers, fins que van arribar en una ciutat on el rei tenia gran parlament. A l'entrada d'aquella ciutat s'esdevingué que hi havia meuques de bordell i en presència dels missatgers pecaven amb els homes.

Molt se·n maravellaren los missatges com o veeren et lo Leupart dix a son compayó estes paraules:

–Un burgés havia una dona de muller, qui molt amava. Aquell burgés logava un hostal que estava prop son alberch a una folla fembra. La muller del burgés veya soven entrar los folls homens a·quella folla fembra et pres-li volentat com usás de lutxuria. Aquella dona fo longament en peccat de luxuria. Un dia s'esdevench que son marit la trobá ab un hom que peccava ab ella. Molt fo yrat lo burgés del falliment de sa muller et sa muller dix a son marit estes paraules: "Una vegada s'esdevench que en una praderia se combatien dos bochs salvatges et per los grans colps que·s donaven exia·ls sanch del front. Aquella sanch caya en la bella erba que era en aquella plaça on se combatien; una volp lepava aquella sanch. Esdevench-se | que los dos bochs s'aurtaren et trobaren en lo mig la volp et feriren a|quella per los costats. Tan gran fo lo colp que donaren que la volp ne morí, et dementre que moria dix que ella era occasió de sa mort".

–Leupart, senyer –dix lo Ca–, gran maravella es com los homens, que creen en Deu, no han consciençia com lexen peccar aquelles folles fembres en presençia de les gents que entren et yxen en esta çiutat. Semblant es que·l senyor d'aquesta çiutat et los habitadors de la çiutat sien lutxuriosos et que, enaxí com los cans, desvergonyadament usen de lutxuria.

Molt se'n van meravellar els missatgers en veure-ho, i el Lleopard digué al seu company aquestes paraules:

–Un burgès tenia per muller una dona que estimava molt. Aquell burgès llogava un hostal que era a prop de casa seva a una meuca. La muller del burgès veia sovint entrar els homes adelerats a casa de la meuca, i li van venir ganes d'usar de la luxúria. Aquella dona va estar llargament en pecat de luxúria. Un dia es va escaure que el marit la trobà amb un home que pecava amb ella. Molt s'enfurí el burgès pel falliment de la seva muller, i la muller digué al marit aquestes paraules: "Una vegada s'esdevingué que en una praderia es combatien dos bocs salvatges i dels grans cops que es donaven els sortia sang del front. Aquella sang queia damunt el bell herbei que creixia en aquell indret on es barallaven; i una guilla la llepava. Es va escaure que els dos bocs es van escometre i van

Dient lo Ca estes paraules, entraren-se·n | en la ciutat et vengueren a ostal; et puix anaren al rey lo Leupart et la | Onça ab les joyes que portaven.

Molts dies estigueren los missatges en aquella çiutat abans que poguessen parlar ab lo rey, cor aquell rey havia en costu|ma que no·s lexava veer mas a tart e per significança de noblea tenia·s car. I dia se esdevench que·ls missatges agren estat tot aquell dia a la porta del rey, que no pogeren parlar ab lo rey. Aquells dos missatges foren molt despagats del rey et foren enujats d'estar en sa cort.

Un hom injuriat, que havia estat longament en aquella cort que no havia pogut parlar ab lo rey, dix en presençia dels missatges estes paraules:

trobar enmig la guineu i la feriren pels costats. Tan gran va ser el cop que es donaren que la guilla en va morir, i mentre moria va dir que ella mateixa era causa de la seva mort".

–Lleopard, senyor –digué el Gos–, gran meravella és que els homes, que creuen en Déu, no tinguin escrúpol de deixar pecar aquelles meuques en presència de la gent que entren i surten en aquesta ciutat. Fa l'efecte que el senyor d'aquesta ciutat i els seus habitants són luxuriosos i que, talment com els gossos, usen desvergonyidament de luxúria.

Dient el Gos aquestes paraules, van entrar a la ciutat i van prendre hostal; i després anaren davant el rei el Lleopard i el Linx amb les joies que portaven.

Molts dies van estar els missatgers en aquella ciutat abans que poguessin parlar amb el rei, car aquest tenia el costum de no deixar-se veure sinó de tant en tant, i en representació de noblesa es mantenia car de veure. Un dia s'esdevingué que els missatgers havien estat tot aquell dia a la porta del rei, sense poder-hi parlar. Aquells dos missatgers es van sentir molt despagats del rei i s'enutjaren d'estar a la seva cort.

Un home injuriat que havia estat molt de temps en aquella cort sense poder parlar amb el rei, digué en presència dels missatgers aquestes paraules:

–Humil es Deus, qui es rey del çel et de la terra et de tot quant es, cor totes vegades que hom lo vol veser hi parlar ab ell, lo pot hom veser et li pot hom dir ses neçessitats. Aquest rey no ha porters a qui hom aja a donar diners, ni ha consellers que per diners fasen malvestat ni engan, no creu null hom de laussengeries, no fa vegés, justiçies et batles ni procuradors qui sien ergullosos, vanagloriosos, avars, lutxuriosos. Beneyt sia aytal rey! Et tots aquells qui·l amen e·l conexen, et lo honren e·l servexen, sien beneyts!

En les paraules que aquell home deya conegueren que·l rey era home injuriós et dix la Onça al Leupart estes paraules:

–Un rey volch donar per muller sa filla ha un altre rey et secretament tramés un cavaller en la terra d'aquell rey per demanar les condicions de aquell rey. Aquell cavaller | demaná als pageses et al poble del estament del rey et tuyt li·n dixeren mal. Un dia s'esdevench que aquell cavaller encontrá dos juglars que venien de la cort del rey, lo qual hac donat diverses vestedures a aquells juglars.

–Humil és Déu, que és rei del cel i de la terra i de tot quant és, car sempre que hom el vol veure i parlar-hi, hom el pot veure i dir-li les seves necessitats. Aquest rei no té porters a qui s'hagi de donar diners, ni consellers que per diners facin malvestat ni engany, no es deixa entabanar amb llagoteries, no nomena veguers, magistrats, batlles ni procuradors que siguin orgullosos, vanagloriosos, avars ni luxuriosos. Beneït sigui tal rei! I tots aquells que l'estimen i el reconeixen, i l'honren i el serveixen, siguin beneïts!

En les paraules que deia aquell home conegueren que el rei era home injuriós, i el Linx digué aquestes paraules al Lleopard:

Lo cavaller | demaná als juglars de les costumes del rey et ells li dixeren que·l rei era larch et caçador et enamorat de dones, et de moltes altres coses loaren lo rey. En les quals laors, et per lo blasme que·l rey havia de son poble, conech lo cavaller que·l rey era hom mal et de vils costumes. Lo cavaller recomptá a son senyor ço que havia hoyt del rey | et lo rey no volch a·quell rey donar sa filla, cor conscien|cia hac en donar sa filla ha home mal acostumat.

Entraren los missatges denant lo rey et donaren-li les joyes que·l Leó li trametia; et una letra li donaren de part lur senyor, en la qual se contenien estes paraules: "En una provinçia havia un rey qui havia molts honrats barons qui eren homens de molt gran poder. Lo rey, per tal que sos barons lo temessen, et per tal que pogués tenir pau et justiçia en sa terra, procurá com fos en gran amistat del emperador. Aquell emperador amava molt aquell rey per los plahers que·l rey li faya et per les bones costumes que havia; e los barons del rey, per temor del emperador, no gosaven desobeyr a lur senyor de nulla cosa que·l rey lur manás, et enaxí estaven plants et havia lo rey pau en sa terra".

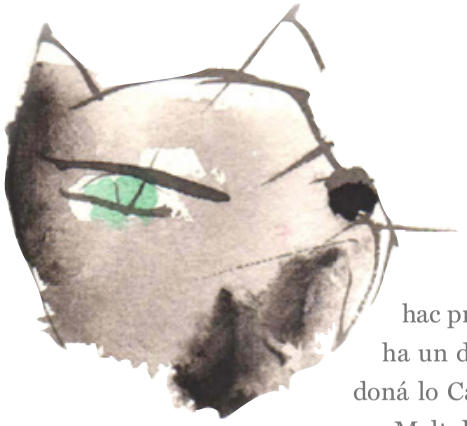

–Un rei va voler donar sa filla per muller a un altre rei, i secretament envià un cavaller a la terra d'aquell rei per demanar-li les condicions. Aquell cavaller preguntà als pagesos i al poble sobre el rei, i tots n'hi van dir mal. Un dia es va escaure que aquell cavaller es va trobar dos joglars que venien de la cort del rei, el qual els havia donat diverses vestidures. El cavaller preguntà als joglars sobre els costums del rei i ells li digueren que el rei era pròdig i caçador i enamorat de dones, i de moltes altres coses el lloaren. En les quals lloances, i pel blasme que el rei rebia del seu poble, el cavaller comprengué que el rei era home dolent i de costums vils. El cavaller contà al seu senyor allò que havia sentit del rei, i el rei no volgué donar sa filla a aquell altre rei, car tingué escrúpol de donar la seva filla a home de mals costums.

Els missatgers van entrar davant el rei i li van donar les joies que el Lleó li trametia; i li donaren una lletra de part del seu senyor, en la qual es contenien aquestes paraules: "En una província hi havia un rei que tenia molts honrats barons que eren homes de molt de poder. El rei, per tal que els seus barons el temessin, i per tal que pogués tenir pau i justícia a la seva terra, procurà estar en gran amistat amb l'emperador. Aquell emperador estimava molt aquell rei pels obsequis que li feia i pels bons costums que observava; i els barons del rei, per temor de l'emperador, no gosaven desobeir el seu senyor en cap cosa que el rei els manés, i així estaven quiets i el rei tenia pau a la seva terra".

Com lo rey hac hoydes les letres que·l Leó li trametia et hac preses les joyes, ell doná lo Gat ha un draper qui denant li estave et doná lo Ca ha un cavaller qui volenter caçava. Molt desplach als missatges com lo rey hac donat lo Gat al draper, qui no era honrat home, lo qual Gat li tramés lo Leó a significança de sa semblança.

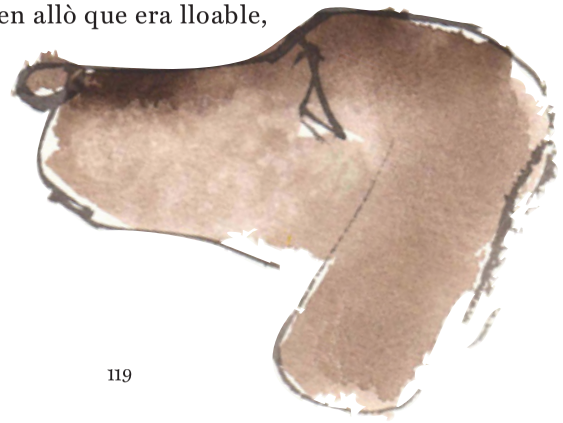
Com los missatges foren tornats al hostal et ab lo rey hagren parlat longament de la missatgeria per que eren venguts, lo Ca vench a l'hostal et dix-los que ell era molt despagat com lo rey l'avia donat a aquell cavaller, cor ell ne proposava caçar contra lo poble menut del Leó, et per açó havia consciencia com feés cosa contra | lo senyor de qui ere | estat.

Lo rey convidá un dia los missatgers et tench aquell dia gran cort. En una bella sala menjava lo rey et la regina ab gran re de cavallers et de dones, et denant lo rey menjaren los missatgers. Dementre que·l rey et la regina menjaven, juglars anaven cantant et sonant esturments per la sala, amunt et avall, et deyen cantars desonests et contraris a bons nudriments. Aquells juglars loaven ço que faya a blasmar et blasmaven ço que faya a loar, et lo rey et la regina et tots los | altres reyien et havien plaher de ço que aquells juglars | fayen.

Quan el rei va haver sentit les lletres que el Lleó li trametia i va haver pres les joies, donà el Gat a un draper que li estava davant i el Gos a un cavaller que era amic de caçar. Molt desplagué als missatgers que el rei hagués donat el Gat al draper, que no era home honrat, el qual Gat el Lleó li havia tramès a significança de la seva semblança.

Quan els missatgers van haver tornat a l'hostal i amb el rei van haver parlat de l'ambaixada per la qual havien vingut, el Gos anà a l'hostal i els digué que l'havia disgustat molt que el rei l'hagués donat a aquell cavaller, perquè tenia el propòsit de caçar entre el poble menut del Lleó, i per això li feia consciència actuar contra el senyor de qui havia estat.

El rei convidà un dia els missatgers i aquell dia tingué gran cort. En una bella sala menjava el rei i la reina amb gran cosa de cavallers i de dames, i davant el rei van menjar els missatgers. Mentre el rei i la reina menjaven, uns joglars anaven cantant i sonant instruments per la sala, amunt i avall, i deien cantars deshonestos i contraris a la bona criança. Aquells joglars lloaven allò que era blasmable i blasmaven allò que era lloable, i el rei i la reina i tots els altres reien i trobaven plaent allò que feien aquells joglars.

De|mentre que·l rey et tots los altres tenien solaç de ço que·ls juglars fayen et deyen, un home vench pobrament vestit, ab gran barba, a aquella sala, et dix en presencia del rey et de la regina et de tots los altres aquestes paraules:

–No·s oblit lo rey ni la regina ni sos barons ni tots los altres, grans et petits, qui menuguen en esta sala, com Deus ha creades tantes creatures que son en la taula del rey e de tots los altres; les quals ha creades diverses et delitables a menjar et ha fetes aquelles

Mentre el rei i tots els altres trobaven solaç en allò que els joglars feien i deien, arribà un home pobrament vestit, amb gran barba, en aquella sala, i digué en presència del rei i de la reina i de tots els altres aquestes paraules:

–Que no oblidin, el rei i la reina, i els seus barons i tots els altres, grans i petits, que mengen en aquesta sala, que Déu ha creat totes les criatures que són a la taula del rei i de tots els altres; i les ha creades diverses i agradoses de menjar, i les ha fet venir de terres llunyanes, per tal que facin servei a l'home i que l'home serveixi Déu. Que no es pensin el rei i la reina que Déu oblidi la deshonestedat ni el desordre que hi ha en aquesta sala, en la qual Déu és deshonrat; car no hi ha qui reprovi allò que és reprovable, ni lloï allò que és lloable, ni hi ha qui doni gràcies a Déu de l'honor que ha fet en aquest món al rei i a la reina i a tots els altres.

Quan l'home hagué dit aquestes paraules, un escuder assenyat s'agenollà davant el rei i li pregà que li donés en aquella cort l'ofici de lloar allò que era lloable i blasmar allò que era blasmable. No volgué consentir el rei a la voluntat de l'escuder,

venir de longues terres, per tal que sien a serviçi d'ome et que home servexca Deu. No·s cuyt lo rey ni la regina que Deus oblit la desonestat ni·l desordonament qui es en esta sala, en la qual es Deus desonrat; cor no es qui reprene ço que fa a rependre, ni llou ço que fa a lloar, ni es qui a Deu faça graçies de la honor que Deus ha feta en est mon al rey et a la regina et a tots los altres.

Com lo bon home hac dites aquestes paraules, un savi escuder s'agenollá davant lo rey et pregá-lo que li donás ofici en sa cort com loás ço que faya a loar e que blasmás ço que faya a blasmar. No volch consentir lo rey a la volentat del escuder, cor havia pahor que·l escuder no·l blasmás dels falliments que havia acostumats de fer, en los quals se delitava et estar proposave tro a la fi de sos dies, en la qual fi proposave pendre penitençia de sos peccats.

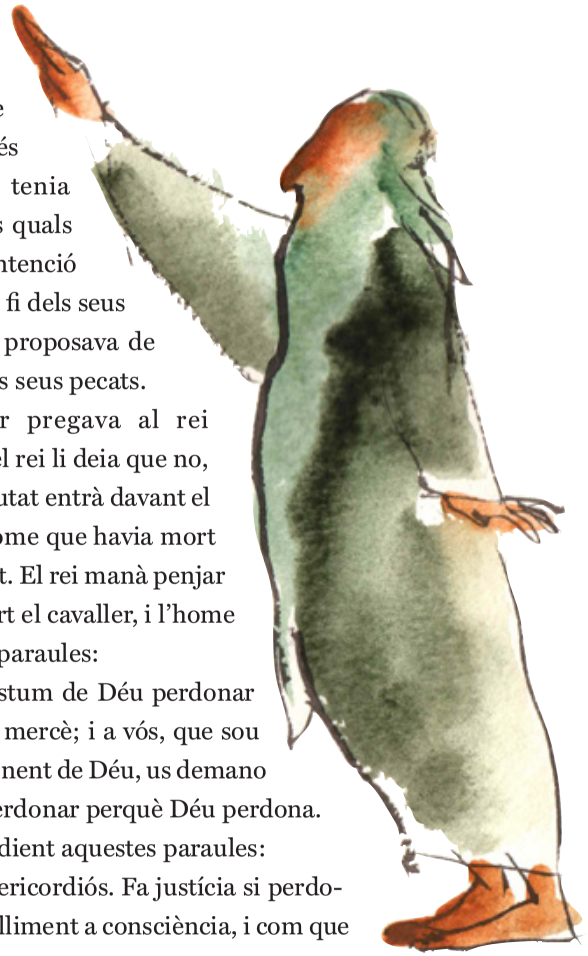
Dementre que·l escuder pregava lo rey que li donás l'ofiçi et lo rey li deya de no, lo veguer d'aquella ciutat entrá denant lo rey, a qui presentá .i. home qui ha|via mort un cavaller a gran tort. Aquell rey maná penjar l'ome qui havia mort lo cavaller et l'ome dix al rey aquestes paraules:

–Senyer rey, costuma es de Deu que perdó pus que hom li clama merçé; et vos, qui sots en terra tinent loch de Deu, a vos deman perdó et devets perdonar pus que Deus perdona.

Et lo rey respós dient estes paraules:

–Deus es just | et es misericordiós. Justiçia fa si perdona a aquell qui no fa falliment a scient, et com ha errat per algun accident o per alguna ventura, adonchs se penit et demana perdó et la misericordia de Deu li perdona. Mas, la justiçia | de Deu no hauria

perquè tenia por que l'escuder no li censurés els falliments que tenia costum de fer, en els quals es recreava i tenia intenció de recrear-se fins a la fi dels seus dies, en la qual fi es proposava de tenir penediment dels seus pecats.

Mentre l'escuder pregava al rei que li donés l'ofici i el rei li deia que no, el veguer d'aquella ciutat entrà davant el rei i li presentà un home que havia mort un cavaller a gran tort. El rei manà penjar l'home que havia mort el cavaller, i l'home digué al rei aquestes paraules:

–Senyor rei, és costum de Déu perdonar quan hom li demana mercè; i a vós, que sou en aquesta terra lloctinent de Déu, us demano perdó, i vós heu de perdonar perquè Déu perdona.

I el rei respongué dient aquestes paraules:

–Déu és just i misericordiós. Fa justícia si perdona aquell que no fa falliment a consciència, i com que

concordança ab misericordia, si perdonava misericordia a home qui proposa fer peccat et puxes ha esperança en demanar perdó. Et cor tu proposest auciure lo cavaller et puxes aguist esperança que·t perdonás, per açó no est digne que·t perdó.

En les paraules que hac dites lo rey, conegueren los missatges que·l rey deya contra les paraules que·l escuder li havia dites, en ço que no li hac volgut donar lo offiçi que li queria.

Com lo rey et tots los altres hagueren menjat et foren exits de la sala, los missatgers se·n vengueren al lur hostal et la un deya a l'altre que gran ere la noblea de la cort | et gran poder havia de gents et de tresor, ab que fos home savi et tement de Deu. Amdós | los missatgers vengueren al lur hostal, on atrobaren l'oste qui plorave molt fortment et menava gran dol.

–Senyer hoste, vos, per que plorats? Ni que havets?

–Senyors missatgers –dix l'oste–, en esta ciutat ha tengut lo rey gran parlament, on ha fet ajustar moltes gents que son vengudes de longues terres. Les messions que·l rey ha fetes son grans et per açó ha manada una questa fer en esta ciutat que será molt gran et costará a mi mil sous, los quals hauré a manlevar de juheus.

ha errat per algun accident o per alguna ventura, llavors es penedeix i demana perdó, i la misericòrdia de Déu el perdona. Però la justícia de Déu no concordaria amb la misericòrdia, si la misericòrdia perdonava l'home que es proposa cometre pecat i després posa esperança en el perdó. I com que tu et vas proposar matar el cavaller i després vas tenir esperança que et perdonés, per això no ets digne de perdó.

Amb les paraules del rei van comprendre els missatgers que el rei parlava contra les paraules que li havia dit l'escuder, en allò que no li havia volgut donar l'ofici que li demanava.

Quan el rei i tots els altres homes van haver menjat i van ser fora de la sala, els missatgers se'n van anar al seu hostal, i l'un deia a l'altre que la noblesa de la cort era molt gran, i que tenia molt de poder de persones i de tresor, si tan sols el rei fos home savi i temorós de Déu. Tots dos missatgers van arribar a l'hostal, on van trobar l'hoste que plorava molt fortament i menava gran dol.

–Senyor hoste, per què ploreu? Què teniu?

–Senyors missatgers –digué l'hoste–, en aquesta ciutat el rei ha convocat gran parlament, on ha reunit molta gent que ha vingut de terres llunyanes. Les despeses que ha fet el rei són grans i per això ha ordenat fer una recaptació en aquesta ciutat que serà molt gran i a mi em costarà mil sous, que hauré de manllevar als jueus.

–Senyer hoste –dixeren los missatgers–, et lo rey no ha tresor?

Lo hoste respós et dix que lo rey no havia tresor, mas que manlevava de ses gents et faya questes com faya corts, les quals corts faya tots anys dues vegades; et enaxí destrovia ses gents, qui a les corts fayen grans messions, et tota sa terra empobria per la gran messió que faya.

–Bell amich –dix la Onça–, qual utilitat se segueix de les corts que·l rey fa tots anys?

L'oste respós et dix que no negun, ans se seguia gran damp|natge, cor les gents se·n empobrien et per la pobretat que havien fayen molts de engans et defalliments, et lo rey ne era en yra de tot son poble; cor tant donava et guastava a les corts que no y podia abastar sa renda, et tollia als uns et donava als altres; et com hom se cuydava que·l rey dixés algunes | novelles o hagués algun fet gran a tractar, et ell no deya res, et partexen-se del rey tuyt despagats.

Com los missatges hagueren hoydes aytals paraules del rey, adonchs menysprearen lo rey et tots los homens de sa terra et lo Leupart dix estes paraules a l'hoste:

–Gran dampnatge es d'aquesta terra com no ha senyor be acostumat qui tengua justiçia et pau en sa terra.

–Senyer –dix l'oste–, no poria hom haestmar lo dampnatge que·s segueix per malvat prinçep: la una es per lo mal que fa; l'altre es per lo be que fer poria, lo qual no fa. Et enaxí, per malvat | prinçep se segueix dampnatge en dues maneres, segons que havets hoyt. Aquest rey a qui vosaltres sots trameses es home qui·s confia massa en son consell et ha avol consell et malvat et de vils homens;

–Senyor hoste –digueren els missatgers–, i el rei no té tresor?

L'hoste respongué i digué que el rei no tenia tresor, sinó que manllevava a la seva gent i ordenava recaptacions quan convocava corts, que era dues vegades cada any; i així destruïa la seva gent, que a les corts es feien grans despeses, i tota la seva terra empobria per la gran despesa que feia.

–Bon amic –digué el Linx–, quina utilitat se segueix de les corts que el rei convoca un any i un altre?

L'hoste respongué i digué que no cap, sinó que se'n seguia gran dany, car la gent s'empobria i per la pobresa que patien feien molts enganys i mancaments, i el rei despertava la ira de tot el seu poble; car tant donava i gastava a les corts que la seva renda no hi podia abastar, i prenia als uns i donava als altres; i com que tothom es pensava que el rei havia de donar alguna nova o que tenia algun gran fet a tractar, i ell no deia res, tots se n'anaven descontents.

Quan els missatgers van haver sentit aquestes paraules sobre el rei, van menysprear llavors el rei i tots els homes de la seva terra, i el Lleopard digué aquestes paraules a l'hoste:

–Gran perjudici d'aquesta terra és no tenir senyor de bons costums que tingui justícia i pau a la seva terra.

–Senyor –digué l'hoste–, no es pot arribar a calcular el perjudici que se segueix de tenir un príncep malvat: d'una banda, pel mal que fa; de l'altra, pel bé que podria fer i no fa. I així, de tenir un príncep malvat se'n segueix perjudici de dues maneres, segons que heu sentit. Aquest rei a qui heu estat enviats és home que confia massa en el seu consell, i el consell que té és dolent i malvat i d'ho-

et cascú de son consell cuyda mils esser rey que·l rey mateix, et ensemps guasten son regne; et lo rey no ha cura ni ansia mas de caçar et de deportar et de lutxuriejar et de fer vanitats.

Com lo rey hac dormit, los missatgers foren venguts al palau del rey et | no pogueren entrar parlar ab lo rey tro que hagueren logats los porters. Com los missatges foren denant lo rey, el rey honrá mes lo Leupart que la Onça, en ço que li feu pus plahent esguart e·l feu asseer pus prop d'ell que la Unça. Et d'açó hac la Unça enveja et fo yrada contra·l rey, cor la Unça creya que·l rey la degués aytant o pus honrar que lo Leupart. Dementre que lo rey estava ab los missatges, .iiiie. ciutats trameseren .viii. promens al rey, al qual fayen clams dels offiçials que tenia en aquélles çiutats, los quals eren homens mals et peccadors et destrovien sa terra. Los promens pregaren lo rey, per tota la universitat de les çiutats, que·ls donás bons offiçials; et lo rey tramés-los a son consell et dix que son consell proveiria a llurs demandes. Com los .viii. promens foren denant lo consell del rey et hageren mostrada llur rahó, lo con|sell del rey los représ fortment, cor en aquell consell havien amichs los offiçials de les .iiiie. ciutats, qui ab lur consell fayen lo mal que fayen et qui dels di|ners que malament guanyaven lur fayen part. Aquells .viii. pro|homens se·n tornaren sens que ab lo rey res no acabaren.

mes vils; i cada un del seu consell es pensa ser millor rei que el rei mateix, i tots plegats devasten el seu regne; i el rei no té altra cura ni ànsia que caçar, xalar, luxuriejar i fer vanitats.

Quan el rei va haver dormit, els missatgers van anar al palau del rei i no van poder entrar a parlar amb el rei sinó després de subornar els porters. En ser els missatgers davant el rei, aquest honrà més el Lleopard que el Linx, perquè li va semblar més plaent de veure, i el va fer seure més a prop seu que el Linx. I el Linx en va tenir enveja i es va aïrar contra el rei, perquè creia que el rei l'havia d'honrar tant o més que el Lleopard. Mentre el rei estava amb els missatgers, quatre ciutats van trametre vuit prohoms al rei, que es queixaven davant seu dels oficials que tenia en aquelles ciutats, perquè eren homes dolents i pecadors i destruïen la seva terra. Els prohoms pregaren al rei, en nom de tota la comunitat de les ciutats, que els donés bons oficials; i el rei els envià al seu consell i digué que el seu consell proveiria a les seves demandes. Quan els vuit prohoms foren davant el consell del rei i van haver exposat la seva raó, el consell del rei els reprovà fortament, perquè en aquell consell hi tenien amics els oficials de les quatre ciutats, que amb el seu consell feien el mal que feien i que dels diners que malament guanyaven els en feien una part. Aquells vuit prohoms se'n tornaren sense que poguessin acabar res amb el rei.

–Senyer rey –dix lo Leupart–, que volets vos dir a mon senyor lo rey?

Lo rey dix al Leupart que li saludás lo rey et que li dixés de sa part que li trametés un bell ors et un bell lop, cor ell havia .i. senglar molt fort, lo qual volia que·s combatés ab un ors tot lo pus fort que ell pogués trobar; et havia un alá ab lo qual volia que·s combatés .i. lop tot lo pus mal que fos en la cort del Leó.

Amdós los missatgers preseren | comiat del rey et no partiren pagats de sa cort, per ço cor longament los hi hac tenguts et no·ls hac donats nulla cosa ni no tramés al rey lur senyor negunes joyes, ans feu semblant als missatgers que·l rey volgués subjugar a ssi lo Leó lur senyor.

–Senyor rei –digué el Lleopard–, què voleu que diguem al meu senyor el rei?

El rei digué al Lleopard que saludés el rei i que li digués de part seva que li enviés un bon ós i un bon llop, car ell tenia un senglar molt fort, i volia fer-lo combatre amb l'ós més fort que pogués trobar; i tenia un gos alà que volia fer combatre amb el llop més rabiós que hi hagués a la cort del Lleó.

Tots dos missatgers prengueren comiat del rei i no partiren satisfets de la seva cort, perquè els hi havia tingut llargament i no els havia donat cap cosa, ni trametia cap joia al rei el seu senyor, ans semblava als missatgers que el rei volia subjugar el Lleó senyor d'ells.

Pel camí pel qual els missatgers se'n tornaven a la seva terra, es van trobar amb els prohoms, que se'n tornaven molt furiosos i descontents del rei i de tot el seu consell. Tant com els missatgers caminaren amb els prohoms, van tractar de les paraules del rei i del seu consell, i del seu capteniment, i els uns i els altres van dir mal del rei i del seu consell. I el Lleopard va fer aquesta pregunta als prohoms:

–Senyors –digué el Lleopard–, us sembla que el rei té culpa del perjudici que es segueix del seu mal regiment?

Un dels vuit prohoms respongué amb aquestes paraules:

–En una ciutat hi havia un noble burgès molt ric, i quan es va morir va deixar tot quant tenia al seu fill. Aquell fill del burgès va ser requerit per moltes persones: els uns li volien donar muller, els altres li pregaven que entrés en orde. Aquell jove tingué la voluntat de vendre tot quant tenia per fer-ne un hospital de pelegrins i un

En la via per la qual los missatgers se·n tornaren en lur terra, s'encontraren ab los prohomens, qui se·n tornaven molt yrats et despagats del rey et de tot son consell. | Aytant com los missatgers anaren ab los prohomens, foren en les paraules del rey et de son consell e de son capteniment, et los uns e los altres digueren mal del rey e de son conseill. Et lo Leupart feu als prohomens aquesta demanda:

–Senyors –dix lo Leupart–, es-vos semblant si lo rey ha colpa del dampnatge qui·s segueix per son malvat regiment?

La un dels .viii. prohomens respós et dix estes paraules:

–En una çiutat havia un noble burgués molt rich et com se murí lexá tot quant havia a son fill. Aquell fill del burgués fo request per moltes persones: los uns li volien donar muller, los altres lo pregaven que entrás en orde. Aquell maçip fo en volentat que venés tot quant havia et que·n faés un espital et un pont. L'espital proposá fer per ço que y albergassen los pelegrins qui per aquella çiutat passaven com venien d'Oltramar; lo pont proposá fer per ço que·ls pelegrins ne pasassen et que en l'aygua no negassen; cor aquella aygua era al entrant d'aquella ciutat et havia-y negat molts pelegrins qui venien et anaven en Jerusalem. Com lo fill del burgés hac | fet l'espital et lo pont, una nit com fo adormit, ell sompniava que, de tot quant be se faria per l'espital et el pont, hauria | merit denant Deu.

En les paraules que lo Leopart hac hoydes, conech que·l rey hauria pena en infern aytant gran com era lo dampnatge que·s seguiria tots temps en les males costumes que son malvat consell

pont. L'hospital el volia fer perquè s'hi poguessin estatjar els pelegrins que passaven per aquella ciutat venint d'Ultramar; el pont el volia fer per tal que els pelegrins hi poguessin passar i no s'ofeguessin; car aquell riu era a l'entrada d'aquella ciutat i s'hi havien negat molts pelegrins que anaven i venien de Jerusalem. Havent fet l'hospital i el pont, una nit mentre dormia, el fill del burgès va somiar que, de tot el bé que farien l'hospital i el pont, en tindria mèrit davant de Déu.

Amb les paraules que el Lleopard havia sentit, comprengué que el rei tindria pena a l'infern, de tan gran com era el perjudici que se seguiria sempre

metia en la terra; et dix que la pena que stava apparellada al rey et a son consell era inestimable et dix enfre si mateix que ell amava mes esser bestia irraçional, jatssia que ell no sia res aprés sa mort, | que si era rey dels homens en qui fos tanta de colpa com era lo mal que·s seguia per malvat rey. Los missatges et els prohomens se partiren agradablament e preseren comiat. Lo Leupart dix als prohomens que·s confiassen en Deu, que en breu de temps los donás bon senyor qui hagués bon consell et bons officials et no·s desesperassen de Deu; cor Deus no sofer que malvat prinçep pusque viure longament, per ço que no faça tant de mal com se faria si longament vivia.

En lo començament que lo Leó hac trameses sos missatges et ses joyes al rey dels homens, Na Renart, qui era porter del rey, dix al rey que lo Leopart havia la pus bella bestia per muller que fos en tot lo mon. Tant loá Na Renart al rey la Leuparda, que lo rey s'enamorá de la Leuparda et pres aquella | per muller, malgrat de la regina et de tot son consell, lo qual consell hac gran pahor de Na Re|nart, com veeren que hac empetrat ab lo rey tan gran cosa com fo lo falliment que·l rey havia fet contra sa bona muller et contra lo Leupart, qui era son leal servidor:

–Bell amich –dix lo Bou a Na Renart–, gran temor he que·l Leupart no us auçia com sabrá que vos havets enpetrat com lo rey li haja forçada sa muller.

Et Na Renart dix al Bou estes paraules:

dels mals costums que el seu malvat consell imposava a la terra; i digué que la pena que esperava al rei i al seu consell era inestimable, i digué entre si mateix que s'estimava més ser bèstia irracional, encara que després de la mort no fos res, que no pas ser un rei dels homes carregat amb una culpa com el mal que se seguia de ser un malvat rei. Els missatgers i els prohoms es van separar agradablement i van prendre comiat. El Lleopard digué als prohoms que confiessin que Déu els donaria en breu bon senyor que tingués bon consell i bons oficials, i que no desesperessin de Déu; car Déu no suporta que malvat príncep pugui viure llargament, per tal que no faci tant de mal com faria si llargament visqués.

Al començament que el Lleó va haver enviat els seus missatgers i les seves joies al rei dels homes, la Guineu, que era porter del rei, digué al rei que el Lleopard tenia per muller la bèstia més bella que es pogués trobar al món. Tant lloà la Guineu al rei la Lleoparda, que el rei s'enamorà de la Lleoparda i la prengué per muller, a desgrat de la reina i de tot el seu consell, el qual consell tingué molta por de la Guineu, en veure que havia empès el rei a cosa tan grossa com el falliment contra la seva bona muller i contra el Lleopard, que era el seu lleial servidor.

–Bona amiga –digué el Bou a la Guineu–, tinc molta por que el Lleopard no us mati quan sàpiga que vós heu empès el rei a forçar la seva muller.

I la Guineu digué al Bou aquestes paraules:

–Una vegada s'esdevench que una donzella feu una falsia contra la regina ab qui estava et aquella donzella havia gran cuydança ab lo rey, per la qual cuydança la reyna temia la donzella et per pahor del rey no·s gosava venjar de la donzella.

Com los missatgers | foren venguts et hagren recomptada lur missatgeria, lo Leupart aná a son hostal, on cuydá atrobar sa muller, que molt amava. La Mustela et tots los altres qui eren del ostal | del Leupart foren en gran tristiçia com veeren lur senyor et recomptaren al Leupart la desonor que·l rey li havia feta com li hac forçada sa muller. A gran maravella fo yrat lo Leupart contra lo rey et demaná a la Mustela si sa muller fo yrada ho pagada del rey com la pres a son serví.

–Senyer –dix la Mustela–, la Leoparda fo molt yrada | del acostament del rey et plorá longament et planyia com se partia de vos, cor sobre totes coses vos amava.

Al Leupart cresch la yra, per ço cor sa muller forçadament aná al serviçi del rey, cor si·n fos pagada no·n hagra tan gran desplaher. Estant lo Leupart en esta yra, cogitá com se pogués venjar del Leó, qui tant gran tració li havia feta.

–Una vegada s'esdevingué que una donzella va cometre una falsedat contra la reina amb qui vivia, i aquella donzella tenia molta privadesa amb el rei, per la qual cosa la reina temia la donzella i per por del rei no gosava venjar-se'n.

Quan els missatgers van tornar i van haver retut comptes de la seva ambaixada, el Lleopard anà a casa seva, on es delia per trobar la seva muller, que estimava tant. La Mostela i tots els altres que eren del casal del Lleopard van caure en gran tristesa en veure el seu senyor, i van contar al Lleopard el deshonor que el rei li havia fet en forçar-li la muller. En gran manera s'enfurí el Lleopard contra el rei, i demanà a la Mostela si la seva muller s'havia mostrat furiosa o satisfeta quan el rei l'havia presa al seu servei.

–Senyor –digué la Mostela–, la Lleoparda es va enfurir molt per l'acostament del rei i va plorar llargament, i es planyia de separar-se de vós, car us estimava per damunt de tota cosa.

El Lleopard es va enfurir encara més, perquè la seva muller havia anat forçadament al servei del rei, car si hi hagués anat satisfeta no en tindria tan gran desplaer. Trobant-se el Lleopard en aquesta fúria, meditá com es podia venjar del Lleó, que tan gran traïció li havia fet.

De la batalla del Leopart et de la Onssa

De la batalla del Lleopard i el Linx

VI

En la cort del rey vench lo Leupart, et Na Renart, qui·l viu venir, dix al rey secretament estes paraules:

–Senyer, per lo estament vostre et de la Leuparda son cauda en yra del Leupart. Si vos, denant lo Leupart, no·m honrats et no·m feets honor que us estia pus prop que negun altre, lo Leupart creu que·m auciurá.

En aquella ora feu lo Leó Na Renart de son consell e feu-lo estar prop de si per ço que·l Leupart no la gosás ferir ni auçiure; et, per consell de Na Renart, feu porter el Pahó, qui sent fortment. A tot lo consell del rey e a tots los barons qui estaven | en aquella plaça desplach la honor que lo Leó faya a Na Renart, et sobre tot desplach al Leupart, al qual hagren dit que Na Renart era estat occasió del dampnatge de sa muller et del rey.

Denant lo rey fo lo Leupart, et hac molts d'altres barons, en presencia dels quals lo Leupart reptá lo rey de tració et dix que lo rey falsament havia presa sa muller; et si en sa cort havi|a negun baró

VI

El Lleopard va anar a la cort del rei, i la Guineu, que el va veure venir, digué al rei secretament aquestes paraules:

–Senyor, per la circumstància vostra i de la Lleoparda, he caigut en odi del Lleopard. Si vós no m'honreu davant el Lleopard i no em feu l'honor de tenir-me més a prop que cap altre, crec que el Lleopard em matarà.

En aquell mateix punt el Lleó féu la Guineu del seu consell i la féu estar prop seu, per tal que el Lleopard no la gosés ferir ni matar; i, per consell de la Guineu, va fer porter el Paó, que té bon olfacte. A tot el consell del rei i a tots els barons que es trobaven allà desplagué molt l'honor que el Lleó feia a la Guineu, i sobretot desplagué al Lleopard, a qui ja havien dit que la Guineu havia estat la causa del mal pas de la seva muller i del rei.

El Lleopard anà davant el rei, i hi havia molts altres barons, en presència dels quals el Lleopard reptà el rei per traïció, i digué que el rei havia pres la seva muller amb falsedat; i que si a la seva cort hi havia cap baró que volgués disculpar el rei de traïció, que ell hi combatria i li faria dir que el rei era traïdor. I llavors el Lleopard fermà la batalla i en donà la penyora al rei.

que lo rey volgués esdir de traçió, que ell li·n combatria et que li faria dir que lo rey era traydor. Et adonchs lo Leopart fermá la batalla et doná son gatge al rey. Com lo Leupart hac reptat lo rey de traçió denant son poble, molt fo lo rey yrat contra | lo Leupart et hac gran vergonya de ses gents, com se hoy appellar traydor. Lo rey dix a sos barons:

–Qual de vosaltres vol pendre la batalla contra lo Leupart, qui·m repta de traçió?

Tots los barons callaren tro que Na Renart | dix aquestes paraules:

–Traçió es cosa que es a Deu molt desagradable, et gran desonor es a tot lo poble de rey que lur senyor sia apellat de tració. Enaxí com lo Leupart fa gran desonor a son senyor e per fer desonor se vol metre en perill de mort, enaxí fará honor tot lo baró qui escondirá lo rey de | traçió et qui, per salvar sa honor, se metrá en la batalla, cobrar-n'a del rey gran guardó.

Per la gran desonor que·l rey prenia com lo Leupart lo reptava de tració et cor la Onça airá lo Leupart com lo rey dels homens l'avia honrat mes que ella, per ço la Onça pres la batalla contra lo Leupart et escondí lo rey de traçió. Emperó consciencia havia, cor sabia que lo rey havia feta malvestat et engan contra lo Leupart, qui leyalment l'avia servit tots los temps de sa vida.

En lo camp foren lo Leupart et la Onça, et tot lo poble dix:

–Ara parrá qui vençrá, o veritat o falçetat.

Adonchs lo Gall demaná a la Serpent qual li paria que degués vençre la batalla et la Serpent dix aquestes paraules:

Quan el Lleopard va haver reptat el rei per traïció davant el seu poble, molt s'enfurismà el rei contra el Lleopard i tingué molta vergonya davant la seva gent, en sentir-se acusar de traïdor. El rei digué als seus barons.

–Qui de vosaltres vol prendre la batalla contra el Lleopard, que em repta per traïció?

Tots els barons van callar fins que la Guineu digué aquestes paraules:

–La traïció és una cosa molt desagradable a Déu, i és un gran deshonor per a tot el poble que el rei, el seu senyor, sigui acusat de traïció. Així com el Lleopard fa gran deshonor al seu senyor i per fer deshonor es vol posar en perill de mort, talment farà honor el baró que excusarà el rei de traïció, i qui per salvar el seu honor entrarà en batalla, ha de cobrar del rei un bon guardó.

Pel gran deshonor que el rei prenia amb el repte del Lleopard per traïció, i com que el Linx guardava rancor al Lleopart perquè el rei dels homes l'havia honrat més que a ell, per això el Linx prengué batalla contra el Lleopard i excusà el rei de traïció. Però en tenia escrúpol, car sabia que el rei havia comès malvestat i engany contra el Lleopard, que lleialment l'havia servit en tot moment de la seva vida.

El Lleopard i el Linx van entrar al camp, i tot el poble digué:

–Ara es veurà qui vencerà, si la veritat o la falsedat.

Llavors el Gall demanà a la Serp qui li semblava que venceria la batalla i la Serp digué aquestes paraules:

–Batalla fo trobada per ço que veritat confosés et destrovís falçetat. Et Deus es veritat; per que tota persona qui mantengua falsedat se combat ab Deu et ab veritat.

Aquestes paraules que la Serpent deya secretament al Gall enteseren lo Leupart et la Onça, per les quals paraules fo lo Leupart consolat, et la Onça ne fo en consciencia et en tristiçia et hac pahor que los peccats del rey no fossen occasió de sa des|honor et de sa mort.

Tot aquell dia, tro hora de completa, durá la batalla del Leupart et de la Onça; et la Onça se defenia molt fortment contra lo Leupart, lo qual hagra | vençut et mort, mas consciencia la destrenyia; | et lo Leupart, veritat et la ira contra·l rey lo sforçaven et el revenien com cuydava defallir. Tant era forts lo Leupart per la esperança que havia en son bon dret, que no li era semblant que per res pogués esser vençut. Et a la fi vençé la Onça et feu-li dir denant tota la cort que lo rey son senyor era fals et traydor. Molt fo lo rey confús et envergonyit | d'aquella batalla, et lo Leupart ausís la Onça et tot lo poble hac vergonya de la desonor de llur senyor.

En tan gran vergonya et confusió estech lo rey denant son poble et tant fo yrat contra lo Leupart, qui a tan gran desonor l'ach fet venir, que no·s poch tenir et denant tots va lo Leupart auçiure, lo qual Leupart no·s poch defendre al Leó per ço cor era hujat. Tots quants foren en la plaça del rey foren despagats del falliment que·l rey havia fet et cascú desirá esser en senyoria d'altre rei, cor molt es perillosa cosa subjugació de poble qui sia sotsmés a rey injuriós, irós, traydor.

–La batalla es va trobar per afirmar la veritat i destruir la falsedat. I Déu és veritat; per la qual cosa tota persona que mantingui falsedat combat amb Déu i amb la veritat.

Aquestes paraules que la Serp deia secretament al Gall van sentir-les el Lleopard i el Linx, amb les quals paraules el Lleopart es sentí consolat, i el Linx n'estigué en escrúpol i en tristesa i tingué por que els pecats del rei no fossin causa del seu deshonor i de la seva mort.

Tot aquell dia, fins a l'hora de completes, durà la batalla del Lleopard i el Linx; i el Linx es defensava molt fortament contra el Lleopard, i l'hauria vençut i mort, sinó que la consciència el torbava; i al Lleopard, la veritat i la ira contra el rei li donaven força i el revifaven quan estava a punt de defallir. Tan fort era el Lleopard per l'esperança que tenia en el seu bon dret, que no li semblava que pogués ser vençut per res. I a la fi ell vencé el Linx i li va fer dir davant tota la cort que el rei el seu senyor era fals

Tota aquella nit estech lo rey molt yrat et despagat. L'endemá maytí ell ajustá son consell et demaná consell sobre ço que·l rey dels homens li havia tramés a dir, ço es a saber, que li trametés .i. lop et .i. ors.

–Senyer –dix la Serpent, qui era lo pus savi conseller que el rey hagués–, molts orsos et molts lops ha en vostra terra. D'aquells podets triar a vostre plaher, et tal ors et tal lop qui sien a vos a trametre.

i traïdor. El rei estigué molt confós i avergonyit d'aquella batalla, i el Lleopard va matar el Linx, i tot el poble va tenir vergonya del deshonor del seu senyor.

En tan gran vergonya i confusió estigué el rei davant el seu poble, i tan furiós contra el Lleopard, que en tan gran deshonor l'havia posat, que no es va poder contenir i davant de tots va matar el Lleopard, el qual no es va poder defensar del Lleó perquè estava molt cansat. Tots els que eren a la plaça del rei van sentir disgust pel falliment del rei, i tothom va desitjar ser en senyoria d'un altre rei, car és cosa molt perillosa la subjugació d'un poble que es veu sotmès a un rei injuriós, colèric i traïdor.

De l'altra part parlá Na Renart et dix que lo rey dels homens es lo pus noble et lo pus poderós rey que sie en tot lo mon.

–Et per açó es cosa neçessaria que vos, senyer, trametats lo pus savi e·l pus forts ors et lop que hajats; cor si no o fayets, porie-us esser blasme et perill.

Lo rey dix a Na Renart qual era lo pus forts e·l | pus savi | ors et lop qui fos en son regne; et Na Renart respós et dix que pus l'Ors et el Lop eren de son consell, que semblant era que fos cascun pus savi et pus forts que negun ors ni negun lop qui fos en son regne.

Lo rey tench per bo que trametés l'Ors et el Lop qui son de son consell, et l'Ors ni·l Lop no se·n volgeren escusar per ço cor amaven honrament et temien que, | si·s escusassen, que no·ls fos jutgat a volpilatge. Na Renart dix al rey que enaxí com trametia al rey dels homens les pus nobles persones de tota sa terra, que enaxí era rahó que li trametés lo pus savi missatge de sa cort, qui menars l'Ors et el Lop per presentayes. Lo rey o tench per bo et dix | a la Serpent que ella fes sa missatgeria.

Ans que la Serpent exís de la cort del rey ni | feés sa missatgeria, dix aquestes paraules:

Tota aquella nit el rei estigué molt furiós i malcontent. L'endemà matí reuní el seu consell i demanà consell sobre allò que el rei dels homes li havia enviat a dir, això és, que li trametés un llop i un ós.

–Senyor –digué la Serp, que era el conseller més savi que tenia el rei–, a la vostra terra hi ha molts óssos i molts llops. Entre tots ells podeu triar a plaer vostre l'ós i el llop millors per enviar.

De l'altra part parlà la Guineu i digué que el rei dels homes és el més noble i poderós dels reis de tot el món.

–I per això és cosa necessària que vós, senyor, envieu el més savi i el més fort dels óssos i els llops del vostre regne; car si no ho féssiu se'n podria seguir blasme i perill.

El rei demanà a la Guineu quins eren el més savi i el més fort dels óssos i els llops del seu regne; i la Guineu respongué i digué que ja que l'Ós i el Llop eren del seu consell, semblava que havien de ser cadascun més savi i més fort que cap ós ni cap llop de tot el regne.

El rei tingué per bo enviar l'Ós i el Llop, que eren del seu consell, i l'Ós i el Llop no es van voler excusar perquè estimaven l'honrament i temien que si s'excusaven no els fos atribuït a covardia. La Guineu digué al rei que així com enviava al rei dels homes les més nobles persones de tota la seva terra, que així mateix era de raó que li enviés el missatger més savi de la seva cort, que menés l'Ós i el Llop com a presentalles. El rei ho tingué per bo i digué a la Serp que fes ella l'ambaixada.

Abans que la Serp partís de la cort del rei a fer la seva ambaixada, digué aquestes paraules:

–Una vegada s'esdevench que .i[a]. volp atrobá, en una bella praderia, una frexura, en la qual estava un am que .i. caçador hi havia mes per ço que presés la volp si menjava aquella frexura. La volp, qui viu aquella frexura, no volch tocar aquella frexura et dix estes paraules: "No es esta frexura posada en esta praderia sens occasió de tot treball et perill".

Lo Leó, depuix que fo en peccat et hac mort lo Leupart, no hac tanta de sobtilea ni de engin com d'abans havia et no entés ço que les paraules que la Serpent hac dites significaven; e dix a la Serpent que li esposés les paraules, cor ell no les entenia. La Serpent dix que depuix que lo Bou et Na Renart foren de sa cort, no fo sa cort sens treball et tribulaçió, et per açó no era sens occasió de treball et de tribulaçió del rey et de sa cort l'onrament que·l rey havia fet al Bou et a Na Renart.

Com lo Bou oy que la Serpent l'ach acusat | al rey, ell s'escusá al rey, en presençia de sa cort, et dix que no li era de nulla cosa malmirent, ni no era semblant que ell degués fer nulla re mal estant contra·l rey ni sa cort, cor lo rey lo tenia honrat; et cor era bestia bona a menjar de rey et lo rey no la volia menjar, per açó devia guardar et salvar al rey tota sa honor. Adonchs lo Bou s'escusá al rey en totes maneres et dix com Na Renart li consellá que cridás .iii[es]. vega|des la nit et .iii. lo jorn et que vengués en la cort per tractar ab lo rey molt de be.

Una vegada es va escaure que una va trobar, en una bella praderia, una freixura, en la qual un caçador hi havia posat un ham per atrapar la guilla si la menjava. La guilla, en veure aquella freixura, no la volgué tocar i digué aquestes paraules: "Aquesta freixura no ha arribat en aquesta praderia sense intenció de perill i malvestat".

El Lleó, d'ençà que estava en pecat i havia mort el Lleopard, no tenia tanta subtilesa ni enginy com abans, i no comprengué allò que les paraules de la Serp significaven; i digué a la Serp que li expliqués les paraules, perquè ell no les entenia. La Serp va dir que d'ençà que el Bou i la Guineu formaven part de la cort, no s'hi havia viscut sense afany ni tribulació, i per això l'honrament que el rei havia fet al Bou i a la Guineu no havia passat sense causar afany i tribulació.

Quan el Bou va sentir que la Serp l'havia acusat, ell s'excusà davant el rei, en presència de la seva cort, i digué que no li havia estat deslleial en res, i que no era versemblant que ell fes cap cosa dolenta contra el rei ni la seva cort, perquè el rei l'honrava; i perquè ell era bèstia bona per al menjar del rei i el rei no se la volia menjar, per la qual cosa havia de guardar i salvar tot el seu honor al rei. Llavors el Bou s'excusà davant el rei de

En tal manera s'escusá lo Bou al rey, que Na Renart n'ach desplaher et en son cor conçebé mala volentat contra lo Bou. Un dia s'esdevench que hac molt nevat et fet gran fret, et lo Leó ni aquells de sa cort no hagren que menjar et hagren fam. Lo Leó demaná a Na Renart que porien menjar. Na Renart dix que no·s sabia, mas que yria al Pahó et que·l demanaria si sentia neguna bestia pres d'aquell loch, que pogués menjar lo rey ab sos companyons.

Et lo Pahó, qui viu venir Na Renart, ach gran pahor cor molt temia Na Renart. Na Renart dix al Pahó que si·l rey lo demanava si sentia neguna bestia que pogués | menjar, que dixés al Leó que ell no sentia nulla bestia que·l rey degués menjar, mas sentia que al Bou pudia l'alé et que sentia que lo Bou en breu de temps devia morir per malautia. Lo Pahó, per ço cor temia Na Renart et per ço cor lo Bou menjava lo blat que·l Pahó devia menjar, consentí en la mort del Bou et dix al Leó ço que Na Renart li hac dit.

totes les maneres i digué que la Guineu li havia aconsellat que cridés tres vegades durant la nit i tres vegades durant el dia i que vingués a la cort per tractar amb el rei molta cosa bona.

De tal manera s'excusà el Bou davant el rei que la Guineu en va tenir desplaer i va concebre cor endins mala voluntat contra el Bou. Un dia s'esdevingué que havia nevat i feia molt de fred, i el Lleó i els seus barons no tenien res per menjar i passaven fam. El Lleó va demanar a la Guineu què podien menjar. La Guineu va respondre que no ho sabia, però que aniria a veure el Paó i li demanaria si ensumava cap bèstia a la vora d'aquell lloc, que el rei amb els seus companys poguessin menjar.

I el Paó, en veure venir la Guineu, va tenir molta por, perquè la temia molt. La Guineu digué al Paó que si el rei li preguntava si ensumava cap bèstia que pogués menjar, que digués al Lleó que no n'ensumava cap que ell pogués menjar, però que sentia que al Bou li pudia l'alè i que en breu temps havia de morir per malaltia. El Paó, tant perquè temia la Guineu com perquè el Bou es menjava el blat que el Paó havia de menjar, consentí en la mort del Bou i digué al Lleó allò que la Guineu li havia dit.

Quan el Lleó va haver demanat al Paó què podia men-

Com lo Leó hac demanat al Pahó que poria menjar et lo Pahó hac dit al | Leó que ell no sabia, mas sentia que lo Bou devia morir en breu de temps, segons que son mal alé corromput significave, lo Leó hac en volentat de menjar lo Bou, mas hac consciençia que·l auçiés per ço cor li havia promesa lealtat et cor lo Bou l'avia servit longament et en ell se fiava.

Com Na | Renart viu que·l rey duptava a menjar lo Bou, el s'acostá al | rey et dix per que no menjava lo Bou, pus que·l Bou devia en breu de temps morir per malaltia, segons que·l Pahó o conexia, et majorment com sia volentat de Deu que rey haja ses neçeçitats en sos sotsmeses totes les vegades que mester hi sia.

Lo Leó respós a Na Renart et dix que per re no trencharia sa fe al Bou, pus que la li havia promesa.

–Senyer –dix Na Renart–, menjarets vos lo Bou si yo us faç dir a ell que·l menjets et si ell vos apella quiti de la fe que li havets promesa?

Et lo Leó li promés que hoc.

Adonchs Na Renart se·n aná ha un Corp, qui havia gran fam, al qual dix estes paraules:

–Lo Leó ha fam et yo | tractaré com ausia lo Bou, qui es molt gras et bastará a tuyt, cor gran bestia es. Et si lo Leó diu denant tu que ell ha fam, tu te ofir al rey et digues que·t menuch. Mas ell no·t menjará, cor yo t'escusaré a ell et ell no exirá de mon consell, cor tot ço fa que yo li consell; et si yo·m ofir al rey que ell me menuch, tu digues que yo no son bo a menjar et que la mia carn es malsana.

jar i el Paó li va haver dit que no ho sabia, però que ensumava que el Bou havia de morir en breu temps, segons que el seu mal alè corromput assenyalava, el Lleó tingué voluntat de menjar el Bou, però tingué escrúpol de matar-lo perquè li havia promès lleialtat i perquè el Bou l'havia servit llargament i li tenia confiança.

Quan la Guineu va veure que el rei dubtava si menjar el Bou, es va acostar al rei i digué per què no menjava el Bou, ja que el Bou havia de morir aviat per malaltia, segons que el Paó ho coneixia, i majorment perquè és voluntat de Déu que tot rei prengui les seves necessitats entre els seus súbdits tantes vegades com li calgui.

El Lleó respongué a la Guineu i digué que per res no trencaria la seva fe al Bou, ja que la hi havia promès.

Com Na Renart hac axí adoctrinat lo Corp, ell aná al Bou et dix-li que·l rey lo volia menjar, cor lo Pahó li havia dit que ell sentia en son alé que en breu de temps moriria per malaltia. Molt hac gran pahor lo Bou et dix que vera era la paraula que lo pagés dix al cavaller.

–Et com fo axó? –dix Na Re|nart. Et lo Bou dix aquestes paraules:

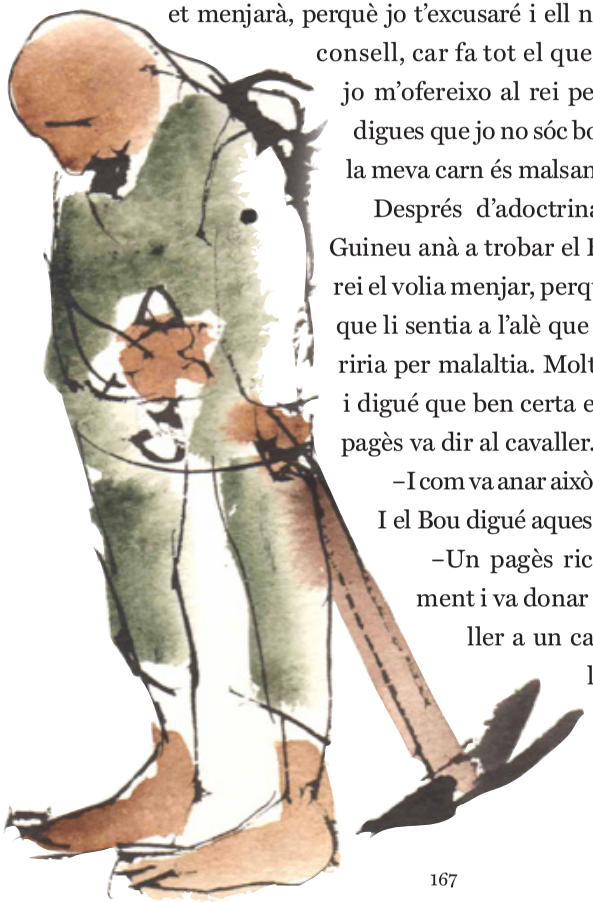
–Un rich pagés desirá honrament et doná sa filla per muller ha un cavaller qui amá la riquea del pagés. El honrament convertí a si la riquea et la riquea no poch haver tan gran poder en lo pagés que·n pogués haver honrament; mas l'onrament del cavaller tirá a ssi la riquea del pagés, en tal manera que·l pagés fo pobre et no fo honrat e lo cavaller fo rich e honrat. Et adonchs lo pagés dix al cavaller que en cuydança de cavaller et de pagés está pobrea et treball de pagés et honrament de cavaller. Enaxí | –dix lo Bou–, en cuydança de bou et de leó está mort de bou et sadollament de leó.

–Senyor –digué la Guineu–, menjareu el Bou si jo li faig dir-vos que el mengeu i si ell us allibera de la fe que li heu promès?

I el Lleó li va prometre que sí.

Llavors la Guineu se'n va anar a veure un Corb, que tenia molta gana, i li digué aquestes paraules:

–El Lleó té fam i jo m'ocuparé que mati el Bou, que està molt gras i bastarà a tots, car és una bèstia molt grossa. I si el Lleó diu davant teu que té fam, tu ofereix-te al rei i digues que et mengi. Però ell no et menjarà, perquè jo t'excusaré i ell no renegarà del meu consell, car fa tot el que jo li aconsello; i si jo m'ofereixo al rei perquè em mengi, tu digues que jo no sóc bona per menjar i que la meva carn és malsana.

Després d'adoctrinar així el Corb, la Guineu anà a trobar el Bou i li digué que el rei el volia menjar, perquè el Paó li havia dit que li sentia a l'alè que en breu temps moriria per malaltia. Molt s'esporuguí el Bou i digué que ben certa era la paraula que el pagès va dir al cavaller.

–I com va anar això? –digué la Guineu–.

I el Bou digué aquestes paraules:

–Un pagès ric va desitjar honrament i va donar la seva filla per muller a un cavaller que cobejava la riquesa del pagès.

Na Renart dix al Bou que lo Leó li havia promesa lealtat et que no li faria traçió, | et consellá al Bou que ell s'oferís al Leó que·l menjás, si li era neçecitat; et adonchs, que lo Leó li·n hauria molt de grat, et que per lo grat que li·n hauria de la proferta et per lo deute en que es ab ell, no li faria negun mal.

–Et, encara, que yo vos ajudaré en tal manera que lo Leó no us fará vilania ni tort.

Com Na Renart hac totes aquestes coses ordenat, ell vench denant lo Leó ab lo Bou et ab lo Corp; e·l Corp se representá al Leó et dix-li que ell conexia que lo Leó havia fam et dix-li que·l menjás. Na Renart respós et escusá lo Corp et dix que no havia carn qui·s covengués a menjar de rey. Aprés estes paraules Na Renart dix al rey que la menjás, que no havia aldre que li donás a menjar mas | si matexa, et lo Corp dix al Leó que la carn de Na Renart era malsana a menjar. Adonchs lo Bou, per semblants paraules, se proferí al Leó et dix que lo menjás, cor era gran et gras et havia bona carn a menjar. Adonchs lo Leó auçís lo Bou et menjaren del Bou lo rey et Na Renart e·l Corp a tota lur volentat.

Com lo Bou fo mort, lo Leó demaná al Gall et a Na Renart qui seria son cambrer e·l Gall volch parlar primerament, mas Na Renart li feu esguart irós, per lo qual duptá a parlar tro que Na Renart hagués parlat. Na Renart parlá al rey et dix-li que lo Conill havia asauta semblança et era | bestia humil et qui estaria be en lo offiçi en lo qual solia estar lo Gat e·l Bou. Lo Leó de|maná al Gall si tenia per bo ço que Na Renart deya e·l Gall no gosá dir contra ço que Na Renart havia consellat, cor molt lo temia, et consellá al rey

L'honrament es va apropiar la riquesa, i la riquesa no pogué tenir tant de poder en el pagès que en pogués obtenir honrament; però l'honor del cavaller s'apropià la riquesa del pagès, de tal manera que el pagès va ser pobre i no va ser honorat, i el cavaller va ser ric i honorat. I llavors el pagès digué al cavaller que en la privadesa del cavaller i del pagès hi ha la pobresa i l'afany del pagès i l'honrament del cavaller. Així –digué el Bou–, en la privadesa del bou i del lleó hi ha la mort del bou i el sadollament del lleó.

La Guineu digué al Bou que el Lleó li havia promès lleialtat i que no li faria traïció, i aconsellà al Bou que s'oferís al Lleó perquè el mengés, si en tenia necessitat; que llavors el Lleó n'hi sentiria molt grat, i que en gratitud per l'oferiment i pel deute que tenia amb ell, no li faria cap mal.

–I, encara, jo us ajudaré de tal manera que el Lleó no us farà vilania ni tort.

Quan la Guineu va haver posat en ordre totes aquestes coses, va anar davant el Lleó, amb el Bou i el Corb; i el Corb es presentà al Lleó i li digué que ell sabia que el Lleó tenia fam i li proposà que el mengés. La Guineu va respondre i excusà el Corb dient que ell no tenia carn que escaigués a menjar de rei. Després d'aquestes paraules, la Guineu digué al rei que la mengés, que no tenia altra cosa de menjar per donar-li que a si mateixa, i el Corb digué al Lleó que la carn de la Guineu era malsana de menjar. Llavors el Bou, amb semblants paraules, s'oferí al Lleó i digué que el mengés, car era gros i gras i tenia bona carn per menjar. Llavors el Lleó matà el Bou i van menjar del Bou el rei, la Guineu i el Corb segons el seu plaer i voluntat.

ço que Na Renart li havia consellat. Lo Leó feu cambrer lo Conill et Na Renart hac gran poder en la cort, cor lo Gall e·l Pahó e·l Conill lo temien, et lo Leó creya de tot | quant Na Renart deya.

Un dia s'esdevench que lo rey hac entendre en un gran feyt qui·s fo esdevengut en son regne et aconsellá·s ab lo Gall et ab Na Renart. Lo Gall dix al rey que no era sufficient a consellar lo rey en tan grans afers sens altres companyons, et consellá al rey que·s creegués del consell, car no era honor de rey que·s minvás de conçell, del qual consell s'era minvat de pus que·n fo menys la Serpent e·l Leupart et la Onça e·l Lop.

Per bo tench lo rey que feés consellers et agra·ls fets, tro que Na Renart dix estes paraules:

–En una terra s'esdevench que havia .i. home a qui Deus havia dada tanta de sciençia qui entenia tot ço qui deyen les besties et los auçells. Aquella sciencia havia Deus donada a aquell home

Quan el Bou va ser mort, el Lleó demanà al Gall i a la Guineu qui seria el seu cambrer i el Gall volgué parlar primerament, però la Guineu li va fer una mirada furiosa que li va fer témer de parlar fins que no ho hagués fet la Guineu. La Guineu parlà al rei i li digué que el Conill tenia una semblança agradable i era una bèstia humil i que faria bé l'ofici que solien tenir el Gall i el Bou. El Lleó demanà al Gall si li semblava bé allò que deia la Guineu, i el Gall no gosà dir res contra el que la Guineu havia aconsellat, car molt la temia, i aconsellà al rei allò que la Guineu li havia aconsellat. El Lleó va fer cambrer el Conill i la Guineu va tenir gran poder a la cort, car el Gall i el Paó i el Conill la temien, i el Lleó creia tot quant deia la Guineu.

Un dia es va escaure que el rei va haver d'atendre un gran fet que s'havia esdevingut al seu regne i s'aconsellà amb el Gall i la Guineu. El Gall digué al rei que ell no era suficient per aconsellar el rei en afers tan grans sense altres companys, i aconsellà al rei que ampliés el seu consell, car no era honorable per al rei que tingués un consell minvat, com l'hi tenia d'ençà que no hi eren la Serp ni el Lleopard ni el Linx ni el Llop.

El rei trobà bé crear nous consellers, i ho hauria fet, fins que la Guineu digué aquestes paraules:

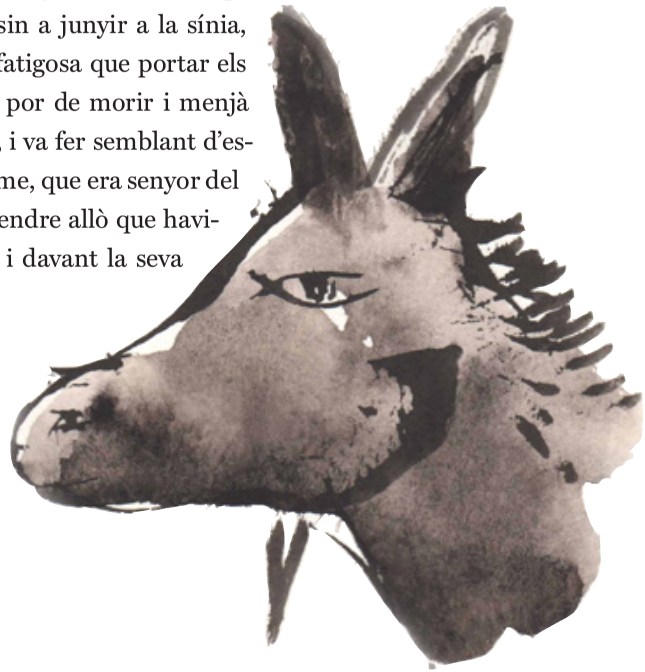
–En una terra s'esdevingué que hi havia un home a qui Déu havia donat tanta ciència que entenia tot el que deien les bèsties i els ocells. Déu li havia donat aquella ciència sota la condició que res del que sentís ni entengués del que dirien les bèsties i els ocells ho digués a cap persona, i que si un dia ho deia moriria. Aquell

sobre tal condició que de res que hoys ni entesés de ço que dirien les besties ni los auçells no dixés a nenguna persona, et aquell dia que ho diria, que morís. Aquell home | havia un ort en que .i. bou traya aygua de una çenia et .i. ase aportava lo fems on hom femava aquell ort. Esdevench-se un vespre que lo bou fo hujat et l'ase li consellá que lo | vespre no menjás la çivada, per ço que l'endemá no·l mesés hom a tirar la çenia et que posás. Lo bou estech a consell del ase et no menjá lo vespre la çivada. L'ortolá cuydá·s que·l bou fos malalt et mes l'ase en son loch a tirar la çenia. Tot aquell dia tirá la çenia l'ase ab molt gran treball. Com vench a la nit, ell vench a l'estable, on trobá lo bou que jaye et sajornave. L'ase plorá denant lo bou et dix aquestes paraules: "Lo senyor –dix l'ase–, ha en volentat que·t vena a un carniçer, cor cuyde·s que sies malalt, et per açó, ans que no·t auçia, es bo que tu torns a ton ofiçi et no dons semblant que sies malalt".

home tenia un hort en què un bou treia aigua d'una sínia i un ase portava els fems allà on es femava l'hort. Es va escaure un vespre que el bou estava cansat i l'ase li aconsellà que aquell vespre no mengés civada, per tal que l'endemà no el posessin a tirar la sínia i ell reposés. El bou va fer cas del consell de l'ase i no menjà aquell vespre la civada. L'hortolà va creure que el bou estava malalt i va posar l'ase al seu lloc a tirar la sínia. Tot aquell dia l'ase tirà la sínia amb gran fatiga. En venir la nit, va anar a l'estable, on va trobar el bou que jeia i descansava. L'ase plorà davant el bou i digué aquestes paraules: "El senyor –va fer l'ase– té voluntat de vendre't a un carnisser, perquè es pensa que estàs malalt, i per això, abans que et mati, serà bo que tornis al teu ofici i no facis veure que estàs malalt".

Aquestes paraules digué l'ase al bou, per tal que no el tornessin a junyir a la sínia, que li era cosa més fatigosa que portar els fems. El bou tingué por de morir i menjà aquella nit la civada, i va fer semblant d'estar guarit. Aquell home, que era senyor del bou i de l'ase, va entendre allò que havien dit el bou i l'ase, i davant la seva

Aquestes paraules dix l'ase al bou, per ço que hom no·l tornás a tirar la çenia, qui li era de major treball que lo fems que portava. Lo bou hac pa|hor de morir et menjá aquella nit la çivada, et feu semblant que fos guarit. Aquell home, qui era senyor | del bou et del ase, entés ço que havien dit lo bou et l'ase, lo qual hom se ris denant sa muller de ço que·l ase et el bou deyen. La muller d'aquell home volch saber son marit de que·s reye et ell no li o volch dir, cor temia·s de la mort, la qual lo pendria si deya ço que entenia de les besties et de los auçells. La muller pregá son marit longament que li dixés ço de que s'era ris et ell no li volch dir. Sa muller li dix que no menjaria ni beuria et que·s lexaria morir, si son marit no li o deya. Tot aquell dia et tota aquella nit endurá la mala muller, que no volch menjar ni beure. Lo marit, qui molt l'amava, dix que li o diria et feu son testament; et aprés lo testament, volch dir a sa muller ço de que s'era ris. Mas hoy ço que·l ca dix al gall et ço que·l gall respós al ca.

muller va riure del que deien l'ase i el bou. La muller d'aquell home volgué saber de què reia el seu marit i ell no l'hi volgué dir, car es temia la mort, que el prendria si deia allò que entenia de les bèsties i dels ocells. La muller va pregar llargament al seu marit que li digués de què havia rigut i ell no l'hi volgué dir. La muller li digué que no menjaria ni beuria i que es deixaria morir si el marit no l'hi deia. Tot aquell dia i tota aquella nit aguantà la mala muller, sense menjar ni beure. El marit, que l'estimava molt, digué que l'hi diria i va fer testament; i un cop fet el testament, volgué dir a la muller allò de què havia rigut. Però llavors sentí allò que el gos deia al gall i allò que el gall li responia.

–I com va anar això? –digué el Lleó a la Guineu.

La Guineu ho contà al Lleó i digué que mentre l'home feia el testament, el gall cantà i el gos renyà el gall perquè cantava, ja que el seu senyor havia de morir. Molt es meravellà el gall que el gos l'hagués renyat per haver cantat, i el gos li explicà com havia de morir el seu senyor, i que volia morir per tal que la seva muller visqués. El gall respongué i digué que bé estava que morís, ja que era un mal home, que no sabia ser senyor d'una dona. Aleshores el gall va cridar deu gallines que tenia i les va fer ajuntar totes en un lloc i va fer amb elles el que volia. Això ho va fer el gall per donar a entendre que el gos s'havia de consolar de la mort del seu senyor. Tots dos es van consolar de

–Et com fo axó? –dix lo Leó a Na Renart.

Na Renart recomptá al Leó et dix que dementre l'ome faya son testament, lo gall cantá et lo ca représ lo gall, qui cantava, pus que son senyor devia morir. Molt se maravellá lo gall com lo ca | l'avia représ de son cantar, et lo ca li recomptá com son senyor devia morir, et volia morir, per ço que sa muller visqués. | Respós lo gall et dix que be estava que morís, cor avol hom era, cor no sabia esser senyor de una fembra. Adonchs lo gall cridá .x. gallines que havia et totes les feu ajustar en .i. loch et faya d'elles ço que·s volia. Açó feu lo gall en significança que lo ca se consolás de la mort de son senyor. Amdós se consolaren de la mort de son senyor, | lo gall cantá et lo ca s'alegrá. "Company amich –dix lo ca al gall–, si tu haguesses tan fort muller com ha mon senyor, que li feres, si fos ventura que en est cas te portás de mort en que ha aportat mon senyor?" Adonchs lo gall dix que si ell fos en loch de son senyor, que ell tallara .v. vergues de un magraner que havia en l'ort et que batria tant sa muller tro que

la mort del seu senyor, el gall cantà i el gos s'alegrà. "Company amic –va fer el gos al gall–, si tu tinguessis una muller tan forta com la que té el meu senyor, què li faries si s'escaigués el cas que et portés a la mort com hi ha portat el meu senyor?" Llavors el gall va dir que si ell fos al lloc del seu senyor, tallaria cinc vergues d'un magraner que hi havia a l'hort i que batria la seva muller fins a trencar-les totes, i faria menjar i beure a la muller, o la deixaria morir de fam i de set. L'home, en sentir les paraules que s'havien dit el gall i el gos, es llevà del llit i va fer allò que el gall havia acon-

totes les hagués trencades, et fes menjar et beure sa muller | o que la lexás | morir de fam et de set. L'ome, qui hac enteses les paraules que lo gall e·l ca havien dites, se levá del lit et feu ço que lo gall havia consellat; et sa muller, com fo batuda, menjá et bech et feu tot ço que son marit volch.

Com Na Renart hac recomptat l'exempli damunt dit, ell dix que lo Gall era tan savi que sabria aconsellar en totes coses, et per açó no calia que lo rey se cresqués de consell; e majorment cor en multitut de consellers a trop gran desvariament de diverses entencions et oppinions et volentats, per la qual multitut es moltes vegades torbat consell de prinçep.

Com Na Renart hac parlat, e lo Gall dix estes paraules:

–Un papagay estave en .i. arbre ab .i. corp, et dejús l'arbre havia .i. simi qui havia posada lenya sobre una luerna, cor cuydave·s que fos foch, et bufava en aquella lenya per entenció que feés foch en que·s calfás. Lo papagay cridava al simi et deya-li que no era foch, ans era luerna. Lo corp dix al papagay que no volgués adoctrinar ni castigar aquell qui no reeb consell ni correcció. Moltes

sellat; i la muller, un cop apallissada, menjà i begué i va fer tot el que el seu marit va voler.

Quan la Guineu va haver explicat l'exemple damunt dit, digué que el Gall era tan savi que sabria aconsellar en tota cosa, i per això no calia que el rei augmentés el consell; i encara més perquè en multitud de consellers hi ha massa varietat de diverses intencions, opinions i voluntats, per la qual multitud es veu torbat moltes vegades el consell del príncep.

Havent parlat la Guineu, el Gall digué aquestes paraules:

–Dalt d'un arbre hi havia un papagai i un corb, i sota l'arbre hi havia un mico que havia posat llenya sobre una lluerna, perquè es pensava que era foc, i bufava sobre la llenya amb la intenció de fer foc per escalfar-se. El papagai cridava al mico i li deia que no era foc, sinó una lluerna. El corb va dir al papagai que no volgués adoctrinar ni castigar aquell qui no admet consell ni correcció. Moltes vegades va dir el papagai al mico que allò era una lluerna i que no era foc el que es pensava que era foc, i el corb cada vegada renyava el papagai per voler redreçar allò que és tort de natural. El papagai davallà de l'arbre i s'acostà al mico, per poder-li fer entendre millor

vegades dix lo papagay al simi que luerna era e que no era foch ço que·s cuydava que era foch, et lo corp totes vegades reprenia lo papagay, com volia endreçar ço que naturalment es tort. Lo papagay devallá del arbre et acostá·s al simi, per ço que mils li pogués dar a entendre ço de que·l reprenia; tant prop s'acostá lo papagay del simi, que lo simi lo pres et l'ausís.

Com lo Gall | hac dit aquest exempli, lo rey hac oppenió que per ell ho dixés et feu un semblant cruell contra·l Gall, en semblant de mala volentat. Et adonchs Na Renart pres lo Gall et ausís-lo denant lo rey.

Com Na Renart fo tan solament coseller del rey et lo Conill fo cambrer del rey et lo Pahó fo porter, adonchs fo Na Renart en gran bene|nança, et faya del rey tot ço que·s volia. Dementre que Na Renart estava en esta benenança, ell membrá en la traçió, la qual havia conçebuda contra·l | rey, adonchs com dix a l'Aurifany que ell tractaria que·l Leó morís et que·l Aurifany fos rey. Volenters estagra Na Re|nart en l'estament en que stava, mas hac temor que·l Aurifany no la descobrís; et per açó fo en volentat que tractás la mort del rey, per ço que atesés al Aurifany ço que li havia promés.

allò que li discutia; però tan a prop s'acostà el papagai del mico, que aquest el va agafar i el va matar.

Quan el Gall va haver dit aquest exemple, el rei va ser de l'opinió que ho deia per ell, i va fer semblant cruel al Gall, per mostrar-li mala voluntat. I llavors la Guineu agafà el Gall i el matà davant el rei.

Quan la Guineu va ser l'únic conseller del rei, i el Conill, cambrer del rei, i el Paó, porter, aleshores la Guineu va viure en gran felicitat, i feia del rei el que volia. Mentre la Guineu estava en aquesta felicitat, es va recordar de la traïció que havia concebut contra el rei, llavors que havia dit a l'Elefant que ell s'ocuparia que el Lleó morís i l'Elefant fos rei. De bon grat la Guineu s'hauria quedat en aquell estat en què vivia, però va tenir por que l'Elefant no la descobrís; i per això va voler procurar la mort del rei, per aconseguir per a l'Elefant allò que li havia promès.

VII

No·s oblidá Na Renart de tractar la mort del rey et hoblidá l'onrament que·l rey li havia fet sobre tots los barons de sa cort. Un dia Na Renart dix al Aurifany que ora era que lo rey morís, et majorment | com tant be era apparellat, que en sa cort no havia altre conseller mas Na Renart. Longament considerá l'Aurifany en ço que Na Renart deya et hac consciencia en consentir en la mort del rey. De l'altra part temia que si ell era desobedient a Na Renart, que Na Renart no·l descobrís et que tractás sa mort.

Ffinalment s'acordá l'Aurifany que no consentís a Na Renart, cor gran consciençia havia que·l rey morís. D'altra part que temia·s que si ell era rey, que Na Renart no·l trahís enaxí com trahia lo rey; et l'Aurifany amá mes estar en perill de mort, que fer traçió a son senyor natural. Dementre que·l Aurifany enaxí considerava, ell dix enfre si que enaxí com Na Renart ab maestria volia fer auçiure al rey, que enaxí ell ab maestria fes auçiure al rey Na Renart. "Cor, si en lo cors de Na Renart cap tració, çertea ni maestria, quant mes –dix l'Aurifany– en mon cor, qui es tan gran, deu caber lealtat, saviea et maestria".

VII

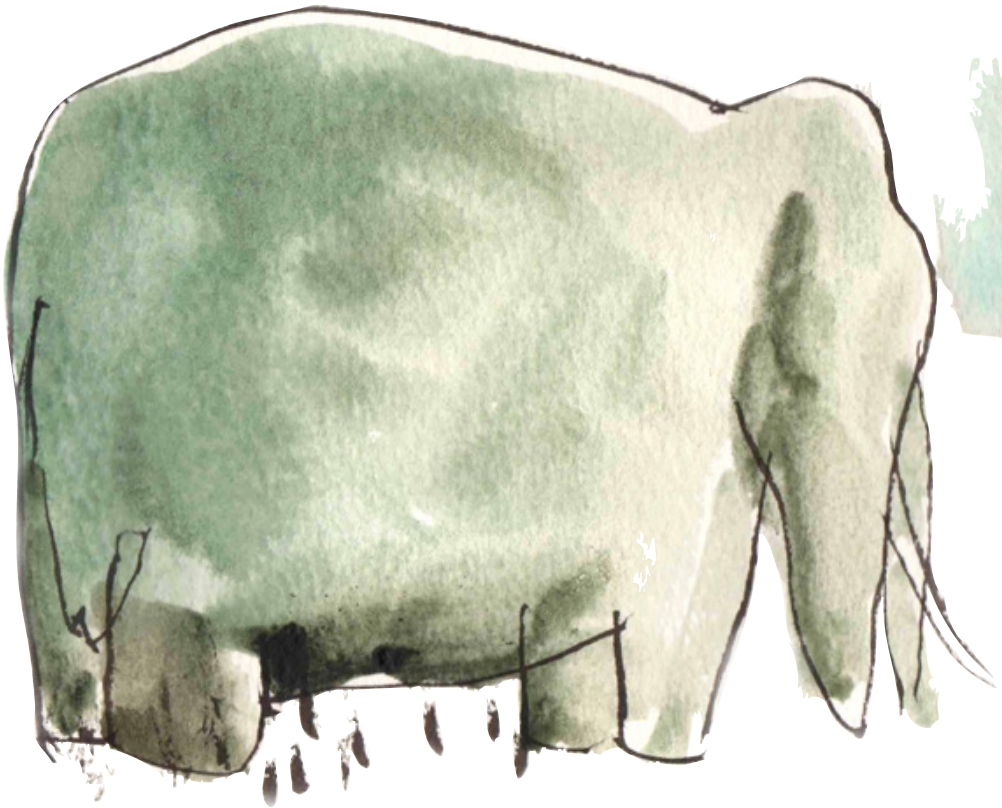
No s'oblidà la Guineu de procurar la mort del rei i oblidà l'honrament que el rei li havia fet sobre tots els barons de la seva cort. Un dia la Guineu va dir a l'Elefant que era hora que el rei morís, en particular ara que tot estava a favor, que a la cort no hi havia altre conseller que la Guineu. Llargament considerà l'Elefant allò que li deia la Guineu i tingué escrúpol de consentir en la mort del rei. D'altra part, temia que si ell desobeïa la Guineu, aquesta no el descobrís i tramés la seva mort.

Finalment, l'Elefant va decidir de no consentir al pla de la Guineu, car li feia molta consciència que el rei morís. D'altra part, es temia que si ell era rei, la Guineu no el traís així mateix com ara traïa el rei; i l'Elefant s'estimà més estar en perill de mort que fer traïció al seu senyor natural. Mentre l'Elefant així rumiava, es digué entre ell que així com la Guineu amb astúcia volia fer matar el rei, així mateix ell podia amb astúcia fer matar la Guineu pel rei. "Perquè, si en el cos de la Guineu hi cap traïció, enginy i astúcia, quant més –digué l'Elefant– en el meu cos, que és tan gros, hi deu cabre lleialtat, saviesa i astúcia".

–Senyer Aurifany –dix Na Renart–, vos, en que considerats? Ni per que vos no us cuytats com siats rey ans que retorn la Serpent de la missatgeria, | la qual es trop savia et maestra?

L'Aurifany adonchs conçebé et proposá que esperás la Serpent ans que tractás neguna cosa contra Na Renart, que ab la Serpent que tractás com lo rey auçiés Na Renart. Com Na Renart viu que

–Senyor Elefant –digué la Guineu–, què mediteu? I per què no us afanyeu a ser rei abans que torni la Serp de l'ambaixada, ella que és massa sàvia i astuta?

L'Elefant llavors va concebre i decidir d'esperar la Serp abans de tractar cap cosa contra la Guineu, que amb la Serp planejaria com el rei podia matar la Guineu. Quan la Guineu va veure que l'Elefant era negligent en el seu negoci, tingué por que la Serp no vingués i que l'Elefant no la descobrís, i llavors va dir a l'Elefant que s'afanyés, perquè si no ho feia, ella tractaria el fet d'una manera que no es podia imaginar.

Molta por tingué l'Elefant de l'astúcia de la Guineu i li demanà en quina condició volia estar amb ell si era rei. La Guineu digué que volia estar-hi en la mateixa condició que ara estava amb el rei, és a dir, de conseller únic, i que el Conill fos el cambrer i el Paó, el porter. Després que la Guineu va haver dit la condició a l'Elefant, aquest demanà a la Guineu de quina manera hauria de morir el rei, i la Guineu contà a l'Elefant la manera com ella havia pensat la mort del rei, i digué aquestes paraules:

l'Aurifany era negligent de son negoçi, hac temor que la Serpent no vengués et que l'Aurifany no la descobrís et adonchs dix a l'Aurifany que·s cuytás, cor, si no u feya, ell tractaria lo fet en tal manera que no·s penssa|va.

Gran | pahor hac l'Aurifany de la maestria de Na Renart et demaná a Na Renart en | quinya condiçió volia esser ab ell si era rey. Na Renart dix que ell volia esser en aytal condiçió ab ell com era ab lo rey, ço es a saber, que fos conseller tan solament et que lo Conill fos son cambrer et lo Pahó son porter. Aprés que Na Renart hac dita la condiçió al Aurifany, l'Aurifany demaná a Na Renart la manera qual seria per que·l rey morís, et Na Renart recomptá a l'Aurifany la manera la qual s'avia pensada en la mort del rey et dix estes paraules:

–Enfre lo Senglar e·l rey ha malvolença, cor lo Senglar cuyda esser par en persona et en força al rey; et yo diré al Senglar que·s guart del rey, qui·l vol auçiure et diré al rey que·s guart del Senglar, qui ha desig de esser rey, et tractaré que lo rey auçia lo Senglar. Et com lo Senglar será mort, lo rey será hujat en la batalla que haurá hauda ab lo Senglar; adonchs, vos, senyer –dix Na Renart–, porets auçiure leugerament lo rey et porets esser rey.

–Entre el Senglar i el rei hi ha malvolença, perquè el Senglar pretén ser en persona i en força l'igual del rei; i jo diré al Senglar que es guardi del rei, que el vol matar, i diré al rei que es guardi del Senglar, que té desig de ser rei, i tractaré que el rei mati el Senglar. I quan el Senglar serà mort, el rei estarà cansat de la batalla que haurà combatut amb el Senglar; aleshores, vós, senyor –digué la Guineu–, podreu matar fàcilment el rei i podreu ser rei.

En la manera que s'ach pensada Na Renart, proposá l'Aurifany que enganás Na Renart e dix a Na Renart aquestes paraules:

–Vana es tota promesa sens testimonis et per açó tench per bo –dix l'Aurifany– que vos, Na Renart, hajats testimonis de la promesa que vos volets que yo us faça, ço es a saber, que vos siats mon conseller tan solament et que·l Conill sia mon cambrer et lo Pahó sia mon porter; cor sens testimonis, si yo us negava vostra promesa, vos no u poriets provar; et yo, per aventura, com seria rey, no·m tendria tan obligat a vos honrar com faç ara que no so rey e que vos sots conseller del rey.

Na Renart considerá longament en ço que·l Aurifany deya et hac pahor que los testimonis no la descobrissen de la traçió. Com l'Aurifany viu estar Na Renart consirós, ell dix a Na Renart | que·ls millors testimonis que ell podia haver eren lo Conill et lo Pahó, qui temien Na Renart e qui haurien plaher qui fossen sos offiçials; et no li calia haver temor que | aquells la descobrissen de nulla cosa secreta.

Na Renart tench per bo lo consell que·l Aurifany li donava, et en presençia del Conill et del Pahó feu sa promesa a Na Renart; et lo Conill et lo Pahó promeseren a l'Aurifany et a | Na Renart | secret.

Aprés aquestes paraules, l'Aurifany consellá a Na | Renart que primerament dixés al Porch que lo rey lo volia auçiure, et puxes que o dixés al rey. Na Renart aná ab lo Porch parlar primerament et l'Aurifany, dementre que Na Renart parlava ab lo Senglar, parlá ab lo rey, al qual dix tot ço que avia emprés ab Na Renart et demaná perdó al rey, com havia conçebuda traçió envés ell, et dix-li com se penedia et com amava mes esser leyal sotsmés que traydor rey.

Amb la manera que havia pensat la Guineu, va decidir l'Elefant d'enganyar la Guineu, i li digué aquestes paraules:

–Vana és tota promesa sense testimonis i per això tinc per bo –digué l'Elefant– que vós, la Guineu, tingueu testimonis de la promesa que voleu que us faci, és a dir, que vós sigueu el meu conseller únic, i que el Conill sigui el meu cambrer, i el Paó sigui el meu porter; perquè sense testimonis, si jo us negava la vostra promesa, vós no ho podríeu provar; i jo, per ventura, quan seria rei no em sentiria tan obligat a honrar-vos com faig ara que no sóc rei i que vós sou conseller del rei.

La Guineu considerà llargament allò que l'Elefant li deia i va tenir por que els testimonis no descobrissin la seva traïció. En veure l'Elefant que la Guineu estava pensarosa, li va dir que els millors testimonis que podia tenir eren el Conill i el Paó, que temien la Guineu i que tindrien bon goig de ser els seus oficials; i no li calia tenir por que aquells la descobrissin de cap cosa secreta.

La Guineu tingué per bo el consell que li donava l'Elefant, i en presència del Conill i del Paó aquell va fer la seva promesa a la Guineu, i el Conill i el Paó van prometre secret a l'Elefant i a la Guineu.

Després d'aquestes paraules, l'Elefant aconsellà a la Guineu que primerament digués al Porc que el rei el volia matar, i que després ho digués al rei. La Guineu anà a parlar primerament amb el Porc, i l'elefant, mentre la Guineu parlava amb el Senglar, parlà amb el rei, al qual digué tot el que havia emprès amb la Guineu i demanà perdó al rei d'haver concebut traïció envers ell, i li va dir que se'n penedia i que s'estimava més ser súbdit lleial que rei traïdor.

–Com –dix lo Leó– poria yo esser cert que ço que vos, Aurifany, deyts sia veritat?

Et l'Aurifany dix que ell ho podia conexer en ço que Na Renart havia tant fet que en son consell no havia mas altra bestia mas Na Renart, et que lo Conill, qui·l temia per natura, et açó matheix del Pahó, qui havia fets de son ostal.

–Encara, senyer Leó, vos en diré altra sertenitat: cor Na Renart es anat al Senglar et diu-li que vos lo volets auçiure et dirá a vos atretal, que lo Senglar vos vol auçiure, et que vos consellará que façats al Senglar semblant ergullós per ço que lo Senglar tenga per ver ço que Na Renart li ha dit.

Aprés aquestes paraules, l'Aurifany dix al rey que lo Conill et lo Pahó havien consentit en sa mort.

Molt fo maravellat lo rey de Na Renart, a qui havia fet tant d'onrament, com poch concebre ves ell engan et falliment, et dix estes paraules:

–A mon pare he hoyt recomptar que mon avi, qui era rey de una gran terra, volch abaxar los barons a qui·s tanyia honor et volch exalçar les vils besties a les quals no·s cové honrament; enfre les quals besties fo lo Simi, al qual feu molt de honrament. Aquell Simi, cor era semblant ha home, hac desig que fos rey et conçebé, en loch de honrament, traçió contra mon avi.

–Com –va fer el Lleó– podria tenir certesa que això que vós, Elefant, dieu és veritat?

I l'Elefant va dir que ho podia conèixer en el fet que la Guineu havia treballat fins a fer que al seu consell no hi hagués altra bèstia que la Guineu mateixa, i que el Conill, que la temia per natura, així com el Paó, entressin al seu casal.

–I encara, senyor Lleó, us diré una altra certesa: que la Guineu ha anat a trobar el Senglar per dir-li que vós el voleu matar, i a vós us dirà altre tal, que el Senglar us vol matar, i us aconsellarà que feu al Senglar cara orgullosa per tal que el Senglar tingui per cert allò que la Guineu li ha dit.

Després d'aquestes paraules, l'Elefant digué al rei que el Conill i el Paó havien consentit en la seva mort.

Molt es meravellà el rei que la Guineu, a qui havia fet tant d'honrament, pogués concebre vers ell engany i falliment, i digué aquestes paraules:

–A mon pare he sentit explicar que mon avi, que era rei d'una gran terra, volgué abaixar els barons a qui pertocava honor i volgué exalçar les bèsties vils a les quals no escau honrament; entre les quals bèsties hi havia el Mico, al qual va fer molt d'honrament. Aquell Mico, com que era semblant a l'home, tingué desig de ser rei i va concebre, en lloc d'honrament, traïció contra mon avi.

–Senyer –dix l'Aurifany–, en poca anap no pot molt vi caber, ni en persona que sia de vil loch no cap gran honrament ni gran lealtat; et per açó es bo que vos auçiats Na Renart et que hajats bon consell, et que siats | franch en vostre senyoratge et no sotsmetats a malvada persona la noblea que Deus vos ha donada per linatge | et per offiçi.

Aprés estes paraules, l'Aurifany aná al Senglar ab qui Na Renart havia parlat et dix que ell sabia | ço que Na Renart li havia dit; enaxí ho dix | l'Aurifany al Senglar com Na Renart li ho havia dit. Lo Senglar se maravellá com l'Aurifany ho sabia et l'Aurifany li recomptá tot lo fet.

Estant que·l Aurifany ab lo Senglar parlava, Na Renart aná al Leó et dix-li que lo Senglar lo volia auçiure, et adonchs lo Leó conech que Na Renart lo volia trayr. Lo rey ajustá denant si molts barons, et fo-y l'Aurifany, el Senglar, Na Renart, lo Conill et lo Pahó. Denant tots demaná lo Leó al Conill et al Pahó que li dixessen veritat del

–Senyor –digué l'Elefant–, en vas petit no hi pot cabre gaire vi, ni en persona que sigui de lloc vil no hi cap gran honrament ni gran lleialtat; i per això és bo que vós mateu la Guineu i que tingueu un bon consell, i que sigueu lliure en la vostra senyoria i no sotmeteu a persona malvada la noblesa que Déu us ha donat per llinatge i per ofici.

Després d'aquestes paraules, l'Elefant va anar a veure el Senglar, amb qui la Guineu ja havia parlat, i li digué que ell sabia el que la Guineu li havia dit; així va explicar l'Elefant al Senglar que la Guineu l'hi havia dit. El Senglar es va meravellar que l'Elefant ho sabés i l'Elefant li va contar tot el fet.

Mentre l'Elefant estava parlant amb el Senglar, la Guineu anà a trobar el Lleó i li digué que el Senglar el volia matar, i llavors el Lleó va comprendre que la Guineu el volia trair. El rei reuní davant seu molts barons, entre els quals hi havia l'Elefant, el Senglar, la Guineu, el Conill i el Paó. Davant de tothom, el Lleó demanà al Conill i al Paó que li diguessin la veritat sobre el testimoni que havien promès de fer a la Guineu després de la seva mort. La por del Conill i del Paó va ser molt gran, però molt més ho va ser la de la Guineu, la qual digué al rei aquestes paraules:

testimoni que havien promés a fer a Na Renart aprés sa mort. La pahor del Conill et del Pahó fo molt gran, mas molt major fo çella de Na Renart, la qual dix al rey estes paraules:

–Senyer rey, per ço que yo temptás vostres barons si us son bons ni leyals dixí al Aurifany ço que dixí et açó mateix dixí al Senglar. Del Conill et del Pahó vos dich que hanc no·ls parlé de ço que·l Aurifany diu contra mi.

Et adonchs Na Renart se confiá que·l Conill ni·l Pahó, qui tant lo temien, no·l gosassen acusar al rey ni descobrir | de nulla cosa.

Com Na Renart hac parlat, lo rey feu un esguart molt orrible al Conill et al Pahó et gitá molt gran bram per ço que la natura de son alt senyoratge hagués major virtut en la consciencia del Conill et del Pahó que la natura per que lo Conill et lo Pahó han pahor de Na Renart. Com lo Leó hac gitat lo gran bram, fellonament ell dix al Conill e al Pahó que li di-

–Senyor rei, per tal de temptejar si els vostres barons us són bons i lleials vaig dir a l'Elefant allò que li vaig dir, i això mateix vaig dir al Senglar. Quant al Conill i al Paó, us dic que mai no els he parlat d'això que l'Elefant diu contra mi.

I aleshores la Guineu va confiar que el Conill i el Paó, que tant la temien, no la gosarien acusar al rei ni descobrir de cap cosa.

En haver parlat la Guineu, el rei va fer una mirada molt horrible al Conill i al Paó i llançà un gran rugit per tal que la natura de la seva alta senyoria tingués en la consciència del Conill i del Paó major força que la natura per la qual el Conill i el Paó tenen por de la Guineu. En haver llançat el gran rugit, enfurismadament manà al Conill i al Paó que li diguessin la veritat, i el Conill i el Paó no

xessen veritat, et el Conill et el Pahó no·s pogueren tenir et dixeren veritat al rey. Et adonchs lo rey, ell son cors, ausís Na Renart.

Et pus que Na Renart fo mort, fo sa cort en bon estament. Lo rey feu de son consell l'Aurifany et el Senglar et d'altres honrats barons et gitá·n lo Conill et lo Pahó.

Ffenit es lo "Libre de les besties", lo qual Felix portá ha un rey per tal que veés la manera segons la qual, en ço que fan les besties, es significat com rey deja regnar e·s deja guardar de malvat consell et de falsos homens.

es van poder contenir i van dir la veritat al rei. I aleshores el rei, ell mateix en persona, matà la Guineu.

I així que la Guineu va ser morta, la seva cort va tornar a bon estat. El rei va fer l'Elefant del seu consell, i també el Senglar i d'altres barons honrats, i va foragitar el Conill i el Paó.

Acabat és el "Llibre de les bèsties", el qual va portar Fèlix a un rei per tal que veiés la manera segons la qual, en allò que fan les bèsties, es representa com un rei ha de regnar i guardar-se de malvat consell i d'homes falsos.

